Protesti: iskustva i pouke, onda i sad

Pišu Dragan Đilas i Ivan Marović

Intervju: Zlatko Paković

Sudbina ili karijera

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01305 9 770353 802002

VREME

broj 1371

13. april 2017.

PROTEST 2017.

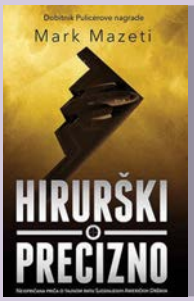
POBUNA ČISTA KAO SUZA

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 17. marta do 21. aprila 2017.

Mark Mazeti
HIRURŠKI PRECIZNO

Knjiga dobitnika Pulicerove nagrade, zasnovana na iskazima učesnika i svedoka, o tajnom ratu koji SAD vodi na prostoru od Pakistana do Afrike, o upotrebi dronova i tajnim operacijama CIA i Pentagona. Uzbudljivo i uznemirujuće.

Samanta Šenon
SEZONA KOSTIJU

Distopijski roman o mračnom svetu budućnosti u kome se ukrštaju orvelovska politička tiranija i tolkinovska mistika. Knjiga pisana na tragu fantastike Margaret Atvud i u ključu jezičke razigranosti Entonija Bardžisa.

Vule Žurić
NEDELJA PACOVA

Duhovit i groteskno uvrnut „partizanski krimić" o ubistvu Nikoletine Bursaća u Jajcu krajem novembra 1943, uoči istorijskog Drugog zasedanja Avnoja. Među njegovim junacima su Josip Broz Tito, Vladimir Dedijer, Ivo Lola Ribar, Branko Ćopić, Milovan Đilas, Vladimir Nazor i jedna lokalna gatara.

Dobrica Ćosić
U TUĐEM VEKU II

Testamentarna knjiga Dobrice Ćosića, poslednji tom njegovih dnevničkih zapisa koji se odnose na političke i istorijske prilike u Srbiji u prvim decenijama XXI veka.

Stela Dafi
PURPURNI PLAŠT

Romansirana biografija vizantijske carice Teodore, medvedarove kćeri i bivše glumice i bludnice, koja je postala supruga cara Justinijana i najmoćnija žena svog vremena. Izvrstan istorijski roman.

Elvedin Nezirović
BOJA ZEMLJE

Roman nastao prema porodičnom albumu, autobiografska priča o odrastanju u Mostaru, porodičnoj drami, ratu u Bosni i Hercegovini devedesetih, jednoj nestaloj zemlji i zauvek izgubljenom zavičaju.

Fatima Buto
SENKA POLUMESECA

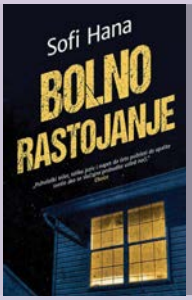
Govoreći o sudbini petoro mladih ljudi koji pokušavaju da pomire ideje o ličnoj slobodi i večne zahteve porodice, društva i istorije, ovaj roman donosi priču o savremenom Pakistanu i večitom prokletstvu rata.

Dejvid Nikols
POČETNO PITANJE

Komedija o studentskom životu sredinom osamdesetih, o mladosti i ljubavima. Jedan brucoš želi po svaku cenu da učestvuje u popularnom kvizu, a onda se zaljubljuje u koleginicu i čini sve da bi je fascinirao i osvojio.

Sofi Hana
BOLNO RASTOJANJE

Psihološki triler poznate britanske spisateljice o ženi koja je preživela strašnu traumu, a onda izgubila čoveka koga voli. Zastrašujuća priča o opsesivnoj ljubavi, psihičkoj torturi i najmračnijim mestima ljudskog srca.

Liz Džensen
DEVETI ŽIVOT LUJA DRAKSA

Neobičan psihološki triler o devetogodišnjaku koji nakon nesreće pada u komu. Jedan lekar pokušava da ga iz kome probudi, ali ga dečak na ivici života uvlači u tamno središte svog potisnutog sveta. Napet roman, opor, tajanstven i iščašen.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara „Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara „SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara „Borislav Pekić", Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara „Dobrica Ćosić", Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara „Vuk Karadžić", Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara „Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara „Borča", Zrenjaninski put bb, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara „Jovan Jovanović Zmaj", Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara „Vasko Popa", Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara Stop Shop, Bulevar Medijana 21g, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, „Branko Ćopić", Omladinska br. 37, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac

VREME
BROJ 1371
13. april 2017.

04 Studentski protesti 2017:
Pobuna čista kao suza

07 Zoom: Demonstracija

13 Nuspojave:
Topom na komarca, praćkom na Mesec

14 Dragan Đilas: Mladost ne zna za predaju

16 Ivan Marović:
Pravi korak u pravom smeru

18 Mediji: Srbija i SAD

20 Lični stav: Dijaspora i birački spisak

22 Intervju:
Zlatko Paković, pozorišni reditelj

26 Nasleđe Tomislava Nikolića:
Odlazak tihog domaćina

30 Specijalne i paralelne veze:
"Zlatni dečaci" u Laktašima

32 Lex Agrokor:
Zaostali mozak u ogromnom telu

34 **Naftna industrija Srbije i Gaspromnjeft:**
I posle Kirila Kiril

37 Lisica i ždral: Proglas br. 1

38 ENERGIA Gas and Power:
Kupci biraju novog snabdevača strujom

KULTURA

40 **Intervju: Snježana Kordić, lingvistkinja**

42 Država i kultura: Nedostupna kultura

44 Intervju: Srđan V. Tešin, književnik

46 Knjige: Englez u trajnom bekstvu

48 Festival: Opera Forward

50 Kritika: Tragikomična tranziciona odiseja

51 TV manijak: Velika matura

SVET

52 Mala proba svetskog rata

57 Izbeglička kriza: Deca van vidokruga

58 **Mađarska: Protesti protiv Viktora Orbana**

61 Navigator: Drug član

62 Vreme uživanja: Nona i njena madam

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

Može se tvrditi da je NIS u Srbiji profitabilno funkcionisao zahvaljujući potcenjenoj domaćoj sirovini, dok su njegovi konkurenti morali da obezbeđuju dobit iz marži – a visinu tih marži određuje zapravo NIS, kao dominantni igrač na tržištu.
PIŠE: DIMITRIJE BOAROV

"Očito je da kod određenog broja ljudi postoji svijest o zajedničkom jeziku i da žele prestanak nacionalističkih manipulacija oko toga. Žele opušteniji odnos prema jeziku i prema činjenici da više naroda ima zajednički jezik"
RAZGOVARALA: SONJA ĆIRIĆ

Napadom na Srednjoevropski univerzitet u Budimpešti (CEU) i nepodobne nevladine organizacije premijer Viktor Orban zaokružuje svoju neliberalnu državu
PIŠE: GABOR BODIŠ

Fotografija na naslovnoj strani: Stevan Ranković

POBUNA ČISTA KAO SUZA

Ulicama gradova Srbije kreću se ovih dana vrlo raznoliki ljudi, ideološki verovatno nepomirljivi. "Drogirana omladina", "Ovde sam samo zbog para", odgovor je mladih na medijsku satanizaciju u provladinim tabloidima. "Rođen sam na dan početka bombardovanja, zato sam ovako radioaktivan", kaže za "Vreme" Mihajlo (18), koji dodaje da se oseća – herojski

Još se nisu slegli utisci iz izborne noći, mediji su brujali o velikoj pobedi Aleksandra Vučića i krahu opozicionih kandidata, društvene mreže su vrvele od prepucavanja pristalica i protivnika režima, a jedan događaj (event) na Fejsbuku provukao se neprimećeno. Naslovljen je kao "Protest protiv diktature", a napravio ga je izvesni Nemanja Milosavljević, koji je pozvao sve nezadovoljne građane, a posebno studente, da se u ponedeljak, 3. aprila, okupe ispred Doma Narodne skupštine, u 18 časova. U opisu je naveo da je to samo početak i da sa protestima treba nastaviti i u narednim danima sve dok cela Srbija ne bude čula i dok se ne nadjača tišina medija.

Očekivani komentari su bili da "od toga nema ništa", jer su studenti "internet generacija" i da će im ovo poslužiti samo da izraze svoj bes na društvenim mrežama. Uprkos početnom nepoverenju, više od dve hiljade ljudi je na Fejsbuku označilo da će se pojaviti. Da nije bilo vreve oko izbora, nikog ne bi iznenadila protestna buka u centru grada. Na platou ispred Skupštine stvarno se okupilo više od hiljadu ljudi. Nije bilo vođe protesta, a veliku većinu okupljenih činili su studenti sa raznih fakulteta. Kako je sat otkucao osamnaest časova krenuli su sa platoa na ulicu i blokirali Bulevar kralja Aleksandra u oba smera. Bili su "naoružani" pištaljkama, a transparent koji je bio najvidljiviji nosio je jasnu poruku "Protiv diktature!"

Vreme je prolazilo, a ljudi su nastavili da dolaze. Mladi su jedni drugima prenosili preko interneta atmosferu sa protesta koja je postajala sve burnija. Pošto vođa protesta nije postojao, sledeći korak se samo mogao nagađati. Uz zviždanje počelo i spontano skandiranje: "Vučiću, »

Foto: Stevan Ranković

lopove, pokrao si izbore!", orilo se iz grla sada već više od dve hiljade građana. U jednom trenutku masa je krenula da se grupiše i spremila se za pokret. Krenuli su ulicom Kneza Miloša ka Beograđanki. Zašto? Čini se da niko nije znao. Na pitanje izveštača "Vremena" o potencijalnoj trasi, Marko sa Fakulteta političkih nauka odgovorio je kratko, ali i vrlo jasno: "Nema veze gde idemo. Ovo je slobodna zemlja!" Očekivalo se da šetnja nastavi ka zgradi Vlade, ali studenti koji su bili na početku kolone skrenuli su desno u ulici Kralja Milana. Uz skandiranje "Na Trg, na Trg!" uputili su se ka centru grada. Građani su se masovno priključivali protestu. Na Trgu se i prvi put začulo pevanje koje je postalo zaštitni znak protesta: "Onesvesti se, onesvesti se!" Ovo skandiranje inspirisao je statista koji se srušio na pod u emisiji "Ćirilica", u kojoj je premijer gostovao sa svojim roditeljima. Nakon pola sata provedenih na glavnom gradskom trgu, građani su se uputili nazad ka Skupštini. Uz sveprisutno zviždanje jasno se razaznalo i novo skandiranje: "Sutra u 18, sutra u 18!" i tako je "pao dogovor" koji traje do danas – svake večeri u 18.

Društvene mreže su se "usijale" nakon završetka protesta – od oduševljenih koji su izražavali zadovoljstvo što su mladi konačno na ulicama do zgražavanja pristalica vlasti nad plaćenim "soroševcima i patkarima". Ipak, koliko god da su se trudili, protivnici protesta nisu uspeli da ga delegitimišu. Sutradan u 18 časova pojavilo se mnogo više ljudi na zbornom mestu. Pištaljke su se čule sa svih strana, a viđen je i veliki broj transparenata sa originalnim parolama. "Kod Soroša na after", "Drogirana omladina", "Ovde sam samo zbog para", bio je odgovor mladih na medijsku satanizaciju u provladinim tabloidima. Spontano je i krenula pesma koja je od drugog dana postala zaštitni znak protesta: "Ko ne skače – taj je Vučić, oooo!", ponavljali su nekoliko minuta okupljeni građani uz ritam koji su davali bubnjari. Nakon više od pola sata krenula je šetnja trasom koja se naočigled ustalila, ali ipak postala podložna promenama u narednim danima. Kolona se kretala Bulevarom ka Terazijama da bi se zaustavila na Trgu Republike. Nakon određenog vremena, građani su krenuli obrnutom "medijskom trasom" – Makedonskom ulicom ka Politici. Tu su se zaustavljali i zviždali uz povike "Stop cenzuri!" i "Hoćemo slobodne medije!". Šetnja se nastavila Svetogorskom ulicom ka Takovskoj i "mini odredištu" – zgradi RTS-a. Uz sada već standardno zviždanje začuli smo i nova skandiranja ispred RTS-a: "Hoćemo uživo!" i "Hoćemo ostavke!" – odzvanjalo je Takovskom ulicom više od deset minuta. Na Terazijama, zastajalo se kod "Beograđanke" da se izviždi Studio B. Ispred Skupštine se začula i poznata pesma koja je dobila novo značenje "Vuče, Vuče, bubo lenja!", a protest se završio sada već standardnom porukom: "Sutra u 18!".

"Sve dok vlast ignoriše mirne proteste znači da nam poručuju da ih radikalizujemo, ali nećemo nasesti", kaže studentkinja koja drži transparent sa natpisom: "Iza mene stojim ja!"

Te večeri se stvorio "duh protesta" koji i dalje živi. Sledećih dana, protesti su dobili svoj ritam. Proširili su se i po svim većim gradovima – Nišu, Novom Sadu, Somboru, Kragujevcu... Brojnost prisutnih varirala je iz dana u dan, ali protesti su izdržali i kišu i zahlađenje. Na ulazu u drugu nedelju, u ponedeljak kada ovaj

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Demonstracija: Ima Vučić dovoljno onih koji mu već šetaju opanke, ali cela Srbija neće

Protesti su jedna od boljih stvari koje su se Srbiji dogodile. Oni opominju aktuelnu svevlast da je došla blizu krajnje granice narodne trpeljivosti

NAJVIŠE DO SADA: Beograd, 8. april

tekst nastaje, skup je verovatno najbrojniji (ako se ne računa zajednički protest sa sindikatima radnika i vojnika) i dostiže deset hiljada građana. Ono što je bitnije – ne oseća se zamor. Na ovome svakako treba zahvaliti njihovom karnevalskom karakteru, koji opstaje uprkos (ili upravo zbog) ignorisanja vlasti da se pozabavi "decom" na ulicama.

PATKARI I SOROŠEVCI

Proporcijalno sa brojnošću, rasla je i znatiželja za odgovorom na pitanje "ko to stoji iza protesta". Od samog početka, nevladine organizacije, naročito one koje se bore za prava LGBT osoba, ili one koje su bliske levom političkom spektru, optuživane su za instrumentalizaciju protesta. Jelena Lalatović iz udruženja Marks21, jedne od organizacija koja se najviše sumnjiči za "prisvajanje" protesta, objašnjava za "Vreme" koliki je njihov udeo u događajima: "Od prvog dana pozivamo preko svoje stranice ljude da se pridruže, na ulicama smo i zajedno sa drugim aktivistima pravimo transparente. S obzirom na to da različite grupe pokušavaju da prisvoje proteste, ne izlazimo sa obeležjima, već je naš zadatak da pomognemo da neposredna demokratija i samoorganizovanje mladih, ali i radnika i penzionera, ne budu zloupotrebljeni." S druge strane, studentske organizacije potpuno su se ogradile od protesta. Borijan Soković, student prorektor Univerziteta u Beogradu »

Priča mi pre nekoliko dana kolega zanimljivu i poučnu anegdotu: na vratima mesnog odbora Srpske napredne stranke u beogradskom naselju Medaković zalepljen je poziv građanima da potpišu peticiju da se produži radno vreme pošte, a neko je preko toga naškrabao "Ua demagozi!"

Poštovana opozicijo, ako mislite da u dogledno vreme dobijete izbore, a tih prilika će biti, smislite i vi nešto smisleno i od koristi ljudima.

Na pomenutu anegdotu me je podsetilo prekonoćno širenje zahteva demonstranata protiv Vučićeve pobede na predsedničkim izborima. Taj spisak me već podseća na onaj koji ponesem vikendom na pijacu i uvek se vratim s pijace, a da sam nešto zaboravio da kupim i da sam pazario svašta što nije bilo na spisku.

Vrhunac zahteva je da Vučić podnese ostavku nakon ubedljive pobede na izborima. Za čitaoca nije tajna šta ja mislim o Vučiću i njegovom načinu vladavine, posebno o ovom drugom, ali neuvažavanje realnosti kontraproduktivno je koliko i škrabanje po pozivu da se potpiše peticija o produženju rada pošte.

Uostalom, pošteno govoreći, niko od protivkandidata na izborima nije verovao da će pobediti Vučića. Imali su cilj koji je na tek minulim izborima potvrđen: vreme je za novu konfiguraciju političke scene Srbije. Neke parlamentarne stranke i pokreti nestaju pred našim očima (Dosta je bilo, izvorni DSS, Boris, Čeda i Čanak, Srpski radikali koji kao stranka teško mogu da nadmaše učinak svog frontmena Vojislava Šešelja), a neke, poput DS-a i SPS-a, žrtvovale su deo svog identiteta podržavajući "tuđe" kandidate – Sašu Jankovića i Aleksandra Vučića – i tek će se videti koliki je račun tog samožrtvovanja.

Saša Janković i Vuk Jeremić, koji se izgleda leči od dubokog amoka nakon rezultata slabijeg od onoga koji je očekivao, imaju šansu da se uz dobru organizaciju nametnu kao krojači novog srpskog parlamentarnog ruha, posebno ako analiziraju i izvuku pouke iz uspeha Belog Preletačevića, odnosno spoznaju korene narodnog nezadovoljstva.

Tome bi trebalo da im posluže i aktuelne demonstracije, zanimljive i po brojnosti i po izdržljivosti učesnika. Ti protesti su jedna od boljih stvari koja se Srbiji dogodila. Oni opominju aktuelnu svevlast da je došla blizu krajnje granice narodne trpeljivosti.

Ako bi sada došlo do vaninstitucionalnog ili institucionalnog pokušaja da se politički sistem upodobi s Vučićevom namerom da se za sve pita – od plata u Goši do zasedanja Parlamenta – valja znati da postoji neka kritična masa koja bi to spahijsko pravo "prve bračne noći" mogla da ospori. Ima on dovoljno onih koji mu već šetaju opanke, ali cela Srbija neće.

Ovi protestanti već su pokazali nešto od Veberove protestanske etike i Vučiću je racionalnije da demonstrante pusti da se izduvaju, pokažu gnev i nezadovoljstvo, nego da na njih izvodi svoje pristalice za koje on zna da su takođe gnevni i nezadovoljni, ali s različitim očekivanjima oko načina terapije.

Izbora će, čini mi se, biti već na jesen, i to vanrednih parlamentarnih i prevremenih izbora za grad Beograd. Ako ih ne bude, to će samo značiti da je tim oko Vučića izmerio da slabo stoje, ali male su šanse da će posle jeseni stajati bolje.

Predsednički izbori belodano su pokazali da birači neće više da kucaju "na vrata zaboravljenih asova" i da sledi novo mešanje karata. ¶

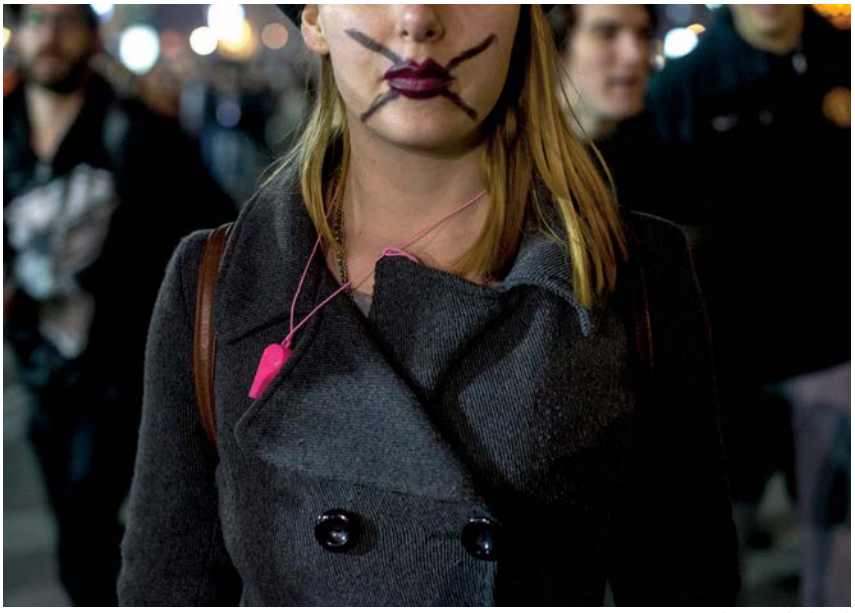

Foto: Milovan Milenković

“Gospodar Vučić vlada već dvadeset godina, i kao i onda nije ni predsednik vlade ni predsednik države, on je i dalje ministar informisanja i samo se bavi intrigama i medijima”
– Jovan, student Filološkog fakulteta

prošle nedelje je izjavio: “Studenti nisu organizatori protesta, niti su protesti studentski.” Tezu temelji na tome zato što iza protesta nisu stale studentske organizacije, kao i da zahtevi protesta nisu u vezi sa uslovima studiranja, brojem rokova, smanjenjem obima udžbenika ili drugim stvarima koje tište studente. Interesantan komentar na Tviteru je dao i bivši predsednik Demokratske stranke Bojan Pajtić: “Reći da protest studenata nije studentski jednako je inteligentno kao kad kažeš da stanovnici sela nisu građani.”

Pa ipak, stalno se potencira da je ovoliku masu nemoguće kanalisati bez institucionalne podrške. Studentkinja, jedna od administratora na fejsbuk stranici “Protiv diktature”, na koju najčešće pada pečat “organizatora”, objašnjava da ova stranica nastala već drugog dana da bi koordinisala i usmeravala informacije o protestima. “Događaj koji je Nemanja Milosavljević napravio bio je verovatno rezultat mladalačkog bunta bez ikakvog daljeg cilja. Sve što de desilo nije planirano. Stranica Protiv diktature nastavila da je da pravi događaj nakon drugog ili trećeg dana. Na njoj su prisutni kao urednici stranice i predstavnici desetak većih gradova. Međutim, niko od nas nije organizator niti inicijator protesta, jer su oni samoorganizovani.” U međuvremenu je nastalo mnogo sličnih stranica te se lažne informacije šire nezaustavljivo.

KO SU MLADI SA PIŠTALJKAMA

“Čuo sam nekog zadriglog radikala koji kaže to su oni isti koji su protestovali 5. oktobra. Svi se plaše ponavljanja te epizode, a većina ovih koji danas protestuju tada nisu bili ni rođeni”, rekao je Vukašin, mladi dizajner iz Beograda. Sledeće večeri, jedan srednjoškolac sebe je opisao upravo kao “dete bombardovanja”. “Rođen sam na dan bombardovanja, zato sam ovako radioaktivan i protestujem”, rekao je Mihajlo, ne bez humora.

Sa Mihajlom i njegovim prijateljima razgovarali smo šestog dana protesta dok su odzvanjali govori predstavnika vojnog i policijskog sindikata. Mihajlo je nosio oficirsku kapu iz Prvog svetskog rata. Na pitanje šta za njega znači ta kapa, odgovorio je da ona podseća na herojske trenutke iz srpske istorije: “Danas se osećam herojski. I ja danas nešto branim.” Mihajlo objašnjava da je odlučio da izađe na glasanje kada je Aleksandar Vučić doveo Gerharda Šredera (bivšeg nemačkog kancelara, prim. aut.) na obeležavanje godišnjice početka NATO bombardovanja. “Tada je izvrgao ruglu sve mrtve, sve one koji su bombardovani. A mrtvi i glasaju ovih dana”, podrugljivo je dodala njegova drugarica. “To je gotovo stokholmski sindrom”, nastavio je on: “Narod koji i dalje pati zbog bombardovanja podržava Vučića, a neposredno i Šredera. Bombardovanje je ove godine postalo punoletno, ali neka deca nisu upravo zbog njega.”

Mihajlo sebe opisuje kao liberala. Mnogi mladi rado nose ideološka obeležja, ali više je onih bez njih. Ulicama gradova Srbije kreću se ovih dana vrlo raznoliki ljudi, ideološki verovatno nepomirljivi. Ima desničara, iako su oni ektremni već na početku protesta proterani sa čela kolone, ali i nešto više politički levo orijentisanih mladih. Pa ipak, svi se slažu da je u tome njihova snaga – i pored međusobnih razlika, nezadovoljstvo je opšte.

“Sve je počelo kad sam bio mali, negde oko govora Slobodana Miloševića na Gazimestanu 1989. godine. Od tada do danas, borba traje”, ovako jedan student poljskog jezika počinje priču dok prelazimo Brankov most. Nastavlja da ipak misli da su ovi protesti danas mnogo drugačiji: “Nismo za anarhiju. Najlakše je srušiti, a nije ni to lako. Pitanje je šta ćemo mi ovde izgraditi. Dobro je dok su protesti nenasilni.” Mnogi sa ponosom ističu da su ovi protesti nenasilni i da mogu na demokratski način da izraze svoj stav. Anđela, studentkinja Filološkog fakulteta, rekla je da je važno da protesti budu nenasilni, jer će u suprotnom biti okarakterisani kao huligani i neizživljeni tinejdžeri. Na protestima nema ni lidera ni predvodnika, a oni koji su tako pokušali da se postave, poput Teše Tešanovića, voditelja emisije “Balkan info”, izviždani su. “Kada nema lidera, svi se čuju mnogo bolje. Najbolje bi bilo da nastavimo da izglasavamo zahteve preko Fejsbuka, tamo uspevamo da ostvarimo neku demokratiju”, rekao je Miroslav, student Pravnog fakulteta. I zaista, ruta kojom će se protestovati određenog dana, odluke, kao i svaka veća promena izglasavaju se na stranici

“Studenti, mi smo vaša starija braća!”

Petog dana “Protesta protiv diktature” na kraju skupa poslata je drugačija poruka. Umesto standardnih “sutra u 18”, začulo se pojačano skandiranje “sutra u 12”. Tako su studenti pozvali sve da se pridruže protestu (petom po redu), koji su zajednički organizovali Vojni sindikat Srbije i Policijski sindikat Srbije, u subotu, 8. aprila, pod nazivom “Ministri, voljno”. Ovaj protest se značajno razlikovao od studentskih po logistici. Ispred zgrade Vlade bio je parkiran kamion sa ozvučenjem u prikolici, a prisutno je bilo i obezbeđenje koje su činili vojnici i policajci, članovi sindikata. Dok su se građani okupljali na raskrsnici Nemanjine i Kneza Miloša, sa zvučnika su odzvanjale pesme Beogradskog Sindikata “Sistem te laže” i “Govedina”. Protest je zvanično počeo intoniranjem himne nakon čega se okupljenim građanima obratio predsednik Policijskog sindikata Veljko Mijailović. “Ovo je naš peti protest, a ulazimo u šesti mesec kako ‘gospoda’ iz Vlade ne želi da razgovara sa nama o unapređenju bezbedonosnog sektora u Srbiji”, kazao je on. Novica Antić, predsednik Vojnog sindikata, rekao je: “Dragi studenti, omladino Srbije, hvala vam što ste danas sa nama. Ovo je naša zajednička borba. Jedno zapamtite – srpski vojnik i srpski policajac nikada neće izdati svoj narod”, zaključio je Antić.

Nakon održanih govora građani su krenuli u šetnju predvođeni rukovodstvima sindikata. I konačno odredište trase se razlikovalo od studentskih protesta – Palata Srbije na Novom Beogradu. Kako je šetnja krenula, protest je sve više dobijao izgled onih iz prethodnih dana: zviždalo se i skandiralo “Onesvesti se!” uz pozdrave stanara koji su sa svojih prozora podržavali demonstrante. Kadrovi su ovog puta bili impozantniji – i bulevari kojima se išlo, i Brankov most, i plato ispred Palate Srbije – svi preplavljeni masom. Dok smo prelazili Brankov most

“MINISTRI VOLJNO”: Vojni i policijski sindikat
Foto: Tanjug / Milutin Marković

jedan student je upitao građanina sa zastavom policijskog sindikata – da li bi reagovali protiv studenata ako se protest nastavi – a on je odgovorio: “Ne dolazi u obzir, mi smo vaša starija braća!” Nakon dolaska na odredište građanima su se ponovo obratili predsednici sindikata. “Dragi prijatelji, današnja kolona je bila duža od dva kilometra. Ako uzmemo u obzir da se prostirala na 40 kvadrata to znači da nas je bilo više od 80.000”, obratio se Novica Antić. “Vi ste mladost Srbije i svaki normalan čovek mora da čuva, štiti i razgovara sa mladošću Srbije”, nadovezao se Veljko Mijailović. Pošto je kraj govora označio i kraj velikog zajedničkog protesta vojske, policije i naroda, nekolicina okupljenih građana krenula je nazad – ka Skupštini. Tamo su se okupili nakon dugog hodanja i složno poslali istu poruku: “Sutra u 18!”.

Protiv diktature. “Nekada su se ljudi organizovali pomoću letaka i novina koje su ljudi delili po ulici, danas je dovoljan jedan događaj podeljen na internetu da se informacija nezustavljivo proširi”, napomenuo je Luka, student Fakulteta dramskih umetnosti. Boško, diplomirani trener, rekao je: “Mi moramo da budemo kao mravi, složni i između sebe umreženi, i da jedni sa drugima i u skladu sa tim delamo. I do sada su nas samo usmeravali ljudi svojim zapažanjima koje su delili onlajn, ne treba nam ništa više.” On dodaje da su se naslušali priča od svojih roditelja, braće i sestara o prethodnim protestima i neće ponavljati njihove greške, naročito one učinjene 5. oktobra. Odbijaju da dozvole strankama da preuzmu vođstvo, iako bi institucionalna podrška možda značila i lakše omasovljavanje protesta. Često se čuje da im je cilj da okupe sto ili sto pedeset hiljada građana, i da ih tada vlasti ne mogu ignorisati.

NAŠE PRAVO DA ZNAMO SVE

Većina njih ne želi da se predstavlja, biraju anonimnost. Kada smo im prilazili, nekolicina pita: “Da niste iz ‘Informera’?” Retki su pristajali da budu snimani. O protestima se uglavnom informišu preko Fejsbuk grupe Protiv diktature, a prate i televiziju N1 i Al Džaziru. Od dnevnih novina, izgleda, čitaju “Danas”, jer su u petak, kada su nezvanično ovim novinama otkazali oglašivači, nosili svoje primerke visoko uzdignute u vazduhu.

Kada govore odakle treba početi sa promenama, svi se slažu da su mediji najveći problem. Magdalena, studentkinja prava, rekla je da je na ulici zbog “našeg prava da znamo sve”. Više puta demonstranti pominju da će protestovati dok RTS ne bude uživo prenosio protest. Zgradu RTS-a iz više navrata gađali su jajima. Minut ćutanja ispred RTS-a postao je već običaj. Slika o nekoliko hiljada mladih koji složno ćute dok baklje gore u vazduhu, još dugo “odjekuje” u ušima. U javnosti je nastala zabuna da li studenti odaju minut ćutanja žrtvama NATO bombardovanja, ili “palom” RTS-u.

Slobodi medija daju ovoliko pažnje jer je to jedan od preduslova da se izbori regularno održe. Luka, student Fakulteta dramskih umetnosti, dok hoda brzo, kako se i inače ova skupina mladih kreće, uzbuđeno objašnjava: “Izašao sam na izbore, ali mislim da nisu bili legitimni ni demokratski. Ne znam da li je bilo fizičke krađe, ali iako su svi imali formalno izbora da glasaju za koga hoće, prave slobode nije bilo, jer je medijski mrak bio potpun, opozicioni kandidati su bili do kraja demonizovani, tadašnji premijer i izabrani predsednik je bio više prisutan u medijima od svih ostalih kandidata zajedno. Zato, pre svega, zahtevamo slobodu medija, slobodu govora uopšte za sve građane, fer borbu i javni servis koji poštuje različitosti i daje glas svima. »

Foto: Tanjug / Oksana Toskić

Deset godina od pokušaja ubistva Dejana Anastasijevića

Pre tačno deset godina, u noći između 13. i 14. aprila 2007. godine, nepoznate osobe podmetnule su dve kašikare na prozor stana novinara "Vremena" Dejana Anastasijevića. Jedna bomba nije eksplodirala. Druga je oštetila prozor, fasadu zgrade i automobile parkirane u, inače, mirnoj ulici na Vračaru. Anastasijević i njegova supruga, koji su spavali baš ispod tog prozora, čistom srećom ostali su nepovređeni. Ni deset godina kasnije istraga o tome ko bi mogli biti počinioci i nalogodavci nije se pomakla sa mrtve tačke.

Svi smo različiti, ali mislim da nas okuplja to što smo svi mi ugroženi od strane autoritativne vlasti kojoj apsolutno nije stalo da čuje bilo kakav drugi glas." Jovan, student srpskog jezika, objašnjava da nije čudo što su mediji u tom stanju, kad je Aleksandar Vučić na vlasti. "Gospodar Vučić vlada već dvadeset godina, i kao i onda nije ni predsednik vlade ni predsednik države, on je i dalje ministar informisanja i samo se bavi intrigama i medijima."

GLASAM, NARAVNO

Svi na ulicama sa kojima smo razgovarali slažu se da su se mogli okupiti i pre, ali da je rezultat na izborima bio prekretnica. Student poljskog jezika objašnjava da su ga pokrenuli "mrtvi koji glasaju", a jedna studentkinja FON-a da je verovatno svima tek sada postalo jasno da će istu vlast gledati sledećih pet ili čak deset godina. Slažu se i da su izbori bili samo povod, kao i događaj na Fejsbuku koji je izgleda "ni kriv ni dužan" poneo teret opšteg nezadovoljstva. Gnev koji je "prokuljao" prvog dana uglavnom je proizveo osećaj da nešto sa izbornim procesom nije u redu. Čak i najmlađi znaju napamet podatke da je izborni štab Saše Jankovića izbrojao 319.000 ukradenih glasova, da je preneta vest o 800.000 birača viška u biračkom spisku, da je RIK prekršio zakon zato što nije objavio zvanične rezultate, kao i da su oborena mnoga biračka mesta. Mnogi su sada glasali prvi put, i već se našli na ulicama. Ne ponavljaju opšta mesta i daju primere iz svog iskustva. "U mom mestu ima mnogo Roma. Ispred biračkog mesta davali su im zelene i crvene hemijske olovke da zaokruže SNS, a zauzvrat su dobijali ulje, šećer, brašno", rekla je Jelena, studentkinja novinarstva. "Meni je stigla poruka na dan izbora da slikam ličnu kartu i birački listić i ukoliko zaokružim 6. dobiću hiljadu i dvesta dinara", kaže Kristina, studentkinja Fakulteta organizacionih nauka, i dodaje: "Moj otac je na parlamentarnim izborima 2012. bio ucenjen da glasa za Vučića, a već nakon nekoliko meseci njegova firma je otišla u stečaj. I to nije usamljen slučaj. Mnogi direktori koji su politički angažovani u SNS-u manipulišu svojim radnicima koji i inače teško dobijaju posao."

Međutim, izgleda da sve naročito "žulja" loša izlaznost, i da zbog toga mnogi osećaju da su ih njihovi sugrađani izneverili. Miroslav, student Pravnog fakulteta, tvrdi da, uprkos svemu što govore, ljudi koji dolaze na proteste jesu glasali. "Pored pobune protiv vlasti ovo jeste i pobuna protiv ljudi koji i pored svega ostaju apatični i ne shvataju da njihov glas i te kako vredi i da ne može da ih ne interesuje političko stanje, jer je to i interes svakog građanina." On dodaje da ne postoji izgovor jer su svi imali nekog izbora, od građanskih i proevropskih opcija do moderne desnice. Milan, student Mašinskog fakulteta, zapazio je da ovi izbori, sve i da su bili sasvim regularni, nisu bili reprezentativni, jer se manje od četvrtine stanovništva, ako uzmemo u obzir da je glasalo samo pedeset pet odsto, uzima kao većina. Iako se često čuje uzvik "Samo jako", malo njih potvrđuje da su glasali za Ljubišu Preletačevića Belog. Mihajlo, srednjoškolac, objašnjava: "Nije problem ni Ljubiša Preletačević Beli, ni to što se on kandidovao, već koliko je zapravo bilo nezadovoljnih ljudi koji su za njega glasali. On bi svakako bio bolji predsednik od dosadašnjeg. Možda bi postao i ozbiljan kad bi došao na vlast." Njegova drugarica Anđela dodaje da je glavni problem što u njegovoj pojavi možemo da vidimo koliko je politika u Srbiji trivijalizovana i svedena na šegu.

Na pitanje da li glasaju, studenti odgovaraju "naravno", ali i da imaju mnogo prijatelja i članova porodice koji nisu glasali. Jelena, studentkinja istorije, objašnjava malu izlaznost na primeru svojih kolega koji izbore smatraju prolaznom atrakcijom. Ipak, dodaje da postoji opravdan strah od javnog iznošenja izbornih odluka. "Mene su slikali u gradskom prevozu kada sam rekla da ne znam nikoga ko glasa za Aleksandra Vučića. Izgleda da taj neko ne zna nikog ko ne glasa. Ako je to bio neki cinkaroš, ja se ne bojim." Anđela, studentkinja Filološkog fakulteta, rekla je i da je ovo prilika da se možda pokrene i onih četrdeset pet odsto koji nisu glasali – ili bar da se utiče na njih da glasaju ubuduće. "Ako vide koliko se studenti zalažu za politička pitanja, možda će makar razmisliti." Njena drugarica Anja, studentkinja japanskog, dodaje da mnogi studenti iz provincije nisu glasali jer im nije bilo omogućeno da glasaju u Beogradu. "Postojao je zahtev da studenti mogu da glasaju na svojim fakultetima, ali je odbijen." Mnogi studenti su se žalili da iako im je ponuđeno da se prijave da glasaju u Beogradu, kasnije su ih vraćali sa biračkih mesta. Nešto poput besplatnog prevoza do kuće nikome nije palo na pamet, iako mnogi pominju primere da su SNS glasačima nuđeni svi uslovi samo da glasaju. Neki od njih kažu da nisu imali novca da idu kući.

Da ne glasaju priznaju samo mladi koji su više naklonjeni političkoj levici i smatraju da nisu imali predstavnika među ponuđenim kandidatima. Ima i dosta transparenata sa socijalnim porukama:

Razvojni put jedne parole

Od svih Vučićevih predizbornih otrova jedan se emitovao najkraće: reklama "U to ime". Spot je obustavljen od strane REM-a usled prigovora pojedinih nevladinih LGBT organizacija na korišćenje originalnog snimka skandiranja sa tribina "Vučiću, pederu". Šteta, jer je sam kraj spota sadržao neodoljivo loše odglumljeno "muvanje" Vučića obrvama, a usput je veoma simptomatičan za ideološku situaciju u Srbiji. Naime, optužbe na Vučićev račun u ovom slučaju su promašile svoju metu. On je parolu, kao i dotične LGBT organizacije, tendenciozno shvatio na isti način: kao odrednicu seksualnog identiteta, a ne karakternu osobinu ili ne daj bože političku kritiku. Seksualni život Aleksandra Vučića je, međutim, verovatno najnebitnija stvar u celoj ovoj priči. Parola "Vučiću, pederu" je sve do aktualnih antidiktatorskih protesta bila osnovni *spontani* simbol protivljenja njegovoj politici. Oslanjajući se na karakterno značenje reči "peder" u srpskom žargonu, ona se ni najmanje nije ticala Vučićevog kreveta, već potrebe da se iskaže nezadovoljstvo i bunt. Vučiću je to sigurno sasvim jasno, te je verovatno i iz tih razloga (i potpunog odsustva smisla za humor) rešio da je *sam* depolitizuje i isprazni kritičkog značenja u pomenutom spotu. Da li je reč "peder" uvredljiva? Svakako da jeste. Zato i služi svrsi vređanja Vučića. Sve to, međutim, ne govori mnogo o stavovima njenih protagonista o LGBT populaciji, koliko govori o samom srpskom žargonu.

Problematika reči "peder" nam se ponovo strovalila na glavu kada su počeli protesti "Protiv diktature". Pojedini LGBT aktivisti reagovali su emotivno i burno na prisustvo takvih povika. Da nije bilo volje drugih LGBT struja koje su uporno šetale iz dana u dan, radile na nadglasavanju ovih parola drugima ("Vučiću, lopove", "Vučiću, Šrederu") i nosile svoje banere poput "Narode, i pederi su s vama", učestalost takvog skandiranja se ne bi smanjila. A jeste, sve je ređe i sve kraće traje.

Lakoća i brzina ovih promena govori da su teze o nekakvoj inherentnoj srpskoj homofobiji klimavije nego što se mislilo. Uz sve ograde – da se na protestu mahom nalaze mladi obrazovaniji i otvoreniji ljudi – ovaj događaj ukazuje na granice tzv. diskurzivnih analiza koje reči uzimaju doslovno i jednoznačno. "Vučiću, pederu" je pre primer političke inercije nego dokaz "neizlečive" homofobije. Ozbiljna politika pretpostavlja hvatanje u koštac i sa takvim oblicima spontane ideologije, a ne apstinenciju od istog – da je u ovoj državi sve u redu, protesti nam ne bi bili potrebni. Uostalom, glavni društveno relevantni fašistoidni i antidemokratski faktor u Srbiji danas jeste sam Vučić i njegova vlast, a ne ljudi koji protestuju protiv njega.

Isto kao što takvim parolama ne treba davati veći značaj nego što ih imaju, ni ovo političko korektno "prešaltavanje" kojem svedočimo na protestima ne znači da će od sutra nestati svi homofobni elementi našeg društva. Reči, diskursi, pojmovi... predstavljaju samo jedan nivo stvarnosti. Fokusiranje samo na njega preti zapadanju u potpuno drugi ekstrem. Činjenica da su ovi protesti spontano nastali, da su okupili mnoštvo različitih pojedinaca sa svih strana i svih ideoloških nijansi i boja, stvara određenu dozu straha i urgentnosti da se protest zaštiti od raznih političkih struja. Nemajući konkretnu organizaciju iza sebe, protestanti gledaju da se takav stav ispolji upravo putem parola, govora i konačno – zahteva.

PAROLE NEMAJU BUKVALNO ZNAČENJE: Protest 2017.
Foto: Stevan Ranković

Kako god se opredeljivali i kojim god putevima išli, međutim, protesti u Srbiji danas svakako *već jesu* politički obojeni jasnim suprotstavljanjem Vučićevoj vladavini koja u sebi sadrži pomešane neoliberalne i autoritarne elemente nazvane "diktaturom". Ta "diktatura" ukazuje na univerzalni karakter ovih protesta: dok su radničke, studentske, LGBT i ostale borbe u savremenom atomizovanom društvu uvek bivale partikularne, bunt prvobitno izazvan besom zbog izbora uspeo je da objedini sve te različite grupe zajedno. Taj bes koji još kulja u mnogim gradovima Srbije je ono što ljude drži na ulicama, a ne njegovi eksplicitni označitelji koji se ionako mogu menjati iz dana u dan. Rečima nikada ne treba previše verovati, ni u jednom ni u drugom smeru: kao što povik "peder" ne čini protest nužno homofobnim, tako ni progresivne parole nisu ono što ga zasad čini progresivnim.

ANDREA JOVANOVIĆ

"Narod gladuje elita se raduje" i "Neću da budem jeftina radna snaga". "Ko god da je pobedio na ovim izborima ništa ne bi bilo radikalno drugačije, ali strašna je ova krađa glasova. Nisam glasao jer nije postojala nijedna politička alternativa Vučiću, jer svi kandidati su neoliberalni u ekonomskom diskursu. Nije postojao nijedan levo orijentisan kandidat", rekao je Dušan, student Filozofskog fakulteta, koji je postao jedno od poznatih lica protesta, sa dredovima i upečatljivom pojavom, uvek viđen u prvim redovima. "Ovo je naša prilika da temeljno promenimo sistem", veselo dobacuje u žurbi.

OSTAJEM U SRBIJI, OSTAJEM NA ULICI

Šta ovih dana žele mladi postalo je dobitno pitanje, kako protesti ulaze u drugu nedelju održavanja i nimalo ne jenjavaju. Po mišljenju Jelene, studentkinje FPN-a, iako ovi protesti jesu građanski, i pojavljuju se i stariji građani koji sa jednakom pasijom skandiraju i pružaju podršku, mladi su pokretači. "To nije samo mladalački bunt, već su mladi na ulicama jer nemaju šta da izgube. Nemamo decu niti poslove kojima mogu da nas ucenjuju." Iako mnogi mladi, pa i šesnaestogodišnjaci, na pitanje zašto protestuju uzvikuju: "Da ga skinemo!", jasno je da animozitet prema Aleksandru Vučiću, kojim se novoizabrani predsednik gotovo diči ("Ako »

Protesti u Nišu

"Verovatno bi me bilo sramota da nisam prisutan ovde", započinje priču za "Vreme" Jovan sa Elektronskog fakulteta u Nišu. "Drago mi je što smo 'ustali' i stali rame uz rame sa ostalim hrabrim studentima iz Beograda, Novog Sada, Kraljeva, Subotice... Mladi su digli glas protiv lažnih diploma, straha i partokratije, a sve u cilju da ostanu u Srbiji." Protesti u Nišu održavaju se od 3. aprila, a svakog dana su bili praćeni kišom, što nije smetalo učesnicima – naprotiv. "Mi smo ti 'huligani' koji ćute dok prolaze pored bolnice da ne bismo remetili pacijente. Verovatno nas je Soroš i za to platio", nastavlja šaljivo Jovan. Mesto okupljanja u Nišu je glavni gradski trg – Trg kralja Milana, od koga kreće protestna šetnja. Kao i u drugim gradovima, u Nišu se može uočiti trend da se veći broj ljudi priključi u šetnji. Formalnog organizatora takođe nema, već se na čelu kolone nalaze građani koji nose parolu "Ovo je zemlja za nas". "Ponosan sam na svoje vršnjake koji već više od nedelju dana masovno izlaze na ulice kako bi iskazali svoje nezadovoljstvo", kaže on i dodaje: "Cilj je promeniti pravila igre u izbornom procesu. Ovi izbori na kraju jesu ispali legalni, ali su daleko od demokratskih. Moramo demontirati sistem u kome je argument sile glavni. Želimo demokratsku državu sa jasnom podelom vlasti i funkcionisanjem svih institucija." Ustalila se i trasa kojom građani prolaze u Nišu: Trg kralja Milana – Bulevar Zorana Đinđića – Sremska ulica – Bulevar Nemanjića – i završava se ispred zgrade u kojoj je smešten gradonačelnik. Šetnja traje uglavnom oko sat i po vremena, a za naredne proteste postoji i ideja da šetnja prođe pored svih fakulteta i studentskih domova.

pažljivo pročitate sve primedbe protiv mene videćete da je to više ili manje lična mržnja", izjavio je za portal Politico) pokreće samo jedan deo mase, i više je okidač nego integrativni faktor. Većina ipak čezne za dubljim promenama. To objašnjava zašto su druge večeri mladi skandirali ispred štaba Demokratske stranke, koja odavno nije na vlasti, kao i zašto ističu da neće ponavljati greške 5. oktobra. Ona objašnjava šta je po njoj suština ove pobune: "Ovaj protest je jedna vrsta testa za mlade ljude da shvate koliko mi suštinski, kada tražimo promene, želimo zaista da menjamo sistem. Ako mi tražimo načelno promene sistema koje podrazumevaju fer pravila igre, smenu rukovodstva Republičke izborne komisije ili depolitizaciju i bolji ekonomski status, koliko mi suštinski biramo i stvaramo novi mehanizam kojim se borimo – i da li smo spremni da menjamo sebe?"

U drugoj nedelji postojanja protesti su pred prvim izazovima – potrebno je formulisati zahteve kojima će svi biti zadovoljni, jer autoriteti koji mogu da ih nametnu ne postoje. Ciljevi koje su u svom prvom saopštenju izneli administratori stranice Protiv diktature – smena čelnika RTS-a i urednika informativnog programa RTS-a, zbog režimskog izveštavanja i neravnomerne zastupljenosti predsedničkih kandidata u predizbornoj kampanji; smena članova saveta REM-a, zbog nereagovanja na više stotina prekršaja i prijava u vezi sa izveštavanjem medija u predizbornoj kampanji; razrešenje predsednice Narodne skupštine Maje Gojković, zbog suspendovanja rada Narodne skupštine; smena članova RIK-a, zbog nepoštovanja odluka Ustavnog suda; revizija – sređivanje biračkog spiska u cilju utvrđivanja tačnog broja birača; pojednostavljenje procedure glasanja u dijaspori; poništavanje lažnih doktorata visokih funkcionera Nebojše Stefanovića i Siniše Malog – nastali su pre nego što su se studenti međusobno povezali u većini gradova u Srbiji, pa se sada pregovara o njihovoj doradi, a možda čak i o pooštravanju.

I demonstranti su nesigurni koliko će protesti moći da se nastave u ovom obliku. Najveće prednosti ove pobune – samoorganizovanje, spontanost i nenasilno ponašanje – ujedno su i najveće slabosti. O značaju koji za njih protest ima mnogi govore kroz lično iskustvo. "Moja najveća želja je da ostanem u Srbiji i da mogu ovde da imam makar pristojan život. Zato sam na ulici", rekao je Luka, student FDU-a. Jovan, student srpskog jezika i programer, kaže: "Za mene napolju ima posla čak više nego u Srbiji, ali ovo je moja zemlja i želim da ostanem ovde sa svojim ljudima." Svi potvrđuju da nigde ne idu dok god bude potrebno. "Sve dok vlast ignoriše mirne proteste, znači da nam poručuju da ih radikalizujemo, ali nećemo nasesti. Da li je to prava poruka za mlade?", rekla je dvedesetjednogodišnja studentkinja koja drži transparent sa natpisom: "Iza mene stojim ja!" ¶

OVDE JE SVE POČELO: Okupljanja ispred Skupštine Srbije Foto: Stevan Ranković

NEVENA MILOJEVIĆ
MARKO PANTIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Topom na komarca, praćkom na Mesec

Da bi demonstracije uperene protiv jednog režima i njegovih nepočinstava imale ikakvu šansu za uspeh, morale bi da se čuvaju i gubljenja u detaljima, i rasplinjavanja u "globalnim" apstrakcijama

Sudeći po nekim (prilično zastupljenim) transparentima, a i izjavama pojedinih istaknutih demonstranata, izgleda da se talas protesta pretežno mlađih građanki i građana iz početne magme uopštenog građanskog nezadovoljstva iskristalisao, profilisao, dobio konkretnu misiju, štaviše dve, jer se kanda namerio da sruši dva mašala velika zla: Aleksandra Vučića i kapitalizam. Naporedo ili jedno po jedno, kako se već namesti. Pa dobro, možda i nije loše zadati sebi dva cilja, jer ako u jednom i omaneš, ostaje ti onaj drugi, da ne bude da si se zalud cimao. "Nerešeno" je vrlo častan rezultat jedne ovako neravnopravne borbe. Ako dođe do toga, naime, do *polovičnog uspeha* ovih demonstracija, cenim da će zli globalni neoliberalni kapitalizam lakše pasti.

Znam da sam gornjim pasusom iznervirao mnoge, uključujući i pametne i dobronamerne: "Pa dobro, bre, Pančiću, zar nemaš pametnija posla nego da na tim dobrim, lepim i dragim klincima poliraš svoj cinizam?" Ali nije to: ja samo pokušavam da shvatim šta se, kako i zašto zbiva i da to oblikujem u reči – a baš to je, znate, posao kolumniste. A demonstracije kao takve vrlo su mi simpatične: kako da budem protiv nečega što toliko nervira i izbezumljuje svu fukaru zemlje Srbije na čelu s Velikim meštrom sviju hulja, a okuplja toliki drag svet? Ali, to me ne oslobađa potrebe, da ne rečem obaveze, da nastojim da prokljuvim šta je to, odakle je krenulo i kuda ide. Naročito ovo poslednje.

Elem, imaju li ovi protesti "metu" i cilj, usaglašen spisak zahteva i tome slično? Podsećam da im je povod posve konkretan: započeti su dan nakon *onakvih* predsedničkih izbora, i sve o čemu su inicijalno govorili neposredno se ticalo tih izbora i njihove (ne)legitimnosti, kao i naravi režima koji je zapravo strukturalno onemogućio postojanje slobodnih i fer izbora u ovoj zemlji, kao i svaku iole ravnopravnu i partnersku javnu debatu.

Istina, sve o tome smo dobro znali i pre izbora, pa nisu bez smisla upozorenja da je onda trebalo pre izbora i demonstrirati, vršiti ozbiljan građanski pritisak, ohrabrivati opoziciju da ne pristane na izlazak na izbore pod ovakvim uslovima, jasno staviti do znanja Unutrašnjem Okupatoru da će njegova "pobeda" nad vezanim protivnicima biti suštinski ništavna, trula iznutra, da će mu ona biti zla kob. Nažalost, nije bilo građanske zrelosti da se tako učini, i za to su najmanje krivi klinci koji su "prokuvali" prošlog ponedeljka, i od tada ne idu kući. Ali zato su ove *post festum* demonstracije, mada u ikonološkom i društveno-atmosferskom smislu lepo i jasno osveženje, u neku ruku genetski gubitničke, jer ne vidim kako bi mogle ostvariti svoje ciljeve: neke zato što su preširoki, preuopšteni, adolescentsko-štreberski preambiciozni, a druge, naprotiv, zato što su preuski, presitni i u osnovi nebitni, pa bi čak mogli biti i ostvareni, ali bi to bila Pirova pobeda, nešto poput onog kad je ljukavi drug Tito 1968. rekao da su "studenti, majku mu božiju, u pravu".

Na jednoj strani, od režima se traže sićušne, suštinski (mada ne i simbolički) nevažne koncesije: te Maja Gojković, te RIK, te kao vrhunac, smena ovih s RTS-a (koje, gle, ni Vučić nimalo ne voli, ali ko još o tome da duma?), što je potpuno deplasiran "citat" devetomartovskih zahteva iz 1991, jer je današnji kontekst sasvim drugačiji. Sve u svemu, koga je briga za sve to? Čak i da u nekom nadrealističkom scenariju Vučić reši da protestujućima pokloni ispunjenje te vrste zahteva, ništa se bitno ne bi dogodilo niti promenilo. Na drugoj strani, možda ne dominantan ali ipak poprilično vidljiv ton demonstracijama počeli su da daju nadobudni politički diletanti i napaljeni adolescenti koji su *preučili*, pa izašli da se proluftiraju vežbajući "proletersku revoluciju" na hipsterski način. Prvih su dana na demonstracijama bile dosta vidljive "desničarske" frakcije, ali one su prilično uspešno suzbijene, ili su i same uvidele da to baš i nije njihova priča, jer, pošteno govoreći – kad je bilo kojem die hard desničaru ikada bilo stvarno i iskreno stalo do demokratije?! Sve što njemu treba je višnje pravo njegove cokule da nekome rascopa glavu. Megjutoa, kao da je na to ispražnjeno mesto pohrlila "leva altenativa" koja besmisleno rasplinjava i razvodnjava antirežimski protest tako što režim relocira s konkretne političke adrese (Vučić, SNS i kompanija) veštački ga naduvavajući do posvemašnje apstraktnosti, pretvarajući ga u Sistem, u nešto globalno, u čemu je tamo neki Vučić samo sitni lokalni igrač. Prosto im ispod časti da se bore konkretno protiv njega i njegovih uzurpatorskih zvizdarija, nije im to nivo, oni bi radije da demontiraju zli globalni kapitalizam i da nastane pobratimstvo lica u svemiru...

E sad, pokušajte da zamislite Vučića, Nebojšu iz Beograda i ostale kako se silno potresaju kad vide "antikapitalističke" transparenente i parole, i tipčiće sa Čegevarom na grudima i u srcima, kako piskutanjem nasrću na njih kao na eksponente neoliberalnog-već-nečega? Naravno, ne možete da zamislite, jer je to koješta. A uz to i dokazano ne radi. Kao što ne možete topom da gađate komarca, tako ne možete ni praćkom da gađate Mesec. A upravo na ovo potonje mi liči to štrebersko zamajavanje s "parolama što strašno zvuče" i na koje će možda neki šumadijski ili banatski Badiju s bradicom i punđicom u studentskom kampusu da smuva devojku, ali koje konkretnim srpskim vlastodršcima i njihovom populističkom i kleptokratskom režimu ne mogu da nanesu ama baš nikakvu štetu. ¶

Reči predaja nema u rečniku mladosti

Uvek mi je bilo fascinantno kako vlast, ko god je činio, ne razume suštinu protesta mladih ljudi. Kada bi se oni koji su danas vlast ponašali na taj način shvatili bi vrlo lako otkud sav taj fin, mlad, pristojan svet na ulici. Shvatili bi da ljudi neće i ne mogu da žive u zemlji gde su skoro svi mediji u službi vlasti, gde oni koji drugačije misle bivaju žigosani kao kriminalci, šefovi narko-mafije, ubice. Da ljudi neće da žive u zemlji u kojoj treba da budu srećni da dobiju posao za platu od 23.000–24.000 dinara. Da neće da im se svaki dan, dok oni uče po deset sati, sa televizija obraćaju političari za koje svi znaju da su na mufte došli ne samo do fakultetske diplome, nego i doktorata

Piše: **Dragan Đilas**

Mladi ljudi suočeni sa beperspektivnošću svog života, ozlojeđeni činjenicom da godine i godine učenja manje vrede od partijske knjižice, iziritirani tvrdnjama vlasti kako zemlja napreduje i kako nam je bolje iz dana u dan, odlučili su da svoj bunt iskažu na ulici. Od strane režimskih medija, a takvi su skoro svi, napadnuti su istog trenutka da su organizovani od strane opozicije i stranih obaveštajnih službi. Naravno, finansirani su od Soroša, a tekst njihovih zahteva napisan je u nekoj od stranih ambasada (kao da domaće ambasade u Srbiji postoje). Odmah su se pojavile izistinske studentske organizacije i neki studenti prorektori koji su objasnili da protest uopšte i nije studentski, već da ga organizuje grupica ispolitizovanih studenata...

ZAŠTO SE MLADI BUNE

Ako ste pomislili da pišem o protestu koji se upravo dešava – pogrešili ste. Odnosno niste baš potpuno u pravu. Sve što sam napisao dešavalo se 1992. godine u vreme studentskog protesta u kome sam bio jedan od lidera. A nije bilo drugačije ni '91 ni '96. Nije drugačije ni dandanas. Jer nijedna vlast nije umela da čuje vapaj mladih ljudi kojima je ulični bunt jedini način da pokušaju da svojoj Srbiji, zemlji koju beskrajno vole i u kojoj žele da ostanu da žive, pomognu da bude ono što bi, siguran sam, svi njeni građani želeli da bude. Slobodna, prosperitetna zemlja, u kojoj ljudi vide svoju budućnost, u kojoj se slobodno kreću ulicama bez straha od napada huligana, u kojoj znaju da će njihov rad i trud biti vrednovani na pravi način.

Studenti su '91 izašli na ulice, jer su se na istim pojavili tenkovi, '96 jer su pokradeni izbori. A te 1992. jer su shvatili da će režim Slobodana Miloševića uvesti zemlju u katastrofu, rat, sankcije; da ćemo biti izolovani od celog sveta, da će sve investicije odlaziti u Mađarsku, Češku, Poljsku; da se, ako izgubimo tu trku, nikad ekonomski nećemo oporaviti i da ćemo tu suludu politiku plaćati životima, siromaštvom, izbeglištvom... Stariji nas nisu poslušali, Milošević je nastavio da bude vlast sve dok nas Amerika i Evropa nisu bombardovale ubijajući na hiljade nedužnih civila i uništavajući ono malo privrede što je u Srbiji preživelo vlast SPS-a, JUL-a i radikala. Danas od bombardovanja i sankcija ne moramo više da se plašimo, ali drugih razloga za strah ima na pretek.

Uvek mi je bilo fascinantno kako vlast, ko god je činio, ne razume suštinu protesta mladih ljudi. Kako ne ume da ih čuje. I kako bi bilo blagotvorno za sve kad bi to učinili. Kada bi se oni koji su danas vlast ponašali na taj način shvatili bi vrlo lako otkud sav taj fin, mlad, pristojan svet na ulici. Shvatili bi da ljudi neće i ne mogu da žive u zemlji gde su skoro svi mediji u službi vlasti, gde oni koji drugačije misle bivaju žigosani kao kriminalci, šefovi narko-mafije, ubice. Da ljudi neće da žive u zemlji u kojoj treba da budu srećni da dobiju posao za platu od 23-24 hiljade dinara. Da neće da im se svaki dan, dok oni uče po deset sati, sa televizija obraćaju političari za koje svi znaju da su na mufte došli ne samo do fakultetske diplome, nego i doktorata. Da im je dosta da slušaju političare koji su bili simbol Miloševićeve vlasti kako deci u osnovnoj školi govore da treba da odu na Kosovo, pokazujući time valjda svoj patriotizam. Iskreno se nadam da će sve četvoro moje dece moći jednog dana da odu i u Gračanicu i u Dečane, jer je to preduslov da bolje shvate ko smo i šta smo. Ali danas im govoriti da treba da idu neodgovorno, je da ne kažem suludo. I pošto ne može da se izbore sa svim tim stvarima, mlad svet izađe na ulicu tražeći da se nešto promeni. I taj njihov izlazak ni u prošlosti ni danas nema nikakve veze sa opozicijom, jer da opozicija ima snagu da organizuje takav protest, ona bi to davno učinila.

EKSPRES LONAC

Kada bi vlast čula mlade koji su na ulicama, shvatila bi i da ovaj protest nije samo protiv njih, to jest protiv današnje

Foto: Draško Gagović

■ Nove generacije spremne da se kao i oni danas, a njihovi roditelji juče, bore za sebe i svoju zemlju. Za zemlju koju vole isto kao i oni koji ih danas osuđuju, jer kao ne razumeju zašto se oni bune. Razumeju oni, i te kako razumeju

DRAGAN ĐILAS (u sredini): Protest 1992. i 2017.
Foto: Igor Krstić

Foto: Stevan Ranković

vlasti, već i protiv prethodne koju je vodila demokratska stranka kojoj sam i sam pripadao, i one pre nas i... Jer ni u vreme vlasti DS-a taj mlad i pametan svet nije imao perspektivu u svojoj zemlji. I tada su oni koji treba da imaju najveće plate poput lekara i nastavnika imali po nekoliko stotina evra. Danas su im plate još za nekoliko procenata manje. Ali i bez smanjenja bile su sramotno niske. I tada je taj mlad, pametan i sposoban svet razmišljao da ode iz Srbije. Samo je bilo manje agresije u društvu i manje vređanja i mediji su bili bar za nijansu slobodniji, postojao je ventil da se kroz njega izbaci nezadovoljstvo. Danas toga više nema. A kad nema ventila, zna se da unutra sve izgleda kao u ekspres-loncu i da je samo pitanje kada će poklopac odleteti u vazduh. Obično se to desi kada se najmanje nadamo...

Svaki studentski protest, ma kako se on završio, koristan je i za te mlade ljude i za društvo u celini. Društvo se oslobađa straha, jer ljudi slobodno izražavaju svoj stav. A studenti? Ako ništa drugo, oni shvate da nisu sami, da nisu pojedinci prepušteni na milost i nemilost državi, već da su država upravo oni. Jer država počiva na njima, a ne na političarima koji su prolazni. I da posle njih, kad oni malo omatore, dolaze neke nove generacije mladih ljudi sa istim željama, istim snovima, istom energijom, istom pameću. Nove generacije spremne da se kao i oni danas, a njihovi roditelji juče, bore za sebe i svoju zemlju. Za zemlju koju vole isto kao i oni koji ih danas osuđuju, jer kao ne razumeju zašto se oni bune. Razumeju oni, i te kako razumeju. Samo za razliku od njih nemaju snage da se više bore ni hrabrosti da to priznaju. Predali su se. Na njihovu sreću, mladost reč predaja u svom rečniku nema. Zato će na kraju, kad god taj kraj bio, pobediti. I za sebe i za njih. ¶

Autor je bio jedan od vođa studentskog protesta 1992

Pravi korak u pravom smeru

"Nemam ništa sa aktuelnim protestima ali i te kako imam šta da kažem kako o njima tako i o onima u kojim sam učestvovao tokom devedesetih"

Piše: **Ivan Marović**

Gastarbajteri dolaze u Srbiju o Božiću, ali gastarbajteri iz Afrike preferiraju Uskrs. Nakon četiri godine života u Najrobiju, gradu gde je sve iznad 25 stepeni Celzijusa vrućina, a ispod 15 smrzavanje, shvatio sam da je proleće godišnje doba kad treba posetiti stari kraj. Razmišljao sam da li da dođem na izbore, ali su me istraživanja javnog mnjenja ubedila da je bolje doći kasnije pa ostati na uskršnjem ručku, a možda bude i drugog kruga pa i prilike da se glasa. Tako sam se u ponedeljak nakon izborne noći ukrcao u avion ne očekujući ništa, osim možda veselja u sedištu naprednjaka. Ono što sam zatekao kad sam sleteo me je potpuno iznenadilo.

KARAKTERISTIKA PROTESTA

Počeli su protesti, rekli su mi po sletanju, a ti ih predvodiš. Ovo je bio dvostruki šok: pre svega, nisam očekivao proteste nakon tako ubedljive pobede Aleksandra Vučića, a nisam očekivao ni sebe na naslovnoj strani jednog tabloida, mada to me nije toliko iznenadilo u današnje vreme kada "alternativne činjenice" i lažne vesti postaju deo svačijeg života, ne samo javnih ličnosti nego i običnih građana.

Bilo kako bilo, zadesih se ja u Beogradu ne samo kao putnik iz Afrike nego i kao putnik kroz vreme, neko ko je pre dvadeset godina šetao tim istim ulicama protiv jednog drugačijeg režima, začuđen koliko u nekim stvarima, pre svega govorim o energiji, protesti liče na one naše i koliko u nekim drugim stvarima, ovde pre svega govorim o organizaciji, ne liče na naše.

Pre svega, odmah mi je bilo jasno da su protesti spontani. Priče da iza njih stoji opozicija ili stranci su bile nešto češće od jednako zabrinjavajućih mada malobrojnijih teorija da iza njih stoji vlast. Ovo je razumljivo u današnje cinično vreme kad ništa nije onako kako se čini i svuda postoji ili bar izgleda da postoji neka skrivena pozadina. Ali ipak mi iskustvo govori da je to nemoguće. Kad mi neko kaže da planira veliki protest, ja ga pitam kako znaš da će biti veliki? To niko ne može da zna, može samo da se nada. Protest se ne može veštački napraviti, kad iza njega stoji neki politički akter onda je to običan miting koji je ili bedno posećen ili traje jedan dan ili zahteva veoma vidljivu organizaciju u vidu autobusa i sendviča. Ja ništa od toga ne videh pa zaključujem da su protesti spontani.

To što su protesti spontani ne znači da su i neorganizovani, jer nakon nekog vremena, ako protest preživi nedelju-dve dana, dolazi do samoorganizovanja. Narodno nezadovoljstvo ispoljeno na ulici se formuliše u vidu zahteva i kakve-takve strukture, u našem slučaju, govorim o Studentskom protestu 1996-1997, to je bio Inicijativni, a ubrzo potom i Glavni odbor studentskog protesta. To nešto ćemo verovatno videti i sada, ako protesti potraju.

Međutim, čak i sa ovakvim nivoom samoorganizacije, protest predstavlja tek inicijalni vid manifestacije narodnog nezadovoljstva, i retko kad je dovoljan da se sistemski problem reši. Ovo smo videli i nakon Studentskog protesta protiv izborne krađe, u periodu između 1997. i 2000, a možda ćemo videti i u narednih nekoliko godina.

Protesti su pre svega reaktivni, oni su odgovor na neki spoljni događaj, obično neku nepravdu koja posluži kao okidač. Taj okidač je 1996. bila izborna krađa, danas je to rezultat izbora i Vučićeva pobeda koja je došla na kraju jednog procesa koji je sve samo ne prihvaćen kao fer i slobodan. Ali i u jednom i u drugom slučaju u pitanju je reakcija na nešto što se

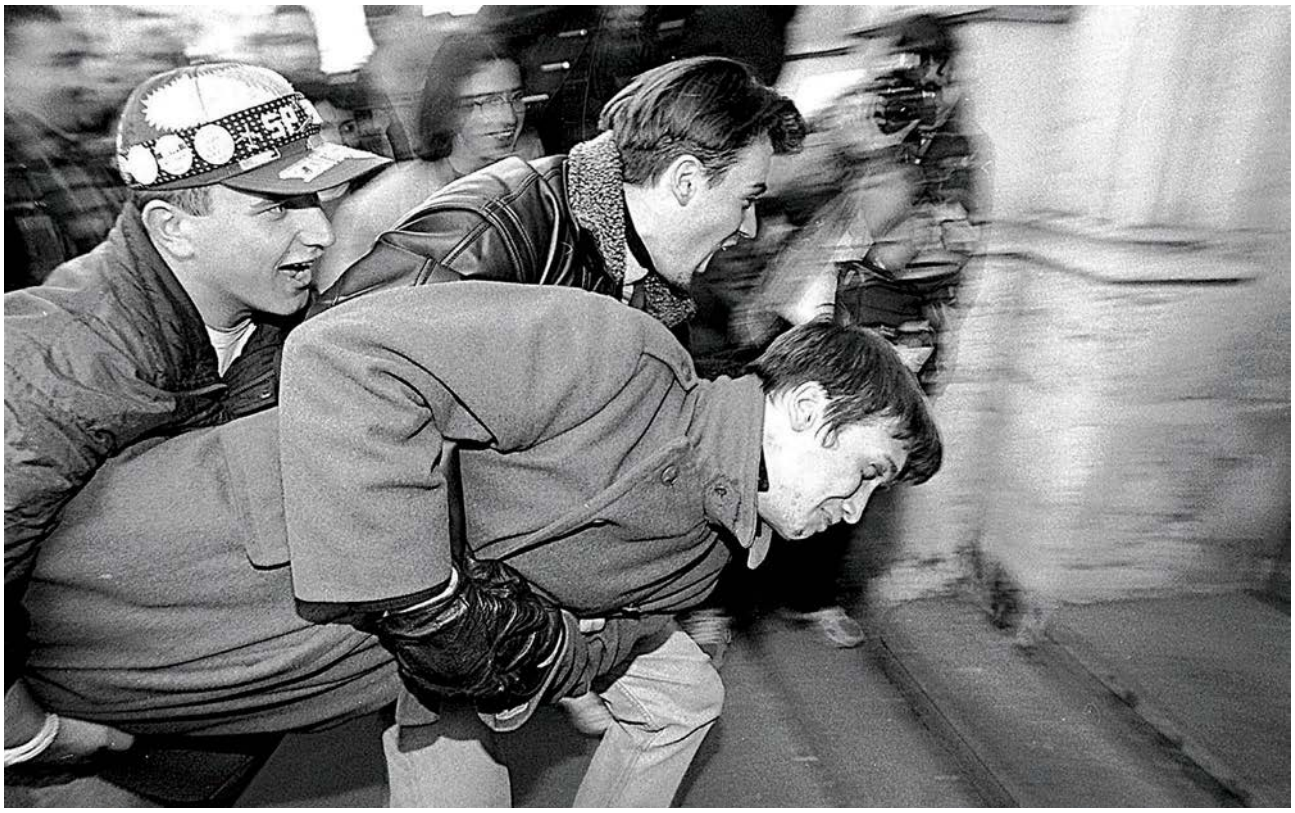

Foto: A. Anđić

Spontana priroda protesta znači da lideri sami niknu, ako ih ne izaberu sami studenti, izabraće ih mediji kojima treba da komuniciraju sa poznatim licima i vraćaju se istim ljudima za izjave i informacije o protestu

već dogodilo, mleko je već proliveno. Da bi se sistemski problem rešio, biće potrebno iz reakcije preći u akciju, u fazu u kojoj samoorganizvani građani postavljaju izazove vlastima umesto da reaguju na izazove koje vlast postavlja pred njih. Ovo se desilo pogotovo pred sam kraj Miloševićeve vlasti, tokom 1999. i 2000. godine, a kulminiralo je organizovanom kampanjom za izbore održane 24. septembra i planom za sprečavanje izborne krađe koja se na tim izborima dogodila.

Druga karakteristika protesta je da su kratkog daha. Studentski protest pre dvadeset godina je trajao četiri meseca i to je bilo neverovatno dugo, ali teško da je moglo mnogo duže. Čak i takav protest je bio ograničenog uticaja, dok su se studenti okupljali na Platou, već nekoliko ulica dalje život je tekao normalno. Svega nekoliko meseci nakon protesta, na

IVAN MAROVIĆ: U akciji, Studentski protest 96/97. Foto: "Dnevni telegraf"

izborima 1997. kandidat režima je pobedio na izborima za predsednika. Ali u narednih nekoliko godina politički uticaj studenata se, najviše preko Otpora, ali i preko drugih organizacija, osetio i u najmanjim i najdaljim mestima širom Srbije. Za ovo je bilo potrebno da prođe nekoliko godina tokom kojih je brižljivo širena mreža i građena organizacija koja je stavljena u funkciju kampanje 2000. godine.

Proteste karakteriše i formulisanje nezadovoljstva u vidu zahteva koji se postavljaju pred vršioce vlasti. To je 1996. bio zahtev da se priznaju rezultati izbora. Danas je ta lista zahteva šira jer oslikava šire nezadovoljstvo, ali i u jednom i u drugom slučaju od vlasti se očekuje da te zahteve ispune. Dinamika je sledeća: mi ćemo protestovati dok se zahtevi ne ispune. Međutim, u periodu nakon protesta 1996–1997, možemo da uočimo pomeranje težišta od zahteva ka ciljevima, od očekivanja da vlast nešto uradi do planiranja poteza koje građani mogu sami da urade da bi se problem rešio. To nije išlo glatko, bilo je lutanja, kao recimo bojkot izbora 1997. koji je organizovao deo opozicije, protesti u jesen 1999. sa zahtevom da Milošević podnese ostavku (planeri ovih protesta nisu odgovorili na osnovno pitanje: zašto bi?), ali na kraju se ipak kristalizovao cilj da se Milošević pobedi na izborima pod nefer uslovima kakvi su se očekivali, ali sa adekvatnim odgovorom na svaki od izazova koji su opozicioni blok stavljali u neravnopravan položaj. Tako nešto će morati da se dogodi i u narednom periodu tako da na narednim izborima postoji jasan cilj koji je konkretan, merljiv i izvodljiv.

IZ PROTESTA U POKRET

Uz jasan cilj ide i jasan plan kako do tog cilja doći i tu takođe možemo da vidimo promenu ponašanja između Studentskog protesta i kasnijeg studentskog organizovanja. Tokom studentskih demonstracija, Glavni odbor Studentskog protesta je veliki deo vremena trošio na taktičke odluke – koja će biti trasa šetnje, koja će simbolička akcija biti izvedena (jednom prilikom se čak satima debatovalo koje će drvo biti zasađeno u jednoj od simboličkih akcija), ko će biti govornik itd. U periodu nakon protesta, akcenat je bio na strategiji, dok su taktičke odluke ostavljene ljudima na terenu i oni su ih donosili tako da odgovaraju lokalnom kontekstu i da se uklapaju u opštu strategiju. Po ovome je Otpor bio posebno poznat sa svojom horizontalnom strukturom koja je generisala tzv. ulične akcije na dnevnoj bazi širom zemlje. To ne bi moglo tehnički da se organizuje iz jednog centra, bile su potrebne lokalna autonomija i inicijativa, ali i strateški plan u okviru koga su te lokalne akcije imale kumulativni efekat.

Pitanje liderstva je možda najvažnije u svemu ovome i tu možemo da vidimo kako je Studentski protest 1996–1997. doživeo udarac kada su neki od vođa ubrzo nakon protesta uplovili u politiku, ostavivši za sobom studente u stanju razočaranja i osećaja izigranosti. Spontana priroda protesta znači da lideri sami niknu, ako ih ne izaberu sami studenti, izabraće ih mediji kojima treba da komuniciraju sa poznatim licima i vraćaju se istim ljudima za izjave i informacije o protestu. Koliko god lepo zvučalo da protest postoji bez lidera, to je, kako vreme odmiče, sve teže sprovesti. Moj lični primer to dobro pokazuje, nakon tzv. potrage za rektorom, koju su sproveli studenti Mašinskog fakulteta pred kraj protesta, i velikog broja naslovnih stranica u novinama, ja sam postao poznat javnosti kao jedan od lidera studenskog protesta, bez ikakvog mehanizma koji bi me sprečio da zloupotrebim taj svoj status i učlanim se u neku stranku (što na sreću ipak nisam uradio).

Sličan rizik postoji i danas. Spontanost protesta znači da će se tu muvati razni sumnjivi likovi, ljudi koji nisu uspeli nigde drugde pa pokušavaju da isplivaju na površinu na krilima protesta ili ljudi koji će možda u početku iskreno i punim srcem predstavljati protest, ali »

tokom vremena doneti pogrešne odluke i dovesti ceo poduhvat u pitanje. Taj rizik može donekle da se umanji uspostavljanjem kolektivnog rukovodstva i horizontalne mreže sa lokalnom autonomijom tako da nijedan pojedinac ne bude nezamenljiv i da se svaki lider koji bude kompromitovan, ucenjen ili uhapšen može zameniti da ceo poduhvat ne bude ugrožen.

Sve ovo što sam napisao se može definisati kao transformacija protesta u pokret i karakteriše ga akcija umesto reakcije, dugoročni umesto kratkoročnog fokusa, ciljevi umesto zahteva, strategija umesto taktike i kolektivno vođstvo umesto pojedinačnih lidera koji su nepouzdani da bi od njih bilo šta zavisilo.

NASLEĐE DEVEDESETIH

Nakon Petog oktobra svedoci smo povlačenja građana iz politike, opadanja nivoa građanskog organizovanja, što je omogućilo strankama DOS-a da tokom prve decenije XXI veka nastave da održavaju sistem koji su nasledili i ne samo uspore proces uspostavljanja institucija sistema nego i počnu da podrivaju one institucije koje su uspostavljene, a sve zarad ličnih i stranačkih interesa. Ali bilo je potrebno da stranke bivšeg režima ponovo preuzmu vlast da bi taj proces podrivanja institucija zaista uzeo maha.

Karakter je sudbina, kaže Heraklit, i umivanje koje su sproveli bivši radikali, a sadašnji naprednjaci, po mom mišljenju, nije promenilo ništa ispod površine. Oni državu doživljavaju kao plen i to plen na koji su dugo čekali. Milošević ih je godinama držao po strani: dok su socijalisti i JUL-ovci imali neometanu priliku da zloupotrebljavaju državne resurse na svim nivoima, radikali su dobili Zemun. Zatim su bili po strani još dvanaest godina dok su stranke DOS-a bile na vlasti. Konačno su dočekali svojih pet minuta i žele da nadoknade propušteno. To znači da je na građanima da preokrenu ovaj tok događaja i ja samo mogu da se nadam da su ovi protesti prvi i možda nespretni korak u tom smeru. Ako ništa, biće prilika za učenje novim generacijama, jer ulica je mesto gde mi kao građani učimo da se bavimo politikom. ¶

*Autor je jedan od lidera studentskog protesta 1996/97. i Otpora

Smetnje na vezama

Vučić je sam skrenuo pažnju na sebe, najpre prekomerno se hvastajući ruskim oružjem, a zatim kandidaturom za predsednika, koja je mnoge na Zapadu iznenadila. Kad su obratili pažnju, videli su ono što i svi ostali: da Srbija klizi u autokratiju

Ako postoji nešto što je zajednički bivšem ekstremnom nacionalisti i generalnom sekretaru Srpske radikalne stranke i današnjem proevropskom premijeru i izabranom predsedniku Srbije Aleksandru Vučiću, onda je to odnos prema medijima. On javnu kritiku nikad nije trpeo, pa čak i kad herojski pokušava da se uzdrži od brecanja na novinare koji su ga nečim izazvali, redovno gubi bitku sa samim sobom.

Stoga je Vučić verovatno bio neprijatno iznenađen kada je u ponedeljak, na dan posete američkog senatora Džona Mekejna Beogradu, pročitao krajnje negativan tekst o sebi u "Njujork tajmsu". U redakcijskom komentaru pod naslovom "Izbori krune demokratiju u Srbiji" Vučić je opisan kao autokrata koji sistematski guši slobodu medija i "moćnik" koji, uprkos zaklinjanju u evropski put Srbije, teži da preuzme monopol nad svim institucijama sistema, uključujući sudove i Skupštinu. "Prepuštanje takve kontrole Vučiću bilo bi izdaja osnovnih vrednosti EU i mnogih Srba koji gledaju na EU kao na svetionik demokratskih prava i sloboda u vreme dok istočnoevropski i centralnoevropski lideri okreću leđa demokratiji", piše "Njujork tajms".

Budući predsednik Srbije nije ništa bolje prošao ni u drugom najuticajnijem američkom dnevniku, "Vašington postu". U tekstu koji su zajednički napisali politikolozi Boban Stojanović iz Beograda i Fernando Kasal sa Univerziteta u Notingemu, Vučić se takođe proziva zbog autokratskih tendencija, gušenja medija i slabljenja institucija, ali se dovodi u pitanje i legitimitet njegove vlasti kao predsednika, budući da je, kako autori kažu, jasno da se on neće držati ograničenja koja Ustav propisuje za tu funkciju. Na kraju, sledi upozorenje da Srbiji prete "kolaps institucionalnog sistema" i transformacija u "ne liberalnu demokratiju" mađarskog tipa.

Treći, najnoviji tekst na istoj talasnoj dužini objavljen je u utorak ove nedelje u zvaničnom glasilu Atlantskog saveta, političkog krila NATO-a. U tekstu koji je napisao Dmitar Belčev, uticajni analitičar sa Londonskog ekonomskog fakulteta, analizira se položaj Srbije u odnosu na Rusiju i Zapad. Belčev smatra da oni koji Vučića smatraju "Putinovim čovekom" zbog odbijanja da uvede sankcije Rusiji, greše, jer je spoljna politika Beograda čvrsto prozapadno usmerena. On podseća da Vučić nije stupio u strateško partnerstvo sa Rusijom zbog Kosova, već su to učinili njegovi prethodnici, Vojislav Koštunica i Boris Tadić, dok je Vučić napravio konkretne korake ka približavanju Srbije EU. Sem toga, ukazuje autor, proruski kandidati su na proteklim izborima doživeli ubedljiv poraz, što jasno ukazuje da njihova poruka ne prolazi kod birača.

Problem Srbije, smatra Belčev, nije u spoljnoj, nego u unutrašnjoj politici. I tu ponovo dolaze na red zamerke iznesene u prethodna dva teksta: podjarmljivanje svih institucija volji jednog čoveka i gušenje slobode medija. "U nekim aspektima, situacija u Srbiji je gora nego u Mađarskoj, jer Viktor Orban koncentraciju vlasti vrši kroz formalnu zakonodavnu proceduru",

SUSRET U OKVIRU BALKANSKE TURNEJE: Džon Mekejn, Aleksandar Vučić i Ivica Dačić
Foto: Dragan Kujundžić /Tanjug

Problem je u tome što oni koji ne veruju da mediji treba da budu slobodni, ne veruju ni da slobodni mediji uopšte postoje. Kao što lopov veruje da poštenih ljudi nigde na svetu nema, tako i oni veruju da sve novine rade na istim principima kao "Informer" i "Politika", a sve televizije kao "Pink" i "Hepi"

kaže se u tekstu, dok se Vučić radije služi neformalnim i partijskim kanalima, a kad postane predsednik, biće u iskušenju da to čini još češće. "Sve to nije dobro ni za Sjedinjene Države ni za EU", zaključuje Belčev, koji dobar deo krivice svaljuje na EU, koja je zarad stabilnosti spremna da žrtvuje osnovne demokratske principe na kojima je zasnovana. "Na taj način, navode vodu na Putinovu vodenicu", kaže on.

PITANJA I ODGOVORI

Šta ova tri teksta imaju zajedničko, osim što su u kratkom vremenskom razmaku objavljena u tri uticajna američka medija? Za početak, to što u njima nema skoro ničega što odavno i višekratno nisu konstatovali domaći analitičari u ovo malo nezavisnih medija koji još postoje u Srbiji. To je u redu, jer su pomenuti tekstovi namenjeni stranim čitaocima, ali to nas dovodi do drugog pitanja: zašto takvih članaka nije bilo ranije i zašto baš sada, oko Mekejnove posete Beogradu?

Ovo poslednje pitanje nesumnjivo je postavio i Vučić, a njemu bliski analitičari, poput Dragomira Anđelkovića, imali su spreman odgovor: zato što su to naručili Vučićevi neprijatelji i mrzitelji Srbije. Anđelković je u intervjuu za Televiziju N1 hladno izneo tezu da uredničke komentare u "Njujork tajmsu" može da naruči svako ko ima dovoljno para, a Vučić je dan kasnije u "Ćirilici" naveo da ima saznanja da je taj tekst platio jedan od gubitnika na predsedničkim izborima, ne navodeći koji.

Ta teorija je toliko nesuvisla da je ne vredi ni osporavati. Problem je u tome što oni koji ne veruju da mediji treba da budu slobodni, ne veruju ni da slobodni mediji uopšte postoje. U njihovim očima, novinari i mediji uvek služe nekom centru moći – političaru, tajkunu ili tajnoj službi – a ne čitaocima ili gledaocima. Kao što lopov veruje da poštenih ljudi nigde na svetu nema, tako i oni veruju da sve novine rade na istim principima kao "Informer" i "Politika", a sve televizije kao "Pink" i "Hepi".

Istina je u tome da je Zapadni Balkan uopšte, pa i Srbija, dugo bio van fokusa vodećih svetskih medija. Za to postoji više razloga, ali glavni je da u odnosu na druga dešavanja u svetu, region prosto nije bio interesantan za njihovu publiku. Sada ponovo postaje zanimljiv u kontekstu odmeravanja snaga između Istoka i Zapada. Vučić je sam skrenuo pažnju na sebe, najpre prekomerno se hvastajući ruskim oružjem, a zatim kandidaturom za predsednika, koja je mnoge na Zapadu iznenadila. Kad su obratili pažnju, videli su ono što i svi ostali: da Srbija klizi u autokratiju.

A kad je reč o Mekejnu, on je u Beogradu bio u okviru balkanske turneje koja je obuhvatila i Sloveniju, Hrvatsku, Albaniju, Crnu Goru i Kosovo, sa ciljem da se informiše koliko je region stabilan i da li se treba plašiti jačanja uticaja Rusije. Iako je bio u prilici da se osvedoči o protestima, izabrao je da ponedeljak popodne provede u Batajnici, gde je prisustvovao združenim vežbama Specijalne antiterorističke jedinice MUP-a Srbije i specijalaca američke vojske ("Delta Fors"). O stanju demokratije u Srbiji nije rekao ni reč, a nije ni morao – i bez njega i "Tajmsa", sve nam je odavno jasno. ¶

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Dijaspora i birački spisak

Srbija je demografski i funkcionalno onolika koliko u njoj aktivno živi njenih građana, dakle oko pet i po miliona, i u skladu sa tim prilagođeni su domicilni socijalni, zdravstveni, obrazovni, infrastrukturni, bezbednosni, saobraćajni i svi ostali sistemi i kapaciteti. Toj strukturi jedino nije primeren izborni sistem koji uporno ignoriše postojanje rasejanja i tretira ga na dan izbora kao fizički prisutnog u Srbiji. Niti se obazire na maloletna lica bez prava glasa, što čini enormnu razliku zvanično proklamovanog jedinstvenog biračkog spiska i faktičkog biračkog tela

Piše: **Miodrag Kreculj**, Srpski forum Nemačke, Minhen

Ako je demokratija od Perikla i Platona, najvećih političkih mislilaca antičkog sveta do danas, najbolje čega su se ljudi dosetili, onda su izbori svakako njena kulminacija i kruna, ali i otvorena arena političkih manipulacija. Upravo održani predsednički izbori fokusirali su pažnju javnosti na ažurnost Republičke izborne komisije i uočljive slabosti jedinstvenog biračkog spiska, u zemlji permanentnih izbora i emocionalnih amplituda.

Niko nije imun na greške, niti postoji delotvorna vakcina koja otklanja takvu mogućnost, ali Republička izborna komisija (RIK) iz godine u godinu, od izbora do izbora, kao u začaranom krugu, neobjašnjivo ponavlja iste greške štetne kako za izborni proces tako i sopstvenu profesionalnu reputaciju. Oko jednog se svi slažu: sređivanje jedinstvenog biračkog spiska pripada najužem krugu prioriteta svakog izbornog procesa, naročito zemlje kandidata za ulazak u Evropsku uniju. Tim pre, teško je prihvatiti i još teže tumačiti kategoričnu negaciju ministarke Ane Brnabić zdravorazumskih sumnji u ispravnosti biračkog spiska, tvrdnjom: "Procena da je u birački spisak upisano 800.000 birača više od broja punoletnih građana ne može biti tačna..." Još je dalje od istine: "Trenutno, kakav god bio (birački spisak), on jeste najbolje ažuriran od bilo kog u prethodnom periodu."

TVRDOGLAVA IGNORANCIJA

Takva tvrdnja ne samo što izaziva nedoumice, već je u kontradikciji sa činjenicama, pošto samo dece do 14 godina starosti bez biračkog prava u ukupnoj populaciji ima 1.022.008, prema proceni Republičkog zavoda za statistiku za 2015. godinu, što u potpunosti demantuje ministarkinu izjavu o najbolje ažuriranom biračkom spisku.

Pred predsedničke izbore 2012. godine objavljen je, posle 3,6 miliona ispravki, "prečišćen" jedinstveni birački spisak sa 7.058.683 birača, skoro identičan broju popisom registrovanih 7.186.862 stanovnika Srbije prethodne 2011. godine. Republička izborna komisija zvanično je saopštila pred martovske vanredne parlamentarne izbore 2014. da 6.765.998 građana ima pravo glasa, iako se već bez računanja videlo da iz ukupnog broja stanovnika nije izuzeto 1.293.635 (17-18 odsto prosečan odnos u svakoj populaciji) maloletnih lica na koja se to pravo ne odnosi. Apsurdna statistička konfuzija otvorila je po ko zna koji put pitanje strukture i veličine biračkog tela, ali i decenijama zanemarivane demografske dimenzije rasejanja uporno licitirane od 4,5 do 11,5 miliona građana u svetu.

Za vanredne parlamentarne izbore 24. aprila 2016. godine Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu objavilo je birački spisak na kojem se našlo 6.737.808 birača. Prema tadašnjoj proceni Republičkog zavoda za statistiku, Srbija je imala 7.131.787 stanovnika, od toga maloletnih lica do 17 godina bez prava glasa 1.239.950 ili 17,3 odsto. Ovim je sve rečeno o validnosti jedinstvenog biračkog spiska, naročito ako se uzme u obzir da Srbija svake godine ima sve manje stanovnika, a na izborima sve više birača.

Tvrdoglavo ignorisanje činjenice da u Srbiji ne živi nominalnih 7.076.372 (procena 01.01.2016. Republičkog zavoda za statistiku) građana, već onoliko manje koliko ih je trajno nastanjeno u rasejanju, predstavlja svesno ili iz nehata obezvređivanje izbornih i svih relevantnih analiza, makroekonomskih i demografskih projekcija. Srbija je demografski i funkcionalno onolika koliko u njoj aktivno živi njenih građana, dakle oko 5.576.372 (*izračunato na bazi rezultata "Popisne studije" Uprave za dijasporu, Omladinskog centra iz Niša i grada Niša, rađene juna 2016. godine, obuhvaćenih 30 evropskih zemalja i procene ukupnog rasejanja na oko 1.500.000 građana, odnosno 1.237.500 birača*), i u skladu sa tim prilagođeni su domicilni socijalni, zdravstveni, obrazovni, infrastrukturni, bezbednosni, saobraćajni i svi ostali sistemi i kapaciteti. Toj strukturi jedino nije primeren izborni sistem koji uporno ignoriše postojanje rasejanja i tretira ga na dan izbora kao fizički prisutno u Srbiji, niti se obazi-

Foto: Jaroslav Pap /Tanjug

re na maloletna lica bez prava glasa, što čini enormnu razliku zvanično proklamovanog jedinstvenog biračkog spiska i faktičkog biračkog tela.

Šta se događa kad su polazne pretpostavke pogrešne, najbolje se vidi na primeru izborne izlaznosti, što je višedecenijska izborna praksa. Po ko zna koji put svojevrsna *deja vu* situacija hegelovski se ponovila i na aprilskim predsedničkim izborima 2017, ali ne kao farsa. Uprkos postizbornom galimatijasu, zabrinjava činjenica da se meri i računa ono čega nema i ne čudi izlaznost takva kakva je. Zvanična procena izlaznosti 2. aprila 2017. godine (nakon 99,9 odsto obrađenih biračkih mesta RIK) bila je 54,39 odsto, ali daleko od stvarne koja se lako utvrđuje jednostavnim oduzimanjem broja svih maloletnih lica, 1.238.365 ili 17,5 odsto, od ukupnog broja stanovnika Srbije (7.076.372), i tako provizorno formiran birački spisak od 5.838.007 umanji za 1.237.500 odsutnih birača iz dijaspore. Na taj način dobiće se 4.600.507 lica sa pravom glasa faktički prisutnih na dan izbora u Republici Srbiji, ili realno biračko telo za 2.123.665 birača manje od zvaničnog Jedinstvenog biračkog spiska (6.724.172).

AVGANISTAN ISPRED SRBIJE

U takvoj konstelaciji izlaznost izgleda sasvim drugačije, odnosno, ako je na izbore po proceni (RIK) izašlo 3.651.113 birača, onda je stvarna izlaznost 79,36 odsto u odnosu na faktičko stanje ili celih 24,61 odsto više od zvanične procene od 54,39 odsto, a to je već značajna razlika. Tako dobijena realna izuzetno visoka izlaznost govori o stepenu političke svesti, odgovornosti i savesti, emocionalne i intelektualne motivisanosti građana Srbije koja ne zaostaje za visokom izlaznošću tradicionalnih zapadnih demokratija zainteresovanih za sopstvenu sudbinu poput upravo održanih izbora u Holandiji sa izlaznošću od 82 odsto.

Prosto je neverovatno da u Avganistanu, bez značajnije birački tradicije i pod pretnjom talibanskog terora, na održanim parlamentarnim izborima 2014. godine izlaznost bude preko 60 odsto, za razliku od mirnodopske Srbije iste godine i regularnih uslova gde izlaznost jedva pređe 53 odsto. Na ukupnu izlaznost nikakav uticaj nije imao rezultat glasanja u konzulatima i ambasadama, jer je od prijavljenih 7169 birača 2014. godine glasalo svega 4632 ili 0,07 odsto zvaničnog biračkog tela. Po rečima Veljka Odalovića, generalnog sekretara MSP/ sekretara RIK-a, na izbore 24. aprila 2016. godine u ukupnom rasejanju prijavio se 8471 birač, a glasalo je 6070 ili 72% od prijavljenih, odnosno 0,78% ukupnog biračkog tela, što je u oba slučaja zanemarljiva veličina reda statističke greške. Za aprilske predsedničke izbore održane 2017. bilo je u dijaspori prijavljeno ukupno 11.590 birača na 53 biračka mesta, ali RIK sedam dana po zatvaranju birališta nije stavio na uvid izborne rezultate, koji se po ustaljenoj analogiji verovatno neće mnogo razlikovati od prethodnih godina.

Država legitimitet stiče ne demagoškim populizmom, već svojom upotrebljivošću sve dok građani smatraju da svoje nadležnosti obavlja na prihvatljiv način; ne obećavajući potrošački raj i ličnu sreću, već uspostavljanjem standarda i moralnog okvira u kojem politika, ekonomija i pravo deluju u organizaciji socijalnog, zdravstvenog, obrazovnog sistema, odbrane, reda i mira, ali i otklanjanja svake sumnje u ispravnost i regularnost demokratskih izbora na kojima se biraju oni koji će se o svemu savesno starati u korist države i građana. ¶

Sudbina ili karijera

"Imamo čoveka koji je bio odan jednoj ideji, radikalskoj, nacionalističkoj, ideji Velike Srbije, a sad je odan jednoj liberalnoj ideji Evropske unije. Tu nemate nikakav kontinuitet – ni etički, ni moralni, ni politički. Kao što je bio odan Šešelju, sad je odan ideji Evropske unije i Angeli Merkel. To se zove etika odgovornosti prema trenutnom obavljanju posla"

Fotografije: Milovan Milenković

Četiri dana je trajala neizvesnost oko održavanja premijere predstave *Don Kihot ili šta su danas vetrenjače i odakle vetar duva* zakazane za 11. april na sceni Studentskog kulturnog centra Novi Sad (SKCNS) "Fabrika". Dan posle predsedničkih izbora, 3. aprila, novinar i organizator rokenrol manifestacija i od početka marta vršilac dužnosti direktora SKCNS poslao je mejl reditelju i autoru predstave Zlatku Pakoviću da se premijera odlaže iz finansijskih razloga. Pozorišni reditelj, pisac, kolumnista dnevnog lista "Danas", autor zapaženih predstava *Ubiti Zorana Đinđića*, *Filosofija palanke*, *Enciklopedija živih*... Zlatko Paković u medijima izražava sumnju da je pravi razlog odlaganja javna politička podrška Nikole Đurička, koji igra naslovnu ulogu u predstavi, predsedničkom kandidatu Saši Jankoviću. Problem se, izgleda, razrešio kada je Paković dobio SMS od Škrbića u petak 7. aprila u večernjim časovima.

"VREME": Šta tačno piše u tom SMS-u?

ZLATKO PAKOVIĆ: "Dobio sam od odgovornih ljudi garancije i obećanje da će naš projekat *Don Kihot*... dobiti tražena sredstva na konkursu. Predstavu ćemo izvesti u najkraćem mogućem roku. Obrad Škrbić, v. d. direktora SKCNS. Pozdrav." Ranije tog petka, oko 12 časova, Škrbić šalje odgovor na moj mejl od prethodnog dana u kojem ja predlažem da smo spremni da premijeru izvedemo bez honorara i da ćemo scenografiju i druge elemente neophodne za predstavu finansirati sami, a da se taj skroman novac može refundirati u roku od tri meseca ili čak i kasnije ukoliko drugačije ne bude moguće. On se zahvalio na ponudi, ali je napisao da ne mogu da pristanu da se troškovi isplate kasnije, jer ne zna da li će SKCNS dobiti ta sredstva. Zatim, posle najave da ću tog istog popodneva gostovati na televiziji N1, mene su počeli da traže iz SKCNS. Uoči ulaska u studio ja sam isključio telefon da bih se pripremio za gostovanje. Odjednom, iz organizacije TV N1 donose mi jedan službeni telefon i kažu mi: "Traže vas." Bio je to bivši direktor SKCNS Zdravko Vulin s kojim smo mi potpisali ugovor i imali dobru saradnju. Kaže mi da je Škrbić promenio mišljenje i hoće da vas čuje. Ja sam uključio telefon i Škrbić mi se javio, rekao da se izvinjava, da mu je žao što je do ovoga došlo i da je dobio garancije da ćemo imati novca za sve i zamolio da mu damo nekih deset dana vremena. Rekao sam mu da mi pošalje SMS da imam neku potvrdu i da ću ja tu poruku pročitati u emisiji. U 18.08 stigao mi je SMS sa porukom da ćemo "predstavu izvesti u najkraćem mogućem roku". U trenutku kad sam, onako našminkan, ulazio u studio, pomislio sam da ako ja ovo pročitam, pa to je onda potpuni košmar. Jer šta čovek govori u SMS-u? Govori da su odgovorni dali garancije da će se dobiti sredstva na konkursu. Pa, gde je tu neka nezavisna komisija? To samo govori kakav je sistem odlučivanja, iako ja smatram da je naša predstava potpuno zaslužila da dobije sredstva. Mislim da je najvažnije što smo mi bili krajnje rešeni da igramo predstavu, bilo gde, pa i na ulici. Pretpostavljam da su oni ovako razmišljali – em sada dižemo prašinu oko predstave, em imamo glupi finansijski izgovor, jer predstava ih do tada nije ništa koštala, em će predstava biti u svakom slučaju odigrana. Šta smo onda uradili? Dakle, za otprilike šest sati kod njih je došlo do potpunog preokreta.

A ko su odgovorni ljudi koji se pominju u tom SMS-u?

To ja znam koliko i vi.

Kako je, uopšte, došlo do ideje za predstavu i saradnje sa SKCNS?

Don Kihot je najvažniji evropski lik. Bez njega, bez promišljanja Don Kihota, nema evropske budućnosti. To je jedini pravi intelektualac koji pokušava da promeni stvarnost pomoću knjiga. Dakle, nije dovoljno samo čitati knjige. Moramo naći razlog zašto čitamo i, zatim, iz tog razloga menjati stvarnost. To je Don Kihot.

“Šta raditi? Ja živim ovde, moja deca žive ovde, moji prijatelji, ljudi s kojima radim. Šta raditi? Pa, borimo se. Ne vidim drugi način. Borimo se, s nadom da se stvari zaista mogu promeniti. Jer, pokazalo se, istorija nas uči, da su velike imperije pale u trenutku kad se činilo da su najmoćnije. Da su ljudi koji su uzurpirali toliko moći padali kad su mislili da su najmoćniji”

Ideja je nastala pre dve godine. Bližio se 23. april 2016, četiri stotine godina od smrti i Migela de Servantesa i Vilijama Šekspira. Napisao sam tekst i javio se svom dobrom prijatelju i saradniku Nikoli Đuričku, koji je predložio da ponudimo projekat Ivanu Laliću iz Mikser hausa. Lalić je vrlo rado pristao. Čak je dobijen i neki novac na gradskom konkursu, a jedan manji iznos dao je Institut “Servantes” u Beogradu. Ivan Lalić je odličan menadžer i kako je 23. april padao u vreme prošlogodišnje predizborne kampanje, on je predložio da probe krenu tokom aprila, a da premijera bude u maju. Bilo je to sasvim logično rešenje jer je pažnja javnosti bila usmerena na izbore. Ja sam okupio ekipu, ovu istu koja je i danas – Đuričko kao Don Kihot, Boris Milivojević kao Sančo Pansa, sopranistkinja Katarina Jovanović kao Dulsineja, Igor Filipović kao konj Rosinant, trubač i kompozitor Miloš Nikolić i ja kao narator, što uobičavam u svojim predstavama već nekoliko godina. Perkusionista Zoran Tegeltija iz Novog Sada nam se priključio kasnije. Prva proba je bila zakazana za kraj aprila prošle godine a ja sam Laliću poslao tekst dva dana pre toga. Međutim, u noći uoči te prve probe od Lalića sam dobio SMS u kojem je on napisao da to nije ono što smo hteli, da je očekivao da će to biti jedna montipajtonovska predstava, a da tu ima previše politike, tu se pominje “Beograd na vodi”, fantomke, da tu svašta ima. Jedino što sam od njega tada zahtevao bilo je da mi održimo probu sledećeg jutra, kako je i zakazano, jer nisam hteo da obave- »

štavam ekipu usred noći. Došli smo na prvu probu u Mikser haus, ja sam, kao što to uvek radim, ispričao o dramaturgiji i ideologiji komada koji sam napisao, o smislu Don Kihota, danas i ovde. Pročitali smo komad, nakon čega nas je pozdravio producent Ivan Lalić i posle minut, dva rekao: "Ali znate, Mikser haus i ja ne možemo da stanemo iza ovakvog projekta." Đuričko je odmah reagovao: "Znaš šta, meni se ovo veoma dopada, a drugo...", i prstom pokazao na mene: "... a, šta si ti očekivao od ovog čoveka? Jesi li gledao njegove predstave? Šta si mislio da ćemo mi da igramo?" Tada sam kod Lalića video nešto što je izgledalo kao pravi filmski kadar, kao jedan romaneskni pasaž. Video sam koliko se on bori i koliko mu je teško. Jer to je jedan inteligentan čovek. I pošten. Kada smo raskinuli saradnju, on je vratio sredstva koje je Mikser haus dobio na konkursu grada Beograda za našu predstavu. U svakom slučaju, mi smo u tom trenutku na ulici. Međutim, ne potpuno. Studentski kulturni centar Novi Sad, s kojim sam već sarađivao kad sam radio predstavu *Ubiti Zorana Đinđića*, bio je koproducent *Don Kihota*. Na toj probi je bio i tadašnji direktor SKCNS Zdravko Vulin, koji je rekao: "Mi ćemo nastaviti. Ne znam kako, ali ćemo nastaviti." Naravno, ako ne uspete da uradite predstavu kad ste planirali, onda vam se ekipa ospe jer svi imaju neke druge ugovorene poslove. Nastavili smo sa pripremama u januaru ove godine, a ugovor smo potpisali mesec dana ranije, po kojem će SKCNS isplatiti honorare pre premijere koja je bila zakazana za 11. april. Na taj ugovor se pozvao sadašnji v.d. Obrad Škrbić kada je, dan posle predsedničkih izbora, javio da se premijera odlaže do daljeg jer SKCNS nije dobio sredstva na konkursu.

Na kojim su konkursima tražena sredstva?

Koliko je meni poznato, konkurisali su na republičkom i pokrajinskom konkursu. Možda i novosadskom.

Ali, zar vaš pristanak da predstavu radite bez novca nije u profesionalnom smislu veoma opasno? Tako šaljete drugim producentima poruku: "Sjajno, ovi ljudi hoće da rade i bez honorara."

To se može i tako gledati, ali ja moram da izađem iz tog robnonovčanog odnosa zato što osnovano sumnjam da su novci problem. Hoću da isteram stvar na čistac. Ja nemam dokaze, nemam ljude u službama, nemam ove odgovorne ljude koje direktor pominje u SMS-u. Ja imam samo logiku i imam krhku javnost iza sebe, zato sam i izašao u javnost. A on ima iza sebe najmoćniju stranku na Balkanu. I zato ja kažem: "Pa, dobro, ako je novac problem, onda mi pokazujemo da nema problema. Igraćemo predstavu i bez novca." U stvari, prolongirao sam isplatu na tri meseca, dao sam neki razuman rok.

Šta mislite šta je njima bio veći problem? Vi i vaš javni angažman ili Đuričko, koji je mnogo vidljiviji?

Nešto se desilo da bi oni reagovali. Sigurno je uticala Đuričkova pojava na predizbornom skupu Saše Jankovića na Trgu Republike u Beogradu. Njegov nastup je bio brilijantan, donkihotovski, imao je čak elemente iz predstave, što je meni posebno drago. Ali, kad oni reaguju? Trećeg aprila u 11 ujutro. A samo tri sedmice pre toga, Škrbić je došao na našu probu zajedno sa prethodnim direktorom Vulinom. Škrbićevo ponašanje je bilo vrlo uljudno, čak ljubazno. Rekao je da se raduje ovom projektu i da bi ga i sam zaključio zbog teme i zbog ekipe. Rekao je: "Nastavite, sve obaveze koje su dogovorene ja preuzimam i izvršiću ih."

Pa, je li on pročitao tekst?

Ja mu tekst nisam slao, ali je on mogao da ga pročita jer tekst postoji u SKCNS. To je isti tekst koji je bio u Mikseru i koji mi sada igramo. Ja sam napravio samo neko-

"Ja sam 18 godina živeo u Valjevu i svakog dana sam mogao da vidim spomenik Stevanu Filipoviću, i to je moja amajlija. To je mlad čovek od 27 godina koji je ispod vešala radosno uzvikivao "Smrt fašizmu!" i pokazao narodu, svetu, ljudima, građanima koji su tu izvedeni pred njegova vešala da budu ubijeni u pojam, i dao novo poimanje života i smrti. Umro je kao heroj i nešto uradio od svog života. A neko poživi sto godina pa ne uradi ništa"

liko neznatnih, estetskih izmena. Da li je on čitao, ja to ne znam. Kad nas je posetio, mi smo mu ponudili da kad se završi pauza prisustvuje probi, on je rekao da nema potrebe, da je sve u redu. Međutim, mi smo u društvu pali na tako nizak nivo laganja, od Miloševića do danas, da se oni više ne trude da vas inteligentno lažu. E, sad, ovde ima nekog šlifa da vam kažu "nema novca". Ali, kako je bilo novca tri nedelje ranije? Zatim vam jutro posle izbora, osam dana do premijere, stiže pismo da novca nema.

Dakle, premijere će ipak biti?

Poslednja informacija koju imam je da će se premijera održati 22. aprila.

Vi ste javna ličnost, imate pristup bar nekim medijima i rešenje ovog problema je, verovatno, posledica vašeg izlaska u javnost. A šta da radi neko ko je zaposlen u javnom preduzeću kad mu šef kaže da mora da ide na miting Srpske napredne stranke ili mu na dan izbora šalje nekoliko poruka sa pitanjem da li je izašao da glasa?

A šta radi neko ko uopšte nema ideju protesta? To je jako tužno kad pomislite na šta je čovek spao. Da li je on lumpenproletarijat, da li on ima uopšte svest o protestu? Očigledno nema klasne svesti. To je ključ. Jer ovi ljudi koji idu na SNS-ove mitinge nemaju tu svest. Ja, naravno, imam saosećanje prema tom ljudskom biću, koje ni ne zna da može da reaguje. S druge strane, i sa scene i u sferi javnog delovanja ja propagiram da svaki čovek može da se pobuni. E, sad,

"Mi smo u društvu pali na tako nizak nivo laganja, od Miloševića do danas, da se oni više ne trude da vas inteligentno lažu"

pobuna nije jednostavna i ona košta. Ja sam to iskusio na sopstvenoj egzistenciji. Ja znam šta znači reći "ne" i za to debelo platiti. Znam koliko sam puta mogao neki tekst da ne napišem jer me dovodi u sukob sa ljudima koji mogu uticati na moju karijeru. Tako je i bilo. Birate ili karijeru ili sudbinu. To pitanje ja postavljam i u prethodnoj predstavi, *Kapitalizam geometrijskim redom izložen*, kao i u ovoj *Don Kihot ili šta su danas vetrenjače i odakle vetar duva*. Karijera i sudbina vrlo retko idu jedna s drugom. Ja sam u takvom okruženju rastao. Ja sam 18 godina živeo u Valjevu i svakog dana sam mogao da vidim spomenik Stevanu Filipoviću, i to je moja amajlija. To je mlad čovek od 27 godina koji je ispod vešala radosno uzvikivao "Smrt fašizmu!" i pokazao narodu, svetu, ljudima, građanima koji su tu izvedeni pred njegova vešala da budu ubijeni u pojam, i dao novo poimanje života i smrti. Umro je kao heroj i nešto uradio od svog života. A neko poživi sto godina pa ne uradi ništa. Mislim da je Mirko Kovač potpuno u pravu kad kaže da je elita gora od rulje. Elita je vrlo spremna na kompromise. A ja sam odmalena naučio da kad pravite tu vrstu trulih kompromisa, unosite trulež u sopstveno biće i onda neminovno propadate. Dakle, ovi ljudi o kojima govorite, to su živi leševi. Pitanje koje postavljamo na početku *Don Kihota...* je kako vaskrsnuti te žive leševe, kako probuditi plamen protesta kod ljudi koji samo izlaze na izbore, glasaju, umiru, pa opet, izlaze na izbore, glasaju, umiru. Kako taj čovek da ima odgovornost za sopstveno ponašanje? To je zastrašujuće moralno pitanje. Šta sa malim ljudima koji nisu imali prilike da dopru do pitanja šta je sloboda, šta je svest? Da ikada osete da kritičko mišljenje pruža radost uprkos tome što vam pravi probleme u životu. Ti ljudi nisu spremni za tragičnost, ali su žrtve. Onaj koji je spreman za tragičnost nikad sebe ne uzima kao žrtvu, ni u najtežim okolnostima. Primer za to je Stevan Filipović. Mladić u kome tek buja život, stavljaju mu omču na vrat, a on gura stoličicu ispod sebe, sam se, u stvari, veša. Umesto da ga obese, on hvata smrt za šiju i šalje jedan nov pojam o životu i smrti.

Ljudi koji idu na SNS-ove mitinge su Sančo Pansa koji je postao štitonoša. On kaže: "Ja sam ronio krvave suze, dođem na posao, kažu mi 'keep smiling', a ja nemam šta da jedem. Moji kod kuće se plaše za mene i od mene." Kad su Sanču rekli: "Budi mi štitonoša", on pita: "Šta je sadržaj tog pojma?" Ovi kažu: "Sloboda!", a Sančo kaže: "Znači glad." I tako on pristane. Bolje i to nego da ga neko maltretira.

Zašto smo, onda, tu gde jesmo?

Mislim da je pitanje u prosveti, obrazovanju od samog početka. Nema javnosti, nema svesti.

Na to se žali i sadašnji premijer i budući predsednik Aleksandar Vučić.

A on bi da menja svest. Nisam na to mislio. Njemu ovakvo stanje javne svesti pogoduje. Da nije tako, on nikada ne bi bio premijer. Kad bi on bio premijer da nisu uzurpirani svi mediji, školstvo? Čitav sistem je u rukama jedne partije. Kompletna administracija. Ljudi su pod pretnjom gubitka posla ako ne obezbede određeni broj glasova. Nije tako samo u Srbiji, već na čitavom Balkanu. To je metod. Zašto Evropa na to gleda blagonaklono, to je već posebno pitanje. Verovatno imaju neke aranžmane sa Vučićem koje on može da sprovede. Vidite šta se tu dešava – imamo jednog čoveka koji je bio odan jednoj ideji, radikalskoj, nacionalističkoj, ideji Velike Srbije, a sad je odan jednoj liberalnoj ideji Evropske unije. Tu nemate nikakav kontinuitet – ni etički, ni moralni, ni politički. Ali, u segmentima u kojima to radi, Vučić je odan toj ideji. Kao što je bio odan Šešelju, sad je odan ideji Evropske unije i Angeli Merkel, na primer. To se zove etika odgovornosti prema trenutnom obavljanju posla. A tu nemate morala. On izvrgava ruglu institucije države koju predstavlja jer pokazuje da su beznačajne, da on odlučuje o svemu. Državni funkcioneri i institucije pod paskom premijera, a uskoro i predsednika, rade na razdrobljavanju, odnosno uništavanju društva.

E, sad, šta raditi? Ja živim ovde, moja deca žive ovde, moji prijatelji, ljudi s kojima radim. Šta raditi? Pa, borimo se. Ne vidim drugi način. Borimo se, s nadom da se stvari zaista mogu promeniti. Jer, pokazalo se, istorija nas uči, da su velike imperije pale u trenutku kad se činilo da su najmoćnije. Da su ljudi koji su uzurpirali toliko moći padali kad su mislili da su najmoćniji. To smo videli. U tom smislu, ja se nadam da ovom zaista može doći kraj i da se taj užasni negativni bilans istorije u poslednjih 30 godina mora napokon završiti. To je moja nada. I u ime te nade, zapravo, radim sve što radim. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Odlazak tihog domaćina

Za pet godina mandata na mestu predsednika Srbije Nikolić je uradio najviše na polju dodele odlikovanja i maksimalnoj podršci svim vladama Aleksandra Vučića. Ipak, ni to nije bilo dovoljno da se dobije podrška za drugi mandat. Umesto toga, stigle su nove optužbe za korupciju preko poslovanja fondacije njegove supruge Dragice

Usred predizborne tišine u kampanji za predsednika Srbije, 7. aprila 2017, "Blic" je doneo priču o umešanosti supruge predsednika Republike Srbije Tomislava Nikolica, Dragice Nikolić, u korupcionaške poslove preko njene humanitarne fondacije koju je osnovala pošto je postala "prva dama" 2012. godine.

Javnosti se gromoglasno predstavilo da specijalne policijske uprave i službe "češljaju" poslovanje Fondacije Dragice Nikolić, organizacije koja je u proteklih nekoliko godina postala broj jedan u toj oblasti u Srbiji po visini prikupljenih sredstava od raznih donatora.

PA VI SADA VERUJTE

"Blic" je tvrdio da je protiv Dragice Nikolić podneta krivična prijava neke firme od koje je ona valjda tražila da "naduva" fakturu za izvođenje nekih radova koje finansira njena fondacija, e da bi se višak novca preselio u džepove porodice Nikolić. Da bi se ova hipoteza potvrdila, navođeno je kao argument da se Dragica "skupo oblači" i da je, zamislite, samo u prodavnici skupe bižuterije Svarovski potrošila čak 100.000 dinara na nakit!

Tako se, u trenutku kada Nikolić broji poslednje dane u Predsedništvu Srbije, i kada je pravi trenutak za svođenje jedne političke i predsedničke karijere, dogodilo da porodica Nikolić i nije ništa drugo radila za ovih pet godina nego tražila načine da se što bolje uhlebi i obezbedi za dane van kabineta i politike.

"Afere" koje prate porodicu Nikolić i njihove poslove, prete da poništе dva možda glavna nasleđa predsednikovanja Tomislava Nikolića: napuštanje mesta predsednika stranke i makar formalno zastupanje svih građana Srbije i uvođenje u javni prostor "prve dame" kroz njen humanitarni rad, što jeste civilizovan pokušaj da se to mesto iskoristi za neki dodatni javni interes.

Očekivano, teško je naći bilo koga van kruga prijatelja i saradnika Tomislava Nikolića ko je danas spreman da pohvali ove "tekovine", što na podjednak način govori i o njima, ali i o drugima koji u Nikoliću vide političkog beskičmenjaka koji ama baš ništa korisno za državu nije uradio za pet godina službe na najznačajnijoj javnoj funkciji.

S druge strane, uporno odbijanje Tomislava Nikolića i njegove supruge da obelodane spisak donatora Fondacije budi opravdanu sumnju da tu možda nisu čista posla i javnosti ostaje da veruje na reč predsedniku ili činjenici da ako poreska uprava i policija nisu izašli sa nekim kompromitujućim podacima, da je u radu te ustanove sve regularno.

Informacije koje je objavljivao "Blic" odmah su demantovali najpre iz MUP-a Srbije, a potom se oglasio i kabinet Tomislava Nikolića posebnim saopštenjem u kome demantuje sve navode "Blica". Takođe, za "Vreme" je potvrđeno direktno iz kabineta predsednika da nema nikakve policijske istrage poslovanja fondacije Dragice Nikolić.

Za one koji poznaju medijsku scenu Srbije nije iznenađenje da je "napad" na Nikolića stigao iz "Blica": ovaj tabloid i njegov "mlađi brat" "Alo" prednjačili su u objavljivanju tekstova koji su se bavili izveštavanjem o radu i imovini što Nikolića što njegove porodice. I sada, moguće je da protiv poslovanja Fondacije zaista postoji neka krivična prijava, možda postoji na desetine krivičnih prijava, ali je izvesno da se na osnovu tih prijava ne vodi istraga pod okriljem srpskog tužilaštva i policije.

Razume se, svuda je velika vest o tome šta radi i čime se bavi supruga predsednika države ma ko on bio i ma šta se o njemu u javnosti mislilo i pisalo, ali ponekad se zbog novinarske žurbe ili političkih interesa koji se ogledaju u uredničkoj politici nekog medija, napravi samo velika galama, uputi se snažan udarac političkom protivniku, a da se realno ništa ne sazna, a još manje promeni.

I ovoga puta, pisanje "Blica" okarakterisano je ne kao borba za javni interes, jer novinari nisu pokazali dovoljno kredibilnih potvrda za svoju tvrdnju i bili su odmah demantovani, nego kao posebna poruka upućena Tomislavu Nikoliću, poruka koju šalje Aleksandar Vučić, trenutno još predsednik Vlade Srbije, valjda u cilju

Uporno odbijanje Nikolića i njegove supruge da obelodane spisak donatora Fondacije budi opravdanu sumnju da tu možda nisu čista posla. Javnosti ostaje da bira da li da veruje na reč predsedniku ili činjenici da poreska uprava i policija nisu izašli sa kompromitujućim podacima

ULOGA FONDACIJE U POLITICI SRBIJE: Dragica i Tomislav Nikolić
Foto: Zoran Mrđa/ FoNet

dodatnog disciplinovanja Nikolića uprkos činjenici da je izvesno da će na njegovo mesto sesti Vučić i da Nikolić nikada nije pokazao bilo kakve političke ambicije koje bi Vučića mogle da ugroze.

ŠTA SE ZNA, A ŠTA ZAMERA FONDACIJI

Dakle, pretpostavka je da Fondacija koju vodi supruga predsednika Srbije ne služi ničem drugom do dodatnom bogaćenju porodice Nikolić, o čijim se imetku znalo i ranije: veliko imanje i kuća u rodnom selu Nikolića Bajčetini, nelegalno izgrađene vikend kuće na Savi u blizini Beograda, stan u ekskluzivnoj zgradi na Novom Beogradu.

Jedan sin je gradonačelnik Kragujevca, drugi sin je fudbalski trener, snaje rade kod Dragice u Fondaciji.

Za nekog ko je godinama tvrdio da je u opoziciji, da ga pritiska režim i da se bavi politikom u gotovo nemogućim uslovima, Tomislav Nikolić i njegova porodica su relativno imućni ljudi, što se videlo i na odeći koju je nosila poslednjih godina Dragica Nikolić kada se pojavljivala u pratnji svog supruga ili kada se on pojavljivao kao njena pratnja prilikom nekih aktivnosti njene fondacije.

I sam Tomislav Nikolić je značajno unapredio svoj "stajling" tokom predsednikovanja, ali na tom mestu se i očekuje da izgledate pristojno i doterano, a ne da nosite cipele sa izlizanim đonovima ili da vam puknu pantalone kada sedate za sto na nekom svečanom ručku.

Javnost se zainteresovala za Fondaciju Dragice Nikolić kada je objavljeno da ova ustanova ima svoj prostor na internet stranicama institucije predsednika Republike, što je zamereno Nikoliću, jer je na taj način on "privatizovao" javno dobro, odnosno šta će na zvaničnoj adresi institucije jedna privatna inicijativa makar bila i filantropska i delo "prve dame".

I danas postoji na naslovnoj stranici portala *www.predsednik.rs* sekcija Dragica Nikolić, sa slikom predsednikove supruge, ali nije aktivna. Pored toga, Fondacija je dobila "puni smisao" u danima posle velikih poplava u proleće 2014. godine kada su se pojavile prve informacije o tome da se deo pomoći koji dolazi sa raznih strana i od raznih darodavaca, usmerava na račun ove fondacije da bi ona dalje njim raspolagala, a sve u cilju pružanja pomoći nastradalim u poplavama.

»

Mada je uradio dobru stvar time što je otišao sa mesta predsednika stranke da bi bio predsednik svih građana, Nikolić je nastupao kao predsednik privatnik, više razmišljajući o poslovima Fondacije nego o kvalitetu zakona koje je Vlada Srbije predlagala

Ako se prisetimo tih dana iz ranog leta 2014. godine, videćemo da je Nikolić sa svojom suprugom, a preko Fondacije, zapravo vodio samostalnu akciju obnavljanja porušenih kuća, kupovine dobara i opreme za zdravstvene i obrazovne ustanove.

Nije tada bilo do kraja jasno da li je to akcija predsednika koga prati njegova supruga ili je to akcija "prve dame" koju prati suprug na radnom mestu predsednika države. Iz tih dana je i prva kontroverza u vezi sa radom ove fondacije koja se ticala navodnih uplata raznih kineskih preduzetnika: navodno, Kinezi su, da bi osigurali svoje poslove u Beogradu i Srbiji (čitaj, povlastice kod carinjenja robe i poreskoj kontroli poslovanja), finansirali rad ove fondacije, a predsednik bi trebalo da im je svojim autoritetom "čuvao leđa".

Ove pretpostavke, glasine, nikada nisu dokazane, a fondacija je ušla u drugi "ciklus" koji je podrazumevao snažno prisustvo u bolničkim centrima u Srbiji, a sve u cilju pomaganja bolnicama i domovima zdravlja širom Republike da dođu do potrebne opreme za pružanje zaštite pacijentima. Ako će Dragica Nikolić biti upamćena po nečemu, a da to nisu visoko stilizovani komadi odeće i obuće koje je nosila kada se pojavljivala u javnosti, to je prisustvo na brojnim donatorskim događajima u bolnicama. Nekad sama nekad sa Tomislavom, ona i njena fondacija su za dve godine došli do cifre od preko 400 miliona dinara prikupljenih za različite projekte nabavke opreme u zdravstvu.

Kao da je Tomislav Nikolić u vreme kada je bio samo vođa najveće opozicione stranke SNS pokupio pelcer od Verana Matića i njegove inicijative "Bitka za bebe" u kojoj su nabavljani inkubatori za porodilišta u Srbiji. I porodica Nikolić bila je jedan od darodavaca i navodno se ideja o tome javila kod Tome i Dragice dok su stavljali nalepnicu sa svojim imenom na inkubator koji su darivali u februaru 2012. godine. Tada je saopšteno da je vrednost tog aparata između 8.000 i 13.000 evra.

I dok su kamere slikale "događaje", aktivnosti Fondacije, dobar glas se nije širio na način na koji je, recimo, bio slučaj sa pomenutom akcijom Fonda B92, naprotiv. Vesti koje su se šapatom prenosile bile su da je darovana oprema em lošeg kvaliteta, zato što je stigla preko porodičnog prijatelja koji nabavlja "to" u Kini, da je predstavljena vrednost mnogo veća od realne i da je, najlepše od svega, to "darivanje" zapravo služilo da se, kada se kamere ugase, sa tom zdravstvenom ustanovom napravi dogovor o nabavci neke druge opreme i to baš od trgovca koji je donirao poklonjeni aparat.

Opisani mehanizam je jednostavan: Fondacija donese poklon koji stigne od "specifičnog" trgovca, zastupnika nekog kineskog proizvođača, a onda, u nastavku, tom trgovcu se omogući da bolnici proda izvesnu količinu robe koja je navodno neophodna toj ustanovi, čime se preskaču dosadne tenderske procedure i slično.

Ovakvi "glasovi" su se sporadično pojavljivali, ali do sada nije bilo spremnosti da bilo ko na kredibilan način posvedoči o ovakvim poslovima u koje je mogla da bude uključena Fondacija Dragice Nikolić. Inače svaka sumnja može da bude jednostavno otklonjena time što će Fondacija objaviti listu svojih donatora i iznose koje je dobila od njih.

FONDACIJA I NASLEĐE

Za razliku od svojih prethodnika na mestu predsednika Srbije, Tomislav Nikolić se sa ponosom uvek i svuda pojavljivao sa Dragicom i često je bio predmet neprimerenog podsmeha. Gde god je putovao, vodio je sa sobom svoju suprugu, što jeste manir demokratskih, ali i autoritarnih vladavina, ali izgleda mnogo više ljudski nego kada se najviši predstavnik neke države pojavljuje sam ili sa savetnicima.

Srbija je ranije znala šta radi i čime se bavi Mirjana Marković u vreme predsednikovanja Slobodana Miloševića, ali skoro da niko nije video supruge Zorana Lilića ili Milana Milutinovića, kao ni Borisa Tadića.

Tomislav Nikolić, koji je svojevoljno predao Aleksandru Vučiću sve poluge vlasti u ruke, kao da je tim činom ogolio sebe i svoju porodicu i postao laka meta tabloida koji su se u velikoj meri bavili i njim i svim članovima porodice. Njegov mandat je obeležilo izbegavanje da se jasno odredi prema nekim važnim stvarima kroz koje je Srbija prolazila, a one koji su bili ugroženi ili napadani nije zaštitio nego se pravdao time da je zapravo on najviše napadan i ugrožen.

Mada je uradio dobru stvar time što je otišao sa mesta predsednika stranke da bi bio predsednik svih građana i da bi institucija predsednika imala neko jedinstvo, Nikolić je nastupao kao predsednik privatnik, više razmišljajući o poslovima Fondacije nego o kvalitetu zakona koje je Vlada Srbije predlagala. Kako je neprestano bio meta i tabloida i satiričara, o njemu i o poslovima Fondacije se zapravo zna samo na nivou skandala i glasina, a prava istina tek treba da bude otkrivena.

Da se supruga predsednika bavi filantropskim radom je dobra ideja i izgleda kao pravi posao za nekoga ko pet godina treba da prati predsednika Srbije u čijem delokrugu je više protokolnih nego izvršnih ovlašćenja, ali da bi to delovanje bilo van svake sumnje, mora da bude transparentno i da se jasno vide svi tokovi novca.

Meseci i godine posle juna 2017. godine kada se Vučić useli u predsedničku palatu na Andrićevom vencu u Beogradu, pokazaće da li je Fondacija Dragice Nikolić bio mehanizam za pranje novca dok se bilo na vlasti ili prava filantropska inicijativa koja je uz pomoć autoriteta predsednika Republike uspela da zainteresuje dobre ljude na svim stranama sveta da pomognu važne inicijative u Srbiji.

To će se videti odmah u broju poseta bolnicama i školama i donacijama tim ustanovama u periodu kada rad u toj Fondaciji bude jedina obaveza Dragice Nikolić. Pored toga, možda je i zanimljivije da vidimo da li će novi predsednik preuzeti ovo nasleđe Tomislava Nikolića: napustiti mesto predsednika stranke i uključiti svoju suprugu u javni život Srbije. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

DRUŠTVENO-EKONOMSKI UTICAJ COCA-COLA SISTEMA U SRBIJI

Coca-Cola u Srbiji prisutna gotovo pola veka

COCA-COLA SISTEM ZNAČAJNO DOPRINOSI SRPSKOJ PRIVREDI

PRIHODI

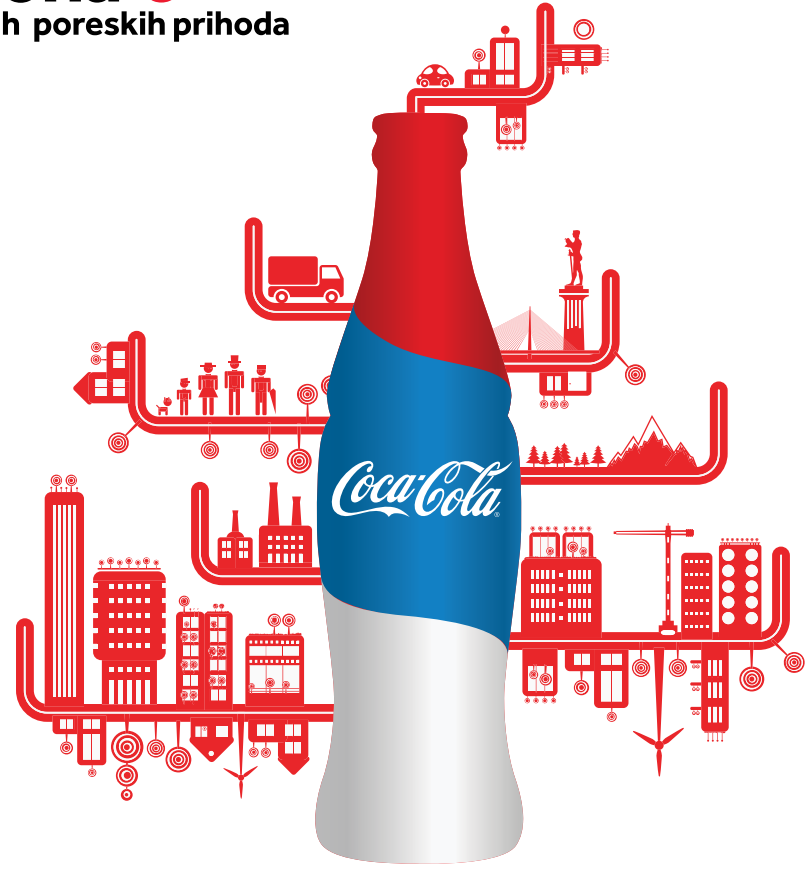
29 miliona €
direktne dodate vrednosti

ZAPOŠLJAVANJE

1.000 LJUDI ZAPOSLENIH I PODRŽAVA JOŠ
10.700 RADNIH MESTA

POREZI

9 miliona €
direktnih poreskih prihoda

Coca-Cola HBC Srbija

www.coca-colahellenic.rs

"Zlatni dečaci" u Laktašima

Banjalučka policija će, prema poslednjim napisima ovdašnjih medija, podnijeti krivičnu prijavu protiv Ražnatovića i još najmanje petorice mladića zbog sumnje da su učestvovali u masovnoj tuči u centru Laktaša. Nepovjerljivi građani pak smatraju da bi sve moglo da ostane samo na narušavanju javnog reda i mira, kao i da ovaj obračun nije okončan

Za "Vreme" iz Banjaluke

Laktaši, malo mjesto nadomak Banjaluke, uveliko i u poslednjih nekoliko decenija poznato po prvom čovjeku Republike Srpske Miloradu Dodiku, ovih dana dospjelo je u žižu javnosti, i po obračunu grupa mladića u kojima su između ostalih sudjelovali i Veljko Ražnatović, sin folk pjevačice Cece Ražnatović, i Miloš Ećim, sin bivšeg zamjenika načelnika Centra državne bezbjednosti RS – Banjaluka. Zbog ove tuče banjalučka policija trebalo bi da podnese krivične prijave protiv Ražnatovića i još pet sudionika laktaškog obračuna. U ovdašnjoj javnosti malo ko vjeruje u ovu mogućnost.

MAMIN SIN

Veljko Ražnatović došao je u Banjaluku 2015. godine da studira: studij psihologije u Beogradu zamijenio je privatnim fakultetom za menadžment i ekonomiju.

"Veljko ima dosta prijatelja u Banjaluci i često je odlazio tamo. Sviđa mu se atmosfera, ljudi, sve. Ispisao se sa psihologije i upisao tamo fakultet za menadžment i ekonomiju. Ja sam ga, naravno, podržala da ode tamo i studira", izjavila je tada Svetlana Ražnatović i naglasila kako njen sin u Banjaluci živi sa "dobrim drugom te da su svi njegovi drugari fini i dobri momci".

"Nemam za šta da brinem, a meni kao majci je najvažnije da mi je dete dobro, a po Veljku vidim da je veseo, srećan i nasmejan, što znači da je napravio pravi korak", govorila je prije dvije godine folk pjevačica, ističući kako i sama voli Banjaluku.

Svetlana Ražnatović ima dobre poslovno-privatne veze sa Miloradom Dodikom, predsjednikom Republike Srpske, ali i više nego dobre odnose sa ostalim entitetskim funkcionerima. Pjevala je na završnom mitingu Saveza nezavisnih socijaldemokrata 2010. godine, a bila je i specijalna gošća na svadbi Dodikovog sina. Tada je Dodik u Bijeljinu, dokle je Ceca sa prijateljem stigla automobilom, poslao privatni avion kojim je folk diva došla do obližnjeg aerodroma u Mahovljanima.

TATIN SIN

Tuči u Laktašima prethodile su, prema svedočenju bliskog prijatelja iz kruga mladića sa kojima se Ražnatovićeva grupa sukobila, upravo jedna lokalna prepirka i tuča od prije nekoliko mjeseci, u kojoj je deblji kraj izvukao upravo Ražnatovićev kum Miloš, sin Ljubana Ećima.

Ljubana Ećima uhapsio je MUP Srbije krajem 2007. godine pod optužbom da je sa još četvoricom privedenih pripadao međunarodnoj kriminalnoj grupi, koja je na "teritoriji Srbije, BiH, Hrvatske, Makedonije, Češke i Švajcarske švercovala drogu i vršila druga krivična djela sa elementima nasilja". Policija je prilikom pretresa stanova uhapšene petorke u Beogradu pronašla 48 kilograma heroina, četiri kilograma kokaina, više falsifikovanih isprava i 210 hiljada evra, te pištolje marke škorpion i bereta, lovačku pušku, 1400 grama eksploziva i veću količinu municije i hladnog oružja. Prema tadašnjim pisanjima banjalučkih novina, na jednom pištolju bilo je ugravirano "za komandanta Arkana". Zbog nedozvoljenog držanja i nošenja oružja, te falsifikovanja dokumenata, Ljuban Ećim je u Beogradu 1. marta 2010. godine osuđen na 28 mjeseci zatvora. Tužilaštvo je odustalo od optužbe protiv Ećima za kriminalno udruživanje i trgovinu narkoticima. Ećim je bio blizak saradnik Milorada Lukovića Legije i kum Željka Ražnatovića Arkana. Bio je osumnjičen da je pokušao ubiti Biljanu Plavšić, koja ga je 1997. godine smijenila sa mjesta zamjenika načelnika Centra državne bezbjednosti pod sumnjom da je umiješan u šverc cigareta i druga krivična djela, među kojima i prisluškivanje tadašnje predsjednice entiteta Biljane Plavšić. Ećim je bio dovođen u vezu i sa prijetnjama smrću Dodiku u vrijeme dok je ovaj bio predsjednik Vlade Republike Srpske.

Iako su mnogi tada bili uvjereni da je ovaj bivši debeovac hapšenjem u Srbiji 2007. godine završio svoju "patriotsko-dilersku karijeru sa rukama punim droge, deviza, eksploziva i naoružanja", Ljuban Ećim se ukazao u banjalučkoj javnosti u predvečerje obilježavanja Dana Republike Srpske u januaru 2012. godine, kada je doveden u vezu sa Boškom Stanišljevićem, koji se dobrovoljno predao policiji i priznao da je on sakrio oružje u banjalučkoj dvorani "Borik" radi dalje preprodaje.

A onda je na scenu stupio Ećimov sin Miloš. Prije nekoliko mjeseci na jednoj privatnoj slavi došlo je do sukoba između jednog od momaka sa laktaške opštine

RADO VIĐENI U LAKTAŠIMA:
Svetlana Ceca i Veljko Ražnatović
Foto: Aleksandar Dimitrijević/ Blic

Danijela Rogića sa Milošem Ećimom, pri čemu je mlađi Ećim izvukao deblji kraj. Nakon toga uslijedio je telefonski poziv od Ećimovih prijatelja, u kojem su tražili da izađu na piće sa mladićem koji je tada pretukao Miloša Ećima. Mladić nije bio raspoložen za odlazak na piće i tad je rekao da ne vidi razlog zašto bi to uopšte radio. Nakon takvog odgovora, uslijedio je prijedlog od ekipe mladog Ećima da se nađu kako bi se potukli. Druga grupa je prihvatila prijedlog za tuču uz dogovor da svako od ovih momaka koji su razgovarali telefonom povede svoju ekipu. Prijedlog laktaških momaka bio je da se potuku na parkingu kod restorana "Jezero", koji je nekada bio u vlasništvu Slavka Roguljića. Ećimova grupa prihvatila je ovaj izazov samo pod uslovom da se tuča odigra na parkingu u Laktašima kod hotela "San", koji je udaljen tek nekih stotinjak metara od sjedišta policije. I tako je tuča bila dogovorena za ponedjeljak naveče 3. aprila.

OBRAČUN NA PARKINGU

"Dalibor Rogić poveo je svoje prijatelje džudiste, dok je Ećimova ekipa došla u sastavu nekih šest momaka, među kojima se nalazio i Veljko Ražnatović", ispričao je pozadinu ovog događaja jedan mladić, očevidac događaja ujedno blizak laktaškoj grupi. Prema njegovom svjedočenju, Veljko Ražnatović je izašavši iz auta bejzbol palicom, koja je bila obmotana bodljikavom žicom, udario Peru Zolaka, koji se slučajno zatekao u tuči, pošto je vidio da mu je i brat jedan od sudionika. Inače je bio u parku sa djevojkom. U to vrijeme u parku, a samim tim i na licu mjesta, šetali su brojni građani ili su išli na rekreaciju u hotel.

"U trenutku kada se zakuhalo, iz obližnjeg kafića istrčala je grupa ljudi, a onda je jedna starija osoba, za koju mislim da pripada obezbjeđenju Veljka Ražnatovića, pucala tri puta u zrak. U svakom slučaju, bio je sa mladim Ražnatovićem", rekao je u izjavi za "Vreme" mladić blizak laktaškoj grupi, a koji je zatražio da mu se ne objavljuje ime. U trenutku dolaska policije svi učesnici tuče su se "razbježali kao zečevi", na asfaltu su ostali tragovi krvi i čahure.

"Tokom kriminalističke obrade utvrđeno je da su se mladići međusobno fizički sukobili, nakon čega se sumnja da je jedan od njih pucao iz vatrenog oružja. U sukobu su povrijeđena dvojica i njima je ukazana ljekarska pomoć", bila je prva zvanična izjava portparolke Centra javne bezbjednosti Banjaluka Marije Markanović.

RAZLIČITE VERZIJE

Priče su se razlikovale u zavisnosti od toga iz koje grupe su dolazile.

Najprije su uhapšena četiri člana laktaške grupe, koji su i sami otkrili učesnike iz protivničke skupine. U prvoj reakciji nakon obračuna, advokat Darko Kremenović, koji zastupa neke od učesnika ovog događaja, isticao je kako Veljko Ražnatović u ponedjeljak naveče nije bio ni u Banjaluci ni u Laktašima. "Pripremajući odbranu, tražio sam izjave od učesnika grupe za koju se tvrdi da ju je navodno vodio Ražnatović, i oni su mi potvrdili da on sto posto nije bio to veče s njima", izjavio je Kremenović. On je dodao da je ovdje bilo riječi o "običnom sukobu koji se dešava svaki dan".

"Pažnju javnosti privuklo je jedino ime Veljka Ražnatovića, koji tvrdi da nema veze sa događajem. U ovom obračunu je najvjerovatnije korišćen pištolj 'plašljivac', tako da je isključena upotreba vatrenog oružja", pojašnjavao je Kremenović.

Istovremeno su već tada pohapšeni članovi laktaške grupe prstom uprli u Veljka Ražnatovića tvrdeći da valjda znaju s kim su se tukli. Građani Laktaša nisu krili ogorčenje posredstvom društvenih mreža na kojima je danima vođena žestoka rasprava.

"Molim te, 'idi dok si mlad' nazad u svoj Beograd. Idi u Beograd pa tamo pucaj, ako se uopšte usudiš tamo pucati jer si manji od makova zrna. Idi, jer sam zgrožena i ne mogu se čudom načuditi gdje mi to živimo", napisano je na stranici "Mladi Republika Srpska".

Veljko Ražnatović je sutradan sam otišao u policijsku stanicu i potvrdio da je ipak u kritično vrijeme bio na mjestu obračuna. Prema drugoj izjavi advokata Kremenovića, a i samog Ražnatovića, mladić nije učestovao u tuči, već je samo došao da preveze druga, koji se obračunavao sa Laktašanima. "Pozvao me drug da dođem po njega u Laktaše, i kada sam došao, zatekao sam ga u tuči. Udarali su ga neki mladići. Uspeo sam da ga odvojim i odvezem", izjavio je Ražnatović u policijskoj stanici. U izjavi je naveo da je došao na parking u Laktašima automobilom 'mercedes ML', kojim se i udaljio pošto je 'izvukao' druga.

Sarajevsko "Oslobođenje" u svojoj verziji događaja navodi kako je Miloš Ećim pucao iz pištolja i da je "protivnicima prijetio kako će ih poubijati". Prema istim navodima ovog lista, napadači su se razišli pošto ih je Veljko pozvao da uđu u auto pozivom "tigrovi, sjedajte u auto".

Policija tereti Ražnatovića za nasilničko ponašanje, a učesnici iz protivničke skupine tvrde da je učestvovao u tuči i jednog momka udario bejzbol palicom. Njegovu ekipu terete za pucnjavu.

Epilog tuče, koja je izazvala veliku pažnju javnosti, jesu prijave protiv nekoliko mladića. Banjalučka policija će, prema poslednjim napisima ovdašnjih medija, podnijeti krivičnu prijavu protiv Ražnatovića i još najmanje petorice mladića zbog sumnje da su učestvovali u masovnoj tuči u centru Laktaša. Među njima i Miloša Ećima. Nepovjerljivi građani pak smatraju da bi sve moglo da ostane samo na narušavanju javnog reda i mira, kao i da ovaj obračun nije okončan. Među njima već kruže priče o tome kako je neko pokušao da zataška cijeli slučaj, te navodno da su policajci mladićima iz Laktaša cijepali iskaze tražeći od njih da napišu kako mladi Ražnatović nije bio među napadačima. Neke od njih zvali su advokati i roditelji napadača tražeći da promijene iskaze. ¶

TANJA TOPIĆ

Zaostali mozak u ogromnom telu

Da li je moguće spasiti Agrokor i ko će to da plati

SPECIJALNI ZAKON ZA POSRNULOG GIGANTA: Da li je hrvatska vlada prekršila ustav

Ivica Todorić jeste vlasnik Agrokora, ali u stvari i nije. Država Hrvatska se neće mešati u slučaj Agrokora, ali u stvari i hoće. Najveći poverioci su postavili u Agrokor svoju prinudnu upravu, ali u stvari i nisu. Da li je ovo sve moguće u isto vreme? Izgleda da jeste.

Hrvatski Sabor ekspresno je usvojio Lex Agrokor za koji opozicija, ali i mnogi ekonomisti i pravnici u Hrvatskoj tvrde da zadire u sam ustavni poredak zemlje i da krši osnovno načelo o jednakim pravima za sve.

Donošenjem ovog posebnog zakona za Agrokor i postavljanjem svog zastupnika u kompaniju, Vlada Hrvatske prekršila je i svoja dosadašnja obećanja da se neće mešati u taj slučaj. Kad se ispostavilo da je đavo odneo šalu i da je situacija po svoj prilici znatno lošija nego što se mislilo, obećanje o nemešanju je zaboravljeno. Država je jednostrano preuzela upravu nad privatnim preduzećem, a da ga nije nacionalizovala, niti preuzela njegove dugove.

Samo par nedelja pre Lex Agrokora, dok je država još govorila da ne može pomoći ovom koncernu, najveći poverioci sa ruskom Sber bankom na čelu postavili su Antonija Alvareza Trećeg iz firme Alvarez&Maršal da rukovodi poslovanjem Agrokora. Kada je Vlada Hrvatske u kompaniju poslala Antu Ramljaka, Alvarez je odleteo u Španiju. U celoj priči jedino je jasno da Agrokor više ne vodi stara uprava, sa Todorićem na čelu.

NIKO NIŠTA NE ZNA

Upućeni izvori tvrde da su Agrokor i srušili, združenim naporima, njegovi rukovodioci. Pored svih ostalih uzroka propasti, u koje pre svega spada preterano širenje kompanije uz pomoć skupog zaduživanja koje nije moglo da se otplaćuje iz tekućeg poslovanja, propasti Agrokora doprineo je i "sindrom arogancije uspeha". To je usud mnogih velikih kompanija koje relativno brzo uspeju, naglo se prošire i to ih prilično uspava jer pomisle da su toliko jače od drugih, da im niko ništa ne može i da mogu kako hoće. Tako, kažu naši sagovornici, dok se "telo" širi, "mozak" zaostaje. U ovom slučaju, osvajaju se regionalna tržišta, kupuju se nove i nove kompanije, besomučno uzimaju krediti, dok unutrašnja infrastruktura u organizacionom, kadrovskom i strateškom smislu nije u stanju da podrži ovaj rast.

Kad se to već tako desi, a "telo" naraste preko svake mere, konglomerat počinje da funkcioniše po matrici javnog preduzeća. Vlasnik polako gubi konce, niži menadžeri prave sopstvene "kombinacije" za zloupotrebu funkcija, jer nema adekvatne kontrole. Kad je postalo jasno da nešto ozbiljno nije u redu, svi su se dugo pravili da to ne vide i gurali problem u stranu, nadajući se da će on nestati sam od sebe.

Problem je narastao toliko da više ni država ni poverioci ni dobavljači ne znaju šta s njim da rade. Od prvobitnih informacija da dugovi iznose šest milijardi evra, došlo se dotle da se zapravo i ne zna koliko je Agrokor stvarno dužan. Predstavnici VTB banke su prvo rekli da su izgleda finansijski izveštaji Agrokora bili lažirani i da su dugovi mnogo veći od prikazanih, pa su potom ovu izjavu povukli.

Sam prinudni upravnik Agrokora dao je prve umirujuće izjave. Ante Ramljak, već posle prvog dana svog boravka u Agrokoru, izjavio je da je situacija bolja nego što je očekivao. I to u istom danu kad je poznata svetska rejting agencija *Moody's* dodatno snizila rejting Agrokora i najavila kako je stečaj koncerna sasvim izgledan. Agencija navodi da 1. maja dolazi na naplatu jedna tranša kamata i ako Agrokor to ne plati, može se smatrati da je bankrotirao. Tu je reč o kamatama na obveznice od 300 miliona evra koje dospevaju 2019. godine.

NISU NI TREPNULI

Do sada je dogovoreno da dobavljači nastave isporuke robe Konzumu, da banke daju još 150 miliona evra, što je novac dovoljan samo za trenutno gašenje

požara i isplatu najnužnijih obaveza i najvažnije, prema donetom Lex Agrokoru, da se zaustave svi procesi prinudne naplate i tužbe na godinu dana i tri meseca, s tim da uprava Agrokora odredi prioritete za plaćanje. Zasad su to mali dobavljači. Kako se do sada moglo saznati, postoji mogućnost da se dobavljačima do kraja zatraži i otpis dela potraživanja.

Ljubo Jurčić, profesor Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, bivši ministar i zastupnik u Saboru, toliko se razbesneo zbog Lex Agrokora da nije birao reči: "Sustav Agrokor nije održiv i tih 150 milijuna će se utopiti u tu rupu, i za mjesec dana ćemo opet imati minus. Ne znam ni za jedan jedini primjer da je neka suvisla država donijela zakon koji automatski stavlja izvan snage zakonski pokrenute sporove. I to pokrenute prije donošenja tog 'zakona'. Ovo je opći raspad pravosudnog sistema i uvođenje totalne anarhije. I nadam se da se nakon ovoga više nitko neće čuditi zašto strani investitori ni u ludilu ne žele uložiti jedan dolar u ovakvu državu. A ovdje nitko nije ni trepnuo i još su svi sretni."

Lider Živog zida Ivan Vilibor Sinčić izjavio je da je Vladin poverenik za Agrokor Ante Ramljak "vjerojatno došao po zadatku da sve rasproda" i ocenio je da ministar finansija Zdravko Marić mora da ode jer je čak menjao zakone kako bi išli naruku Agrokoru. Marić je inače u Vladu došao iz Agrokora i morao je znati kakvo je tamo stanje. Sinčić je najavio mogućnost podnošenja krivične prijave protiv porodice Todorić zbog, kako je rekao, "izvlačenja novca preko Srbije", ako to ne učini Državno tužilaštvo po službenoj dužnosti.

SRBIJA DRŽI STVAR POD KONTROLOM

Sa srpske strane, vlast takođe razmišlja kako da spreči izvlačenje novca iz Srbije, odnosno iz preduzeća u sastavu Agrokora, kako bi sprečila da ove firme koje još uvek rade, brzo upadnu u ozbiljne probleme. Predsednik Vlade Aleksandar Vučić najavio je u petak 8. aprila da će "Vlada Srbije i Narodna banka sutra pripremiti plan kojim imamo nameru da obezbedimo da novac iz kompanija koje su povezane u sistem Agrokor ne odlazi iz Srbije, jer ne možemo svi da potonemo". Kad smo u utorak 11. aprila poslali

SVE ĆE BITI OK: Premijer Srbije Aleksandar Vučić nakon sastanka sa dobavljačima Merkator S, delom Agorkora

Foto: Tanja Valič/ Tanjug

pitanje Narodnoj banci Srbije da li je taj sastanak održan i šta je na njemu dogovoreno, dobili smo sledeći odgovor: "Vlada i Narodna banka Srbije, u skladu sa svojim nadležnostima, preduzimaju odgovarajuće aktivnosti kako ne bi došlo do odliva kapitala iz domaćih kompanija koje su povezane u sistem Agrokor. U pitanju su aktivnosti čiji je cilj da otklone ili ublaže eventualne ozbiljnije poremećaje, do kojih bi potencijalno moglo doći usled naglog odliva kapitala prouzrokovanog finansijskim problemima u poslovanju grupe društava sa sedištem u inostranstvu koja ima svoje prisustvo i u Republici Srbiji preko vlasništva u domaćim kompanijama." Dakle, "odgovarajuće aktivnosti".

Premijer je izjavio i da su svi dobavljači iz Srbije za sada plaćeni, ali je on zabrinut za budućnost celog kompleksa, a pritom se "igraju razne igre". Ne kaže ni ko igra, ni šta igra. Ali zato kaže da "naše monopolske komisije svojevremeno nisu radile svoj posao, pa se sad tresemo, jer nam kontrolišu 65 odsto trgovačkog kompleksa". E sad, kako najbolji pravnik ne zna dve elementarne stvari u ovom slučaju: prvo, po Zakonu o zaštiti konkurencije nije zabranjen sam monopol već njegova zloupotreba, a pritom uopšte nema procenta kog se treba držati; a drugo, Agrokor ima 35 odsto, Delez 35 odsto i svi ostali preostalih 30 odsto tržišnog učešća u Srbiji. Ovo nikako ne znači da opasnosti po srpsko tržište nema, nego da premijerovi podaci nisu tačni.

Merkator ima oko 600 dobavljača (sa neutvrđenim brojem radnika) koje treba isplaćivati da bi mogli da nastave proizvodnju. Pored toga, Agrokorove firme u Srbiji, Roda, Idea, Dijamant, Frikom, Kikindski mlin, Mg Mivela i Nova Sloga, imaju još oko 150 dobavljača u našoj zemlji. I njihov opstanak bi bio ozbiljno doveden u pitanje ako bi ova preduzeća obustavila isplate.

Osim toga, preduzeća iz sastava Agrokora u Srbiji imaju oko 11.000 do 12.000 radnika (zavisno od izvora) i njihova sudbina takođe zavisi od raspleta ove, sad se već slobodno može reći, regionalne afere. Ipak, pošto je reč uglavnom o firmama sa dobrim proizvodima i tržištem, i ako budu prodate, pa čak i iz stečaja u najgorem slučaju, one mogu nastaviti da rade. Sa kolikim brojem zaposlenih, to sada niko ne može da zna.

Kako će se završiti priča sa Agrokorom, u ovom trenutku sigurno niko ne može reći jer se vesti smenjuju ne iz dana u dan, već iz sata u sat. Da li je "suviše veliki da bi propao" i koliko su banke i hrvatska država spremne da u njega ulože da bi opstao, odnosno koliko bi koštala propast a koliko sanacija, ni to se ne može reći jer nije poznato stvarno stanje u kompaniji. Možda je slučaj Agrokora znak za neke druge velike kompanije u regionu, nastale političkom voljom i uz političku pomoć tokom tranzicionih godina, da se zapitaju – da li je ovo najkrupniji (i time najjasniji) nagoveštaj da su ta vremena prošla i da je krenuo talas promena koji i neke druge može da odnese. ¶

BILJANA STEPANOVIĆ

I posle Kirila Kiril

Može se tvrditi da je NIS u Srbiji profitabilno funkcionisao zahvaljujući potcenjenoj domaćoj sirovini, dok su njegovi konkurenti morali da obezbeđuju dobit iz marži – a visinu tih marži određuje zapravo NIS, kao dominantni igrač na tržištu. Čak je izračunato da se efekat niske rudne rente na tržištu može ilustrovati upoređenjem – da bi NIS-ovi konkurenti imali istu pogodnost od države Srbije, njima bi moralo biti omogućeno da ne plaćaju 70 odsto akciza

ODLAZAK U TIŠINI: Kiril Kravčenko
Foto: Božidar Petrović/ FoNet

U predizbornoj nervozi u Srbiji, baš uoči puta premijera Srbije Aleksandra Vučića u Moskvu (26. marta), Odbor direktora NIS-a je, 24. marta, objavio da je u ovoj rusko-srpskoj kompaniji došlo do zanimljive rokade: izabran je novi generalni direktor, Kiril Tjurdenjev, koji je od prošle godine u ovoj firmi predsedavao Upravnom odboru "Objedinjene naftno hemijske kompanije" i bio prvi zamenik generalnog direktora NIS-a, a dosadašnji generalni direktor, Kiril Kravčenko premešten je u Odbor direktora NIS-a, dok je zadržao funkciju zamenika generalnog direktora Gaspromnjefta, zaduženog za upravljanje inostranim aktivama.

KUĆA I PRIVATNA FIRMA

Ova kadrovska rokada, posle osam godina vladavine Kirila Kravčenka NIS-om, nije neočekivana i bilo je najavljeno da će biti izvedena tokom maja meseca ove godine. Da li je predizborni put Vučića u Moskvu ubrzao ovu kadrovsku promenu, teško je proceniti, jer je malo verovatno da je srpski premijer predsedniku Putinu mogao izneti bilo kakav stav o radu dosadašnjeg menadžmenta NIS-a. Uopšte uzev, osim što je pre nekoliko godina Vučić jednom prilikom dosta ljutito zatražio da se deo profita NIS-a koji pripada srpskoj strani u celini uplati u budžet Srbije, on javno nikad i nigde nije izneo primedbe na poslovanje ove firme, koju većinski kontroliše ruska državna mega kompanija po poznatom međudržavnom sporazumu iz 2008, a koji je efektuiran naredne 2009. godine

U saopštenju i izjavama posle gore spomenutog poslednjeg susreta Putin-Vučić praktično se ništa konkretno ne govori o dosadašnjim poslovima ruskih kompanija u Srbiji, iako je Vučić izjavio da su sagovornici "na veoma konkretan način razgovarali o tome kakva je saradnja potrebna u oblasti kompanija". U tom kontekstu on je spomenuo da je zadovoljan što pančevačka "Petrohemija" više ništa ne duguje Gaspromu, da sve plaća i da se

Foto: Salinger Igor

Ruski vlasnici su drastično smanjili broj zaposlenih – u 2009. u NIS-u je bilo 12.133 zaposlenih, a 2015. je ostalo 5775 zaposlenih, a na lizing je radilo 5072 ljudi (ukupno 10.847)

sada razgovara o saradnji u budućnosti. Paralelno tome je u Beogradu Ministarstvo privrede Srbije objavilo novi poziv za privatizaciju "Petrohemije" i "Azotare" u Pančevu, no, da li su navedene informacije iz Moskve i Beograda na bilo koji način povezane, to je pitanje na koje zasad nema odgovora.

Kad je reč o kadrovskoj rokadi u NIS-u, jedino je zanimljivo da dva Kirila nisu potpuno zamenila funkcije, kako je bilo očekivano, pa Kravčenko (prema spomenutom saopštenju) nije postavljen za predsednika Upravnog odbora Objedinjene kompanije. Ova mala začkoljica verovatno ne upućuje na krupnije zaključke i može se naslutiti da je Kravčenkova zamena samo deo uobičajene rotacije visokopozicioniranih stručnih menadžera u Gaspromu. Uzgred budi rečeno, Kiril Kravčenko je sa nekoliko poteza pokazao da mu je lepo u Srbiji – kupio je kuću i nekretnine u blizini Novog Sada, a osnovao je i sopstvenu privatnu firmu u Srbiji (što se očigledno toleriše u Gaspromu kad je reč o vodećim direktorima). Uostalom, on je u proteklih osam godina u Srbiji, za rusku stranu, obavio vrlo korisne i unosne poslove, dok su predstavnici manjinskog vlasnika NIS-a, države Srbije, u upravnim telima ove firme upadljivo ćutali.

ISPLATIVOST, OPOREZIVANJE, DOBIT

Ipak, sve je više ekspertskih analiza ekonomskih efekata prodaje 51 odsto udela Srbije u vlasništvu NIS-a za 400 miliona evra 2009. godine, koje upućuju na zaključak da srpska strana ne samo da nije dobila dobru cenu za većinski paket akcija u ovoj transakciji, nego je Gaspromnjeftu dala i davala takve privilegije na unutrašnjem tržištu koje nisu uobičajene u međudržavnoj saradnji, a koje su išle, a i dalje idu, na štetu građana, to jest budžeta Srbije. O tome je u poslednjoj izbornoj kampanji jedino nešto rekao "vojvođanski kandidat" za predsednika Srbije, šef LSV Nenad Čanak – pozivajući Vladu Srbije da okonča aranžman Srbije i Ruske Federacije o NIS-u. Čanak je isticao "političke razloge" (kosovsko proglašenje nezavisnosti i odustanak Rusije od Južnog toka), a eksperti koji se oslanjaju na zvanično objavljene poslovne izveštaje NIS-a u proteklim godinama više insistiraju na pravnoekonomskim argumentima za "resetovanje" energetskog sporazuma Srbije i Ruske Federacije.

Stručnjaci, dakako, polaze prvo od toga da se ključni osnov za privilegije NIS-a u Srbiji nalazi u članu 13. međudržavnog sporazuma, koji sprečava bilo kakve regulativne promene zatečenog pravnog i ekonomskog statusa NIS-a "do dostizanja isplativosti datih projekata". Prethodno su u "date projekte", osim cele linije proizvodnje, prerade i prometa nafte uvršćeni i "projektovanje, izgradnja i korišćenje gasovoda i podzemnih skladišta gasa, kao i rekonstrukcija i modernizacija tehnološkog kompleksa "Akcionarskog društva Naftna industrija Srbije". Akcenat je, naravno, na tome da je zabranjeno "pogoršanje uslova oporezivanja", što je Srbiju ne samo "zakucalo" na zatečenoj stopi rudne rente od samo tri odsto, nego je sputava u bilo kakvom drugom zadiranju u prihode NIS-a.

Iako je "isplativost datih projekata" dosta neprecizno definisanje, stručnjaci na koje ćemo se ovde pozivati smatraju da postoje jaki argumenti da se dokaže da je ta "isplativost" već ostvarena. Tako oni navode da je NIS na osnovu rezultata poslovanja u 2012, 2013, 2014. i 2015. godini isplatio dividende (25 odsto od dobiti) u ukupnom iznosu od oko 312 miliona evra (preko 37 milijardi dinara), a da je neraspoređena dobit na dan 31. decembra 2016. godine iznosila 971 miliona evra (Gaspromnjeftu pripada 51 odsto neraspoređene dobiti, po međudržavnom ugovoru, pa ispada da su oni u posmatranom razdoblju na osnovu toga prihodovali oko 495 miliona dolara). Kad se, dakle, na osnovu iznetih podataka izluči deo koji spada većinskom vlasniku i to sabere sa dividendama ruskoj strani, ispada da je Gaspromnjeft do kraja prošle godine ostvario 654 miliona evra, daleko dobrano nadmašio svoje ulaganje od 400 miliona evra (druga su priča investicije koje izvodi sam NIS, od svojih para i na račun svoga dugovanja). U stvari, kada se na uloženih 400 miliona evra primeni diskont od 2,5 odsto na investiranu gotovinu, izlazi da je "net present value" iznosio 309 miliona evra, po indeksu profitabilnosti od 1,77 – pa srpska strana više nema obavezu da zadržava rudnu rentu i cenu koncesije na nivou od pre osam godina.

RENTA, NAFTA, GAS

U spomenutim analizama koje se potpuno oslanjaju na podatke koje je srpskoj javnosti dao sam NIS, u periodu između 2009. i 2016. ova firma je u Srbiji proizvela sirove nafte i prirodnog gasa u veličini od 11, 446 miliona uslovnih tona nafte, a platila je državi samo 14 milijardi dinara, što po prosečnim kursevima NBS-a čini 163 miliona dolara po osnovu naknade za korišćenje mineralnih sirovina, što bi po Zakonu o rudarstvu i geološkim istraživanjima trebalo da čini tri odsto "od prihoda ostvarenog prodajom tehnološki prerađenih sirovina" (nafte i gasa). Tih tri odsto je stopa po "zatečenom zakonu" 2008. godine, dok je po kasnije izmenjenom zakonu osnovna stopa za ugljovodonike sedam odsto. Da se primenjivala stopa rudne rente od sedam odsto, Srbija bi po osnovu te rente od NIS-a prihodovala 381 milion dolara. »

Između 2009. i 2016. NIS je Srbiji platio 163 miliona dolara po osnovu naknade od 3% "od prihoda ostvarenog prodajom tehnološki prerađenih sirovina". Da se primenjivala stopa rudne rente od 7%, Srbija bi prihodovala 381 milion dolara

U stvari, kada se spomenutih isplaćenih 163 miliona dolara rudne rente uzme kao tri odsto ostvarenih prihoda iz prerade, ispada da su ti prihodi za sve te godine iznosili 5,44 milijarde dolara. Tu počinje serija sumnjivih vrednosti. Naime, kada se proizvedena domaća nafta obračuna po prosečnim međunarodnim godišnjim kotacijama cene nafte tipa URALS (ona je takva) ispada da je samo cena korišćene sirove "srpske nafte" 5,079 milijardi dolara, a domaćeg gasa 1,255 milijardi dolara – što zbirno iznosi 6,34 milijarde dolara. Sve to upućuje na zaključak da je vrednost izvađenih sirovina na tlu Srbije pre obračuna rente odmah umanjena za oko 877 miliona dolara. Oni koji to tvrde u računicu su korektno uveli i činjenicu da je domaći gas nešto manje kvalitetan od uvoznog.

Posebna je priča što se za osnovicu rudne rente uzima "transferna cena" sirovine (to jest obračunska vrednost koja se u NIS-u vodi između segmenta proizvodnje i prerade). Transferna cena se utvrđuje na takozvanom izvoznom paritetu, tj. ceni koja bi važila da se nafta prodaje u izvozu, što je fiktivna vrednost, jer se domaća nafta ne izvozi, pa se ne može pouzdano govoriti o njenoj realnoj tržišnoj vrednosti. Pošto država toleriše ovakvu kalkulaciju osnovice rudne rente, može se zaključiti da je ona prepustila NIS-u odluku o visini rudne rente, umesto da taj uvek osetljivi proračun detaljno zakonski reguliše.

U spomenutim analizama, a to je već i kod nas opštepoznato, navode se podaci o državnom zahvatanju (rudnoj renti) u eksploataciji ugljenih hidrata u drugim zemljama, gde se ona kreće i do 50 i 70 odsto (Norveška i Danska). U samoj Ruskoj Federaciji ta zahvatanja su oko 7,3 puta veća od onih koje plaća NIS u Srbiji, što znači da bi ova kompanija po "ruskoj formuli", ovde, za korišćenu naftu i gas u proteklih osam godina, morala da plati 1,19 milijardi dolara, umesto 163 miliona koliko je platila.

I država Srbija je, na drugoj strani, zahvaljujući poslovnoj politici ruskih vlasnika, imala izvesne vajde od NIS-a. Pored već navedene rudne rente, njoj je pripadalo i 29,87 odsto dividendi (93 miliona evra), a pripada joj i deo neraspoređene dobiti (290 miliona evra), pa se može pretpostaviti da je po oba osnova, ona raspolagala sa oko 383 miliona evra, te je možda ta suma korišćena za regulisanje dugova Srbijegasa, HIP-a i drugih državnih organa prema NIS-u. Jer, na bazi finansijskih izveštaja NIS-a za 2015. i 2016. godinu, može se zaključiti da je po osnovu dva domaća zakona srpska država preuzela dug HIP-a u iznosu od 105 miliona evra i dug Srbijagasa od 23,4 milijarde dinara.

CENA NAFTE, INTEGRITETA I SUVERENITETA

Zanimljivo je da su stručnjaci uočili da je u periodu 2009–2016. NIS ostvario u proizvodnji i istraživanju na naftu i gas kumulativnu dobit od 365 milijardi dinara (3278,9 miliona evra), a u domenu prerade i marketinga gubitak od 194 milijarde dinara (1743 miliona evra), to jest da je ukupan pozitivan rezultat bio oko 171 milijardu dinara ili oko 1535,4 miliona evra. Tom rezultatu značajan doprinos je dala i činjenica što su ruski vlasnici drastično smanjili broj zaposlenih – po finansijskom izveštaju za 2009. godinu u NIS-u je bilo 12.133 zaposlenih, a po onom za 2015. godinu u firmi je ostalo

5775 zaposlenih, dok je na lizing radilo 5072 ljudi (ukupno 10.847).

Inače, prosečni troškovi proizvodnje bili su oko 102,28 dolara po uslovnoj toni nafte. Tome treba dodati da je do 2014. godine bio zabeležen porast učešća NIS-a na veleprodajnom tržištu Srbije za oko deset odsto, a da je u poslednje dve godine došlo do pada za četiri odsto (zbog pada cena sirove nafte i gasa). Uprava NIS-a je, inače, bila dobro nagrađena – ona je tokom 2015. i 2016. godine primila preko deset miliona evra bonusa.

Iako bi se ovde mogli navesti još neki zanimljivi podaci, već na osnovu navedenih može se tvrditi da je NIS u Srbiji profitabilno funkcionisao zahvaljujući potcenjenoj domaćoj sirovini, dok su njegovi konkurenti morali da obezbeđuju dobit iz marži – a visinu tih marži određuje zapravo NIS, kao dominantni igrač na tržištu. Čak je izračunato da se efekat niske rudne rente na tržištu može ilustrovati upoređenjem – da bi NIS-ovi konkurenti imali istu pogodnost od države Srbije, njima bi moralo biti omogućeno da ne plaćaju 70 odsto akciza!

Ako bi se nekako sintetički izrazila poruka gore navedenih podataka, moglo bi se reći da je Srbija u NIS u proteklih osam godina unela vrednost nacionalnog blaga (nafte i gasa) koja se ceni na 4.198.812.447 evra, a da je "oprihodovala" ukupno 793 miliona evra po osnovu rudne rente, dividendi, neraspoređene dobiti i poreza na dobit – što znači da je Srbija konsolidaciju NIS-a uz rusko posredovanje platila 3,405 milijardi evra. To je trenutni saldo posla dve države u koji je jedna uložila međunarodnu političku pomoć za "očuvanje integriteta i suvereniteta", a druga – svoju naftu i gas. ¶

DIMITRIJE BOAROV

LJUBOMIR ŽIVKOV

Proglas br. 1

Mogao bih da svake sedmice napišem po jedan proglas, samo ne znam kako da doprem do mojih nečitalaca

1. Okomi se na barem jednog svog prijatelja koji samovlašće ili ne vidi, ili na nj gleda kao na prolaznu neprijatnost koja će njega lično, uz malo sreće i uz nešto njegove proverene okretnosti, mimoići, poštedeti, a možda će mu čak i neko dobro doneti (jer je za samodržavlje glasao, ili je ponosito iskulirao izbore i tako pomogao samodršcu); to njegovo istrajno i samodopadljivo *nemešanje u politiku* je kao kad se ne bi pridružio komšijama dok gase požar, nego mrmlja sebi u bradu kako je to posao vatrogasaca, a njegova je kuća je, uostalom, tek šesta od ove upaljene.
2. Nemoj se sramotiti govoreći kako gledaš svoja posla: kad je zajednica u opasnosti, to su i tvoja posla, i to su tvoja posla: i to su i tvoja posla.
3. Zakači sa svakim ko mudruje da se stvari ne rešavaju na ulici. Objasni mu da su ustanove ismejane, ukinute, korumpirane, zagađene, da su out of order, da su pokvarene, da upravo u njima caruje bezakonje, da su one poprište i izvor podvala; one su baš jamac da jedni te isti ljudi koje trpimo i doslovno izdržavamo četvrt stoleća hoće da nam nametnu ugovor o doživotnom izdržavanju, a trebalo bi da su smenjivi, i da su uveliko smenjeni.
4. Nemoj za omladinu navijati iz kafića, sa placa, ni iz kladionice: lično prisustvo istoriji je obavezno. Nije dovoljan tvit "samo tako, deco", znam te dobro, građanine, kad ti se ne ide na sahranu, šalješ gospodstveni telegram (zbog kojeg ne moraš ni u poštu da odeš), ali ne pišeš tako dobro, čoveče – niko ne piše toliko dobro – da te reči mogu predstaviti i odmeniti. Dođi sam na lice mesta!
5. Nadgovori svakoga ko kaže da svet nije na našoj strani, kao pre što je bio: mi smo sami svoj svet, a oni koji su se sa našim predsedničkim velekandidatom susreli pet dana uoči njegovog režiranog trijumfa ne zanimaju nas. Velikim silama potrebna je jedino ispravna marioneta, naša je prošla njihov tehnički pregled, i oni bi da je koriste, ali mi treba da je podvrgnemu vanrednom tehničkom pregledu, nama ne odgovara.
6. Upadni u reč svakome ko zapomaže što nemamo slobodne medije, reci mu: "Pa ti prvi nisi slobodan, kako to očekuješ od tabloida, palanačkih, starofrajlinskih glasila, i državnih parazitskih televizija: ne usuđuješ se da RTS-u uskratiš pretplatu koju ti je naturila država!" I da se nije osramotio u predizbornoj kampanji RTS bi bio i jeste beskoristan, te samim tim ne sme nikog ništa da košta: nisi obavezan da gledaš ni njihove vesti, ni šarenice, ni večite bolje živote, babe, laze, lenke, ranj. orl. etc.
7. Raspitaj se ko bi od advokata stao na našu stranu kad bismo prestali da plaćamo pretplatu, i kad bi nam trudbenici Elektrodistribucije po nalogu iz Takovske ili Nemanjine svima isekli struju, usleg čega bi nam se pokvarilo meso po zamrzivačima, a mi koji dišemo pomoću sleep mashine kupovali bismo izuzetno bučne i skupe agregate, ili bismo skapavali kad je kome zgodno. Neki advokat zastupao bi nas pro bono, a mogli bismo, nas nekoliko miliona – koji držimo da struja ne sme biti isključivana zbog državine televizije – angažovati i advokate iz inostranstva.
8. Ne dozvoli da na stubu srama bude samo RTS, podseti braću u Hristu na Studio B, na večnu gostinsku kuću: iščezava višepartijski sistem, imamo nameštene (praedestinatio!) predsedničke izbore, višepartijska aktivistkinja Maja Hidžab Gojković raspušta Skupštinu da bi svi članovi njene najnovije partije bili na usluzi despotu i da ne bi na sednici neko guknuo nešto o bezobzirnoj predizbornoj kampanji, nema veze, na Studiju B će uvek biti gosti, namernici, hodočasnici, natenane na divanima divane o divotama duhovnosti, vere, filozofije, umetnosti, sve uzvišeno, sve kulturno, trpeze, sofre, a pare za taj večiti blebet daje – ko? Graad. Večeras sam, baš naspram Beograđanke, slušajući slobodarski huk i poklič "Onesvesti seee" pomislio kako mi je bolje nego na koncertu, ali u Studiju B nad nama znam da je vse po-prezhnemu: gosti, gosti, koga je briga za to, izveštavajte o studentskom protestu, prenosite svake večeri demonstracije, cele, uživo, to je događaj godine! Zašto niste vijali i moljakali premijerove protivkandidate da kod vas zablistaju koliko koji može, zašto niste ovu smejuriju od utakmice učinili bar malo manje groteskom?
9. Odvraćaj samoga sebe i bližnje svoje od kupovanja "Politike". Nije kao što je bila u vreme Miloševića, ali je izvor dosade, ispraznosti, malograđanštine, komercijalnog srbovanja, i nikad se neće suprotstaviti režimu kakav god ovaj bio. Bilo bi mi srce na mestu kad bi joj bivši čitaoci vratili makar samo primerke kojima su bili razočarani, kao Norvežani kad su nobelovca zatrpali šaljući mu odasvud njegove knjige, jer je upao u loše društvo (Hitler). Ergo: stare i novije primerke "Politike" šalji poštom ili ih nosi lično na Trg Politike br 1, građane izvan Beograda to bi koštalo, ali bi im se isplatilo i pozlatilo: naravno, sakupljači hartije da se suzdrže od zarade, čistači da ne odnose smeće, G. M. da ne piše više za taj dnevnik (zaslužuje bolje, i ne priliči mu da služi stvari koja nije dobra), komunalci da svakodnevno kažnjavaju upravu što je Trg zbog nje zakrčen i takoreći zagađen.

(Moj san je letak, da Proglas br. 2 odštampam u tri miliona primeraka, da za dvesto do četiristo evra iznajmim avion "Air Serbie" i da proglas razbacam po Srbiji, kao Nemci uoči desanta na Drvar.) ¶

ENERGIA Gas and Power najveći privatni snabdevač strujom u Srbiji

Snabdevamo strujom Apatinsku pivaru, Ball Pakovanja, Swarovski, Metro Cash&Carry, Neoplantu, Nelt grupu, Philip Morris, IDEA, Mona grupu, Strauss Adriatic (Doncafé), Robne kuće Beograd, DDOR, Japan Tobacco, Mozzart, Helios, Mitas, Aroma markete, Metropol Palace, Metalac Market, Euro Petrol, ali i niz drugih, većih i manjih kupaca, fabrika, livnica, radionica, prodavnica, štamparija, restorana, pekara... ENERGIA je za naše kupce dugoročan i pouzdan partner sa najnižom cenom struje

Kompanija ENERGIA Gas and Power drugi je snabdevač električnom energijom u Srbiji po količini koju isporučuje krajnjim kupcima. "ENERGIA Gas and Power u Srbiji, kao i na svim tržištima na kojima poslujemo, pruža energetsku bezbednost svojim klijentima. ENERGIA nabavlja i prodaje električnu energiju, sarađujući sa elektroprivredama, proizvođačima i veleprodavcima električne energije na širokom prostoru od Italije do Crnog mora i od Češke i Slovačke do Grčke. U Italiji, pored snabdevanja strujom, potrošače snabdevamo i prirodnim gasom. I u Srbiji posedujemo licencu za snabdevanje gasom, ali smo zbog odsustva propisa onemogućeni da zakupimo gasovod i dopremimo gas od granice do krajnjih kupaca u Srbiji", kaže Velimir Gavrilović, direktor ovog privrednog društva.

"VREME": Od kada je kompanija ENERGIA Gas and Power zastupljena na tržištu Srbije i regiona?

VELIMIR GAVRILOVIĆ: ENERGIA posluje u Srbiji od 2013. godine, kada je i liberalizovano naše tržište električne energije. Snabdevanje prvih kupaca u Srbiji ugovorili smo 2014. godine i od tada broj naših zadovoljnih klijenata neprestano raste. Tokom 2016. godine isporučili smo krajnjim kupcima u Srbiji pet puta više energije nego prethodne godine, a tokom 2017. imamo ugovorene isporuke kojima će naše količine porasti za dodatnih 40 odsto u odnosu na prethodnu godinu. Paralelno sa razvojem na srpskom tržištu razvijali smo maloprodaju i u Hrvatskoj, snabdevajući niz tržnih centara, hotela, poslovnih zgrada, između ostalog, i Srpsku pravoslavnu crkvu. U Sloveniji smo započeli maloprodajne aktivnosti prošle godine i već sada tamo snabdevamo oko 100 krajnih kupaca električne energije. U Italiji kompanija iz naše grupe isporučuje struju i gas za oko 30.000 krajnjih kupaca lociranih u severnoj Italiji. Planiramo da u narednim godinama započnemo širenje i na tržište Bugarske, Albanije i Bosne i Hercegovine.

Osim krajnjim kupcima, vaša kompanija snabdeva i velike sisteme i bavi se veleprodajom električne energije?

U svim zemljama koje se nalaze u tom, uslovno rečeno, širem regionu ENERGIE, naša grupa je prisutna na veleprodajnim tržištima, kao i na berzama električne energije. Naše veleprodajne isporuke samo u regionu jugoistočne Evrope (uglavnom Grčka, Srbija, Turska i Albanija) iznosile su oko 2,5 miliona MWh u 2016. godini. Velike privredne sisteme snabdevamo na visokom naponu i tu se svakako izdvaja KAP (Kombinat aluminijuma Podgorica), koji je najveći potrošač struje u Crnoj Gori i jedan od najvećih potrošača u regionu, sa godišnjom potrošnjom oko 550.000 MWh. Tokom 2016. snabdevali smo Michelin Tigar Tyres, poznatog proizvođača automobilskih guma iz Pirota koji godišnje troši oko 120.000 MWh, kao i Elektromrežu Srbije.

U ponudi imate specijalizovane pakete za različite vrste potrošača. Šta nam možete reći o njima?

Jedan od razloga naše uspešnosti jeste u približavanju potrošačima i brzim odgovorima na njihove specifične zahteve i energetske potrebe. Naš odnos prema svakom potrošaču i potencijalnom klijentu je profesionalan, bez obzira na veličinu potrošača ili medijsku prepoznatljivost. Radi toga, uspeli smo da pridobijemo kupce poput Apatinske pivare, Ball Pakovanja Evropa, Swarovski Subotica, Metro Cash&Carry, Neoplante i cele Nelt grupe, Philip Morrisa, Mona grupe, Strauss Adriatic (Doncafé), Robnih kuća Beograd, DDOR, Japan Tobacco Senta, Mozzart, Aroma marketa, ali i niz javnosti nepoznatih, većih i manjih kupaca, fabrika, livnica, radionica, prodavnica, štamparija, restorana, pekara, kafića. Trudimo se da za kupce obezbedimo najnižu moguću cenu struje i da u nama prepoznaju dugoročnog i pouzdanog partnera.

Brze društvene promene, digitalizacija, nove tehnologije promenile su i potrebe krajnjih potrošača. Kako pratite te brze promene i odgovarate na potrebe kupaca?

Odavno je u svetu, pa i kod nas u regionu, došlo do informatičke revolucije. Specifičnost ove tehnološke revolucije u odnosu na prethodne je, rekao bih, u tome što se informatička revolucija nije odigrala i stala na određenom nivou, već se ona iz godine u godinu ubrzava, progresivno uvećavajući digitalne kapacitete

Velimir Gavrilović, direktor Energia Gas and Power
Foto: Energia Gas and Power

uz istovremeno smanjivanje medijuma, to jest nosača tih kapaciteta. U elektroenergetici, koja po svojoj suštini zahteva kontinuitet, digitalizacija olakšava i optimizuje mnoge procese.

ENERGIA investira u informatičke sisteme kojima olakšavamo i sopstveno poslovanje i na jedan potpuniji i kvalitetniji način zadovoljavamo potrebe naših kupaca. Na primer, pioniri smo na tržištu električne energije Srbije po pitanju izgleda i načina dostavljanja mesečnih računa za utrošenu struju. Računi ENERGIE su apsolutno razumljivi, zasnovani na očitavanjima Distribucije, izrađeni elektronski, potpisani elektronskim potpisom i dostavljeni, takođe elektronski. Želimo da naš sajt *www.e-nergia.rs* unapredimo u svojevrstan energetski portal za svakog našeg partnera i klijenta. Savremene komunikacije i društvene mreže omogućavaju nam 24/7 dostupnost za naše potrošače struje. Uveli smo za njih i besplatne pozive na broj 0800-STRUJA, numerički 0800-787-852.

Kako ocenjujete domaće tržište električnom energijom i gde vidite mesta za inovacije i investicije?

Srpsko tržište električne energije spada u red balansiranih tržišta, sa uobičajenom sezonalnošću, tj. zimskim manjkovima i letnjim viškovima struje. Domaća proizvodnja je značajna i očekujemo da će se u narednim godinama ta proizvodnja u većoj meri ponuditi na berzi električne energije u Beogradu (SEEPX), koja je otvorena početkom 2016. Naša berza bi tako mogla postati referentna berza za cenu struje za ceo region. Uz dobru geografsku poziciju Srbije i ulogu Elektromreže Srbije u evropskom prenosnom sistemu, Srbija bi trebalo da postane elektroenergetsko čvorište regiona. Sve bi to donelo blagodeti i za krajnje kupce struje u Srbiji.

Što se tiče javnih nabavki struje za potrebe državnih institucija, opština, gradova, javnog osvetljenja, javnih i komunalnih preduzeća, domaće tržište nije do kraja slobodno. I dalje postoji 5 odsto cenovne diskriminacije ENERGIE kao privatnog snabdevača u odnosu na EPS. To rezultira činjenicom da se od građana Srbije putem poreza uzima i deo novca koji preko uvećane cene struje za javne institucije na kraju završi u EPS-u.

Investicije su svakako potrebne, a najnužnija su ulaganja u pametna, digitalna brojila kojima bi se zamenila stara brojila na mernim mestima potrošnje električne energije. Srbija spada među zemlje sa najnižim procentom pametnih brojila. Sa digitalizacijom brojila mogućnosti ušteda se znatno povećavaju, a troškovi Distribucije padaju. Pravo je pitanje zašto Srbija kasni već deceniju sa uvođenjem pametnih brojila.

Investicije zahteva i distributivni sistem u Srbiji, radi kvaliteta i kontinuiteta isporuka struje, minimizacije naponskih oscilacija, te veće pouzdanosti sistema. Sam status EPS Distribucije ostaje sporan. Naime, ovo preduzeće kao zvanični operator distributivnog sistema, mora pružiti ravnopravan tretman svim proizvođačima, snabdevačima i krajnjim kupcima električne energije u Srbiji.

Distribucija je trenutno u vlasništvu EPS-a, koji je samo jedan od proizvođača i snabdevača električnom energijom u Srbiji, čime se automatski dovodi u pitanje ravnopravnost ostalih proizvođača i snabdevača strujom. Opravdano bi bilo da vlasnik Distribucije bude država direktno, kao što je to slučaj sa Elektromrežom Srbije, ili da Distribucija postane ogranak Elektromreže Srbije zadužen za niže naponske nivoe.

Prava "inovacija" za sve potrošače gasa u Srbiji, i za privredu i za domaćinstva, bila bi stvarna liberalizacija tržišta snabdevanja prirodnim gasom. Država, nažalost, ovo tržište neopravdano i dalje drži pod monopolom jednog preduzeća – Srbijagasa. Konkurencija na svakom tržištu najviše pogoduje samim kupcima, donoseći niže cene, viši kvalitet i zadovoljnije kupce. ENERGIA Gas and Power već par godina poseduje licencu za snabdevanje prirodnim gasom u Srbiji i spremna je da krene sa isporukama svojim kupcima, čim joj bude omogućeno da zakupi korišćenje slobodnog dela državnog gasovoda. ¶

Intervju: Snježana Kordić, lingvistkinja

JEZIK VIŠE NARODA

"Očito je da kod određenog broja ljudi postoji svijest o zajedničkom jeziku i da žele prestanak nacionalističkih manipulacija oko toga. Žele opušteniji odnos prema jeziku i prema činjenici da više naroda ima zajednički jezik"

Kad je 2010. godine objavljena u Zagrebu, knjiga Snježane Kordić *Jezik i nacionalizam* izazvala je, prvo, izuzetno pozitivne reakcije u Evropi i osporavanje nacionalističke javnosti pre svega Hrvatske i Srbije, zatim, prošle godine, pokretanje regionalne ekspertske konferencije "Jezici i nacionalizmi" održane u Beogradu, Splitu, Podgorici i Sarajevu, a zatim ovog 30. marta potpisivanje Deklaracije o zajedničkom jeziku koju je do danas podržalo oko 8000 državljana Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije (Vidi "Vreme" broj 1369, 1370 i 1037).

Snježana Kordić (diplomirala kroatistiku na Sveučilištu u Osijeku, doktorirala u Zagrebu, stekla status habilitirane naučnice u Nemačkoj) predavala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a nakon 1995. godine na fakultetima u Frankfurtu, Bohumu, Minsteru i Berlinu. Objavila je više naučnih knjiga koje su prevedene na engleski, nemački i španski.

"VREME": Sve vaše knjige izazivale su pozornost naučne javnosti, s tim što je *Jezik i nacionalizam* podstakla da o jeziku razmišljaju i oni kojima je jezik sredstvo razumevanja među narodima, ali i oni koji ga koriste kao razlog i dokaz razdvajanja.

SNJEŽANA KORDIĆ: Možda je knjiga proširila u javnosti svijest da je u svijetu čest slučaj da više naroda u više država govori zajednički jezik s varijantskim razlikama, da je engleski takav tip jezika, njemački također, a i španjolski, arapski i brojni drugi. Budući da svaki takav jezik ima nekoliko centara, jer svaka država ili narod je jedan centar, naziva se u sociolingvistici policentrični standardni jezik. Jasno je da se i kod nas radi baš o takvom zajedničkom jeziku, jednom ali ne i jedinstvenom jer ima četiri centra i sastoji se od četiri standardne varijante, kao što i njemački nije jedinstven nego se sastoji od standardne austrijske, njemačke i švicarske varijante. Svaki centar može samostalno kodificirati svoju varijantu, dakle objavljivati rječnike, gramatike i pravopise u kojima postoje i normirane razlike naspram drugih varijanata zajedničkog jezika. Kod policentričnog jezika sve varijante su ravnopravne i nije jedna od njih jezik, a druge – varijante tog jezika. Ravnopravnost, međutim, ne treba brkati s prestižom. Između varijanata postoji razlika u prestižu kao i između jezika, na primjer engleski je prestižniji od poljskog. Tako je i varijanta s više govornika ili iz ekonomski jače države, naravno, prestižnija za strance pa se zato opredjeljuju da najčešće uče tu varijantu. I mi zato na primjer radije učimo njemačku varijantu, a ne austrijsku njihovog zajedničkog jezika.

Pozitivna reagovanja povodom Deklaracije i preko 8000 potpisnika istakli su nacionalistički motiv u negativnim reakcijama. Šta je na osnovu ovakvog prijema moguće zaključiti?

Očito je da kod određenog broja ljudi postoji svijest o zajedničkom jeziku i da žele prestanak nacionalističkih manipulacija oko toga. Žele opušteniji odnos prema jeziku i prema činjenici da više naroda ima zajednički jezik. To ništa ne utječe, kako u Deklaraciji i piše, na postojanje zasebnih nacija i država. Ne utječe ni na varijantske posebnosti svake sredine jer vidimo da takve posebnosti ima engleski jezik u Americi naspram Britanije, ili njemački jezik u Austriji naspram Njemačke. U Deklaraciji i piše da između standardnih varijanti policentričnog jezika postoje razlike u jezičnim i kulturnim tradicijama i praksama, upotrebi pisma, rječničkom blagu, kao i na ostalim jezičnim razinama. Deklaracija se također zalaže da se u svakoj sredini više uvažavaju sloboda individualnog izbora i jezična raznovrsnost. A i veća sloboda upotrebe dijalekata, odnosno smanjivanje predrasuda u vezi s tim. Da se raznovrsnost gleda kao zanimljivost i bogatstvo, a ne kao izvor netrpeljivosti i potcjenjivanja.

Najviše javnih zamerki Deklaraciji upućeno je iz Hrvatske, a ne iz Bosne i Hercegovine u kojoj je insistiranje na različitim jezicima najočiglednije, i koja zbog toga ima čak i materijalnu štetu. Molim vas za komentar.

Bošnjački nacionalisti su samo malo kasnili za hrvatskima u svojim ogorčenim reakcijama. Zadnjih dana su se izjednačili u histeričnoj buci i falsificiranju sadržaja Deklaracije, a i u pokazivanju vlastite neobrazovanosti, na primjer u njihovom listu "Stav". U Hrvatskoj vlada prava paranoja u vezi Deklaracije. Čitav državni vrh odmah se oglasio, predsjednica, premijer, ministrica, razni ministri, šefovi kulturnih institucija, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Matice hrvatske – netko je dobro zapazio da se još jedino par lovačkih društava u Hrvatskoj nije oglasilo protiv Deklaracije. U svim tim izjavama je očito da uopće nisu pročitali Deklaraciju, iako

Foto: Dejan Briza

je jako kratka. Šire neistine o njoj, prave paniku kao da nastupa smak svijeta. Za vikend su razni tjednici i novine u Hrvatskoj izdvojili svaki po sedam do četrnaest stranica napadima na Deklaraciju. Ta halabuka pokazuje da je Deklaracija izuzetno značajan događaj, da se njome dirnulo u jezgru nacionalističke religije.

Gospodin Zlatko Hasanbegović, bivši ministar kulture Hrvatske, izjavio je nedavno za Vijesti HRT-a da Deklaraciju treba tumačiti u širem političkom konceptu, i da u njenoj "sjeni vidimo zakladu Njemačke" sa "stožerom i hegemonom u Beogradu". Po gospodinu Hasanbegoviću, Srbija namerava da iskoristi prazninu u Bosni i Hercegovini nastalu nakon službenog povlačenja Hrvatske, što se vidi, kako je objasnio, na osnovu "izjave srpskog premijera Aleksandra Vučića u Berlinu da te narode, pritom Vučić misli na narode izvan EU, povezuje zajednički jezik koji on naziva srpskim". Da li je to tačno?

Teorija zavjere bivšeg hrvatskog ministra plod je njegove bujne mašte. Deklaracija je nastala spontano, rađena je volonterski, a od navodnog zalijevanja novcem iz nekakve njemačke zaklade ja sam u četiri mjeseca, koliko je trajalo naporno brušenje Deklaracije, dobila honorar u vrijednosti od dvadeset eura kao govornik na panel-diskusiji prilikom dvodnevnog sudjelovanja na promociji Deklaracije u Sarajevu. Tako da se mogu od srca smijati na tvrdnju iz hrvatskih novina da "ovih se dana uključila i njemačka jezikoslovka osječkih korijena Snježana Kordić promicanjem svoje Deklaracije o zajedničkom jeziku, nastale uz snažnu financijsku injekciju njemačkog kapitala (Allianz Kulturstiftung)". Zbog zauzetosti oko Deklaracije odbila sam ponudu da ovaj semestar držim nastavu iz sintakse i sociolingvistike na slavistici Univerziteta u Gracu. To sam navela u službenom odbijanju ponude šefici slavistike Renati Hansen-Kokoruš. A znate li kolika je plaća profesora na fakultetu u Austriji? Veća je od plaće Kolinde i Plenkovića zajedno.

Deklaracija iz 1967. godine je uspela zato što je bila politički projekat. S obzirom da je vaša Deklaracija apel (kako ju je nazvao profesor Ranko Bugarski u prošlom broju "Vremena"), što znači da nema nikakvu izvršnu moć, na koji način planirate da rešite, recimo, problem segregacije u školama koji ističete u tekstu Deklaracije, budući da ga je moguće rešiti jedino promenom sistema obrazovanja?

Potpisi brojnih prominentnih osoba uz podršku više hiljada ljudi vrše pritisak na političare da poduzmu nešto u tom smjeru. Što se tiče konkretne primjene u nastavi kako riješiti problem segregacije, navest ću nekoliko stvari. Potrebno je izmijeniti sadržaj udžbenika. Jedna promjena u udžbenicima je da se izbace iz njih nacionalistički sadržaji. Druga promjena je da se dodaju primjeri izvornih tekstova iz sve četiri varijante, takvi koji reprezentiraju što je najuobičajenije i najproširenije u nekoj sredini, a ne onakvi koji bi promovirali »

novoforsirane oblike. Jer standardna varijanta je ono što je prošireno i neutralno u praksi, a ne ono što se pokušava nametnuti. Potrebna promjena u nastavi jezika bila bi i da se učenicima pusti da slobodno koriste varijantu koju žele, dakle da ih nastavnici ne ispravljaju ako koriste razne varijante.

A kad ste već spomenuli staru Deklaraciju od prije pola stoljeća, čiji jubilej je nedavno pompozno obilježen u Hrvatskoj, mogu naglasiti da nova Deklaracija ispravlja netočnost iz stare da se narod i jezik podudaraju jer to je prevaziđeno tvrditi s obzirom da imamo brojne suprotne primjere u svijetu. I mi smo samo jedan od mnoštva takvih primjera.

Da li ćete pokušati da zainteresujete predstavnike vlada četiri države čiji narodi govore zajedničkim jezikom?

Oni su već postojanjem ove Deklaracije pozvani da je primijene u praksi. Među potpisnicima ima i političara.

Izjavili ste da su inicijatori Deklaracije mladi ljudi. Da li bi smelo da se zaključi da će nam budućnost biti razumnija nego što je sadašnjost?

I razumnost i nerazumnost su u prirodi čovjeka. Možda bi obrazovni potencijal ove Deklaracije mogao postići da više ljudi razumno prilazi temi jezika, da manje nasjedaju na demagogiju i zamagljivanje plasirano često baš iz akademskih krugova. A kod mladih inicijatora određenu ulogu je odigralo i cenzorsko ponašanje urednice časopisa "Jezik" Sande Ham jer kad su prije dvije godine na Fejsbuk stranici tog časopisa na pristojan način samo dotakli pitanje postojanja zajedničkog jezika spomenuvši knjigu *Jezik i nacionalizam*, odmah ih je blokirala i zatrla svaku mogućnost razgovora o toj temi. Taj svoj postupak je čak navela s ponosom u jednom intervjuu. A nepravednost tog čina potakla je mlade ljude da još detaljnije prouče *Jezik i nacionalizam*, da saslušaju i konferenciju pod tim imenom u Sarajevu i da naposljetku dođu na ideju o sastavljanju Deklaracije o zajedničkom jeziku, u čiju se doradu poslije uključilo tridesetak eksperata. Vjerujem da se bez diktatorskog i iracionalnog odbijanja samog spominjanja jedne obične knjige ne bi pokrenuo lanac događanja koji je rezultirao Deklaracijom. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Nedostupna kultura

Komitet UN će iduće godine ponovo ceniti da li i u kojoj meri Republika Srbija poštuje kulturna prava, i za očekivati je da će ocena ovog tela biti lošija nego pre tri godine

Iako se može činiti da kulturna prava predstavljaju luksuz (u poređenju sa pravom na pravično suđenje, slobodom i bezbednošću ličnosti, ekonomskim i socijalnim pravima itd.), kulturna prava su od suštinske važnosti za razvoj i poštovanje ljudske kreativnosti i tradicije, i predstavljaju važan aspekt demokratizacije društva i vladavine prava. Kulturna prava garantuje član 15 ratifikovanog Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (PESK), koji je donesen pod okriljem Ujedinjenih nacija 1966. godine, ali i Ustav Republike Srbije (član 73). Ova ljudska prava obuhvataju pravo na učešće u kulturnom životu, pravo na uživanje rezultata naučnog napretka i pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa autora naučnih i umetničkih dela. Kulturna prava usko su povezana sa slobodom izražavanja koja je danas sve ugroženija u Srbiji jer podrazumevaju, između ostalog, obavezu države da poštuje pravo pojedinca da se kreativno izrazi i da razvija svoju kulturu.

OBAVEZE PREMA SLOBODI

Ipak, navedeni pravni akti samo uopšteno predviđaju određene obaveze države u pogledu slobode umetničkog stvaralaštva, dok je na nadležnim organima da obezbede ostvarivanje kulturnih prava *in concreto*. To pre svega podrazumeva pozitivnu obavezu tih organa da uspostave pravni okvir u kome se ostvaruju kulturna prava građana, uključujući tu i osnivanje i unapređenje rada različitih ustanova kulture, ali i negativnu obavezu, odnosno uzdržavanje od nepotrebnog i neosnovanog ograničenja umetničkih sloboda. Pored toga, država treba i aktivno da pomaže građanima da slobodno učestvuju u kulturnom životu zajednice u kojoj žive. U tom smislu, PESK obavezuje države potpisnice da u cilju punog ostvarivanja kulturnih prava preduzimaju određene korake, do maksimuma svojih raspoloživih sredstava, kako putem vlastitog napora tako i kroz međunarodnu saradnju (član 2 stav 1).

Međutim, za razliku od drugih prava, kulturna prava su programsko-političkog karaktera i teško se može zamisliti da se pojedinac obraća nekom nacionalnom sudu kako bi privoleo državu da poštuje svoje pozitivne obaveze, što daje državama veća diskreciona ovlašćenja u pogledu toga koje će mere preduzeti u cilju unapređenja kulturnih prava. U okviru Ujedinjenih nacija 2008. godine donet je Opcioni protokol uz PESK koji predviđa mogućnost da se pojedinci ili grupe, žrtve kršenja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, mogu obratiti Komitetu UN za ekonomska socijalna i kulturna prava. U slučaju kada Komitet ustanovi da države potpisnice postupaju suprotno svojim obavezama, može uputiti državama svoje mišljenje sa preporukama. Ovaj Protokol, kome su do sada pristupile samo 22 države, ni Republika Srbija nije ratifikovala.

U slučaju pojedinačnog, neosnovanog ograničenja slobode umetničkog stvaralaštva nekog građanina, on bi mogao da se obrati nacionalnim sudovima ili, u krajnjoj instanci, Evropskom sudu za ljudska prava. Iako Evropska konvencija o ljudskim pravima ne garantuje eksplicitno kulturna prava, u jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava kulturna prava se štite kroz osnovna građanska prava, kao što je sloboda izražavanja (član 10) i pravo na poštovanje ličnog i porodičnog života (član 8).

Države koje su ratifikovale PESK, pa dakle i Srbija, obavezne su da periodično, svake četiri godine, izveštavaju Komitet

POD UGOVOROM: Kolarčeva zadužbina Foto: M. Milenković

Ujedinjenih nacija za ekonomska, socijalna i kulturna prava o merama koje su preduzele u cilju ispunjavanja svojih obaveza. Komitet može tražiti od država i *ad hoc* tematske izveštaje a može i razmatrati alternativne izveštaje nevladinih organizacija (*shadow reports*). Nakon prikupljanja informacija, Komitet usvaja Zaključna razmatranja sa preporukama za države potpisnice PESK.

ZABRINUTOST I PREDLOZI

U svojim poslednjim Zaključnim razmatranjima o Republici Srbiji iz jula 2014. godine Komitet je izrazio zabrinutost povodom toga što kulturna prava nisu dostupna svima u Srbiji, a posebno ne onima u ruralnim oblastima, kao i pojedinim nacionalnim manjinama. Komitet je predložio Republici Srbiji usvajanje sveobuhvatne strategije za kulturu, sa mehanizmima za koordinaciju, promovisanje, zaštitu i uživanje kulturnih prava svih građana, uz očuvanje kulturne različitosti. Komitet je takođe preporučio Srbiji da razmotri povećanje budžeta za kulturni razvoj i učešće u kulturnom životu.

Evo prvo nekoliko najnovijih primera o (ne) dostupnosti kulturnih prava u Srbiji. Galerija Pro3or (koja posluje u sastavu Galerije O3on) otkazala je izložbe planirane za 2017. godinu jer se tu premešta glavni program Galerije O3on, koja više nema mogućnosti da finansira dva izložbena prostora. Takve okolnosti pogađaju sve umetnike čiji su projekti izabrani na konkursu za izlaganje u Galeriji Pro3or. Zatim: Kolarčeva zadužbina, čiji zaposleni primaju minimalne plate, bez odgovarajuće podrške države nalazila se pred finansijskim krahom. Početkom aprila ministar Vladan Vukosavljević i direktorka Zadužbine Jasna Dimitrijević potpisali su Ugovor o sufinansiranju tekućih rashoda i izdataka ove ustanove, prema kome bi za njeno funkcionisanje Ministarstvo do kraja godine trebalo da opredeli 4,8 miliona dinara. Ugovor je potpisan nakon što su gradonačelnik Beograda Siniša Mali i državni sekretar Ministarstva kulture i informisanja Novica Antić postali članovi Upravnog odbora Zadužbine, pa se čini kao da je ova ustanova zarad podrške države morala da ustupi deo svojih upravljačkih prava. Vreme će pokazati u kojoj meri će potpisani Ugovor i nova struktura Upravnog odbora unaprediti rad ove institucije. Sledeći primer: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja pokrenulo je nedavno inicijativu da se Dom kulture Studentski grad pripoji ustanovi Studentski kulturni centar, protiv čega je peticiju potpisalo više hiljada ljudi, pridruživši se tako protestu zaposlenih DKSG. Podsetimo još i da je u manjim mestima nepoštovanje kulturnih prava svakodnevna pojava, da nemaju funkcionalne kulturne centre, bioskope, pa čak ni knjižare (npr. Vlasotince, Lebane, Bojnik, Bor, Ivanjica, Dimitrovgrad...).

Preporuka Komiteta UN koja se odnosi na Strategiju kulture nije ispunjena. Istina, pojedine jedinice lokalne samouprave usvojile su strategije u oblasti kulture. Primera radi, Novi Sad je 2. septembra 2016. godine dobio Strategiju kulturnog razvoja grada dok je Zrenjanin još 2014. usvojio isti dokument. Ministar kulture i informisanja Vladan Vukosavljević je u martu 2017. godine istakao da je Pančevo prvi grad u Srbiji koji je doneo Strategiju razvoja kulture (2010. godine). Ostaje, međutim, nejasno zbog čega Strategija nije doneta na centralnom nivou. Resorni ministar je ovog februara saopštio da je izrađen nacrt Strategije kulturnog razvoja u Srbiji, koji nije javno dostupan.

Treća preporuka, povećanje budžeta kulture, takođe nije ostvareno. U Zakonu o budžetu za 2017. godinu predviđene su subvencije u kulturi od četiri milijarde dinara, dok je 2014. godine – kada su objavljena napred navedena Zaključna razmatranja Komiteta UN – u budžetu Republike Srbije bilo opredeljeno više od sedam milijardi dinara za istu svrhu. Evidentno je, dakle, da su se ulaganja u kulturi (skoro dvostruko) smanjila uprkos preporuci Komiteta da se ona povećaju.

Postavlja se pitanje da li se dostupnost umetničko-kulturnog prostora relativizuje, ustupivši mesto "višoj" umetnosti, orijentisanoj na profit? Da li su šoping centri i dubiozni projekat "Beograd na vodi" potrebniji građanima od kulturnih centara? "Racionalizacija u kulturi", koja podrazumeva smanjenje broja zaposlenih u kulturnim ustanovama ali i preraspodelu resursa, kao segment politike racionalizacije rada državne uprave koju sprovodi Vlada, nema svoje uporište niti u međunarodnim obavezama koje je Republika Srbija preuzela pristupanjem Paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima niti u najvišem pravnom aktu naše zemlje.

Analizom Zaključnih razmatranja Komiteta iz 2014. godine i napred navedenih problema, može se izvesti zaključak da su nadležni organi Republike Srbije u velikoj meri ignorisali preporuke Komiteta. Način na koji se jedna zemlja odnosi prema izveštaju i preporukama ugovornih tela Ujedinjenih nacija spada u domen kulture ljudskih prava koju država uspostavlja, promoviše i praktikuje, ili pak zapostavlja. Komitet će tokom 2018. godine ponovo ceniti da li i u kojoj meri Republika Srbija poštuje kulturna prava, i za očekivati je da će ocena ovog tela biti lošija nego pre tri godine. ¶

LENA PETROVIĆ

Prokletstvo malih razlika

"Čovekova potreba za nasiljem ne može se objasniti prirodnim zakonima. Zašto ga onda činimo? To pitanje muči filozofe, teologe i pesnike od kad je sveta i veka"

Izražena jednom rečenicom, osnova priče novog romana Srđana V. Tešina *Gori gori gori* je: muškarac, žrtva terorističkog napada na ćevabdžinicu, leči se u bolnici od potpune amnezije i opekotina, pokušavajući da pomoću jednog jedinog kontakta sačuvanog u tabletu, jedinog traga o sebi koji je preživeo napad, otkrije svoj dotadašnji život. Po rečima izdavača, kuće Arhipelag, *Gori gori gori* je naš prvi roman o terorizmu. Objavljen je deset godina nakon prethodnog Tešinovog romana *Kuvareve kletve i druge gadosti*, i zbirki priča *Ispod crte* i *Priče s Marsa*. Među 11 knjiga Srđana V. Tešina je i pet antologija kratkih priča.

"VREME": Vaš roman *Gori gori gori* objavljen je nekoliko dana pred predsedničke izbore. Da li je to bio dobar tajming?

SRĐAN V. TEŠIN: Moj izdavač je duhovito primetio da bi naša paranoična vlast, koja u svima koji je ne podržavaju vidi zaverenike, mogla da nas sudeći samo prema naslovu romana, optuži da prizivamo makedonsko-ukrajinski scenario. Ipak, s obzirom da se Srbija godinama nalazi u permanentnom vanrednom predizbornom stanju, gotovo je nemoguće izbeći neki od izbornih ciklusa koji su u našem slučaju uvek dramatični i sudbonosni. Lakonski mogu da primetim da je uvek pravo vreme za knjigu, čak i onda kada se društvo nađe na prekretnici da bira kojim će putem nastaviti da ide.

Roman je, već na prvi pogled, i pre nego što se pročita, neobičan. Pre svega zbog strukture. Zašto pišete u fragmentima? Da li je to uticaj kratke priče iz vaših antologija? Da li je kratka forma rezultat današnjeg brzog života?

Fragmentarnost je jedno od najvažnijih obeležja moje poetike. Podnaslov mog prvog romana *Antologija najboljih naslova*, koji je objavljen pre skoro dvadeset godina, jeste "roman u fragmentima". I ja, poput Kafke ili Albaharija, ne verujem da pisac niti bilo koji drugi umetnik, može sagledati svet u celini. Piščev pogled na svet čine fragmenti koje, manje ili više uspešno, povezuje kako bi dobio širu sliku. Na total može da računa samo neko natprirodno biće, koje, svakako, nije pisac. S druge strane, ovakav oblik pripovedanja najviše odgovara savremenom čoveku, zavisniku od novih tehnologija, medija i brojnih načina komunikacije. Iako književnost ne sme postati sluškinja popularne kulture, ona, na neki način, mora da odgovori na izazove stvarnosti koja se, u svakom smislu, neprestano ubrzava. Kratkoća i sažetost su najvažnije kvantitativne i kvalitativne odlike kratke priče, ali se lako mogu primeniti i na prozu, poput moje, koja je nelinearna i fragmentarna i najbliža brzoj filmskoj montaži.

Zašto ste u ovom romanu isprepletali nekoliko žanrova: triler, dokument, ljubavnu priču, filozofski roman...? Da bi za svakog čitaoca bilo ponešto?

Ne može se u novom milenijumu insistirati na žanrovski čistoj književnosti, jer to podrazumeva anahronost i retardaciju kojoj, kao jezički i formalni eksperimentator, nisam sklon. Ni nakraj pameti mi nije bilo da izbegavam eklektičnost, jer me je pre svega, kao pisca, formirala svaštarska biblioteka u kojoj se i danas podjednako nalaze, jedna do druge, teorijske i filozofske knjige, beletristika, klasična dela, ali i knjige iz sfere popularne kulture poput roto-romana, džepnih bestselera, publicistike ili stripa. Struktura romana *Gori gori gori*, prosto rečeno, jeste previše složena da bi se ukalupila u jedan model pripovedanja, jer je čini mreža ulančanih, fragmentarnih i umetnutih priča. Da bih ih ispričao kako valja i zaokružio u celinu, bilo je nužno da se držim strogog pravila – da je podjednako važno to o čemu se pripoveda, koliko i oblik pripovedanja koji se odabere. U romanu sam, na jednom mestu, čak i nabrojao pripovedne tehnike kojima sam se služio. Priča može biti napisana i u obliku instant poruka, testa inteligencije, kviza, sanovnika, udžbenika iz ornitologije, književnog prikaza, upitnika, tekstova iz žanra samopomoći i popularne psihologije, crne hronike, policijskih saopštenja, uputstava, raznih obaveštenja ili napisana različitim izražajnim sredstvima: znacima, simbolima, crtežima, tipografijom ili bojenim površinama. Priča mora biti igriva, kako ne bi ostavila ravnodušnim ni pisca ni njegovog čitaoca.

Zašto vaš glavni junak, a i ostali likovi romana, nemaju ime? Šta je ime?

Za razliku od Lorensa Sterna, koji je u *Tristramu Šendiju* upečatljivo pisao o značaju odabira imena za karakter i sudbinu čoveka, ja sam odlučio da moji junaci i antijunaci ipak budu bezimeni. Ovim postupkom sam se koristio i u *Pričama s Marsa*, jer mi je u naraciji delatni princip važniji od nominalnog, odnosno, važnije mi je *šta* ko radi od toga *ko* radi. Rekao bih da moji likovi nikako nisu plošni iako su svedeni na funkcije. U prvom planu ističem njihovo mesto i delovanje u svetu. To mi je važnije od činjenice da li se zovu Srđan, Odisej ili Niko, što je sve varijanta jednog te istog imena.

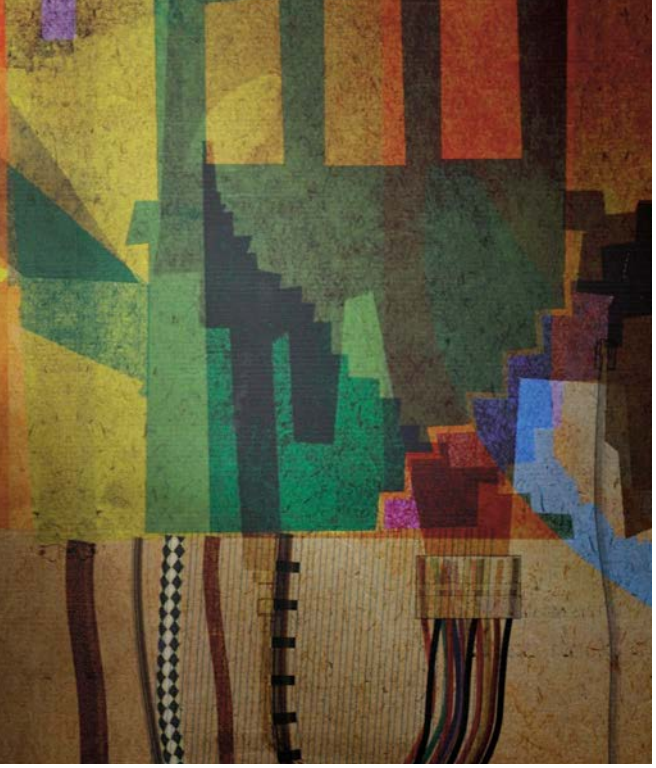

Foto: Vladimir Sretenović

Vašem junaku amnezija daje mogućnost da u bukvalnom smislu postane nov čovek. Kako prihvatiti svoju prošlost? Da li je ona toliko pogrešna da je treba poništiti? Ko nam garantuje da i novi život neće biti loš?

Gubitak pamćenja nije ono najgore što ga je snašlo. On je zabrinut, jer postoji šansa da će otkriti da je neko ko je sve ono što ne bi poželeo ni najgorem zlikovcu. Njegova budućnost leži, dakle, u njegovoj izgubljenoj prošlosti, i od nje zavisi da li on današnji treba da se stidi sebe jučerašnjeg. Sva psihološka tenzija se i nalazi u njegovom samopropitivanju, jer on gradi sebe iz početka, svestan činjenice da mu je napor uzaludan ako su mu loši temelji, jer, setimo se Katonovog pravila: "Ono što je nevaljano od početka, ne može se osnažiti protokom vremena." Pitanja koja muče mog junaka spadaju u domen etike, pre nego psihologije.

Jedno od njih je "da li sam ja izgubio misao". Da li bi to svako od nas trebalo da se zapita?

Samospoznaja je jedna od najstarijih filozofskih ideja i kroz istoriju je zadobijala različita konotativna određenja. Međutim, književnost nije filozofija, pa u tom smislu i ne treba očekivati od mog romana da pruži valjane odgovore iz oblasti teorije saznanja. Dozvolio sam svom junaku da se samoodredi, da se, ako hoćete, samoimenuje, da kroz neprestana propitivanja upozna samog sebe. On je zagledan u svoj izgubljeni unutrašnji svet koji mu više nije dostupan, a u spoljašnji nema poverenja da je onakav kakvim ga, ležeći u bolničkom krevetu, doživljava. Ni on, a ni ja, ni u šta više ne možemo biti sigurni, ponajmanje u sopstvene misli.

Mnoge rečenice iz vaše knjige nemoguće je ne doživeti u kontekstu naše stvarnosti. Na primer: "zapaljivi verski i ideološki govori prethode terorističkim napadima" ili "hipnoza je stanje svesti u koje čovek zapada više puta dnevno", ili "nesrećne ljude je lako zavesti"... Kakav je vaš odnos prema činjenici da se knjiga, film, pozorišna predstava obavezno porede sa svakodnevicom?

Dete sam svog vremena. Ne mogu da pišem, a da ne stojim s obe noge na zemlji, što bi značilo da pišem o temama koje odgovaraju duhu vremena. Svakodnevno slušamo o samoubilačkim napadima koji se odigravaju diljem sveta. Moj junak kaže: "U svetu banalnosti, gde svi odreda mogu postati žrtve kakvog samoubilačkog teroriste, moderni čovek ne postavlja pitanje da li će, već kada će doći na red." Fakat je da naš svet, plod gluposti i ludosti, poprima sve strašniji izgled. Zar je potrebna snažnija motivacija da se o njemu piše?

Ko je u našoj stvarnosti hipnoterapeut iz vašeg romana?

On je poslednja nada za mog junaka. I nije pogrešio. U metaforičkom smislu, u stvarnom životu, on bi bio neko ko bi po nas delovao osvešćujuće, radeći sve potpuno suprotno od hipnotizera koji demonstriraju svoje moći nad nama, hipnotišući nas političkim, ideološkim ili konzumerskim subliminalnim porukama. Umesto što dozvoljavamo da nam hipnotizeri i dalju mažu oči, potreban nam je neko da nam ih otvori kad već sami za to nismo sposobni.

Izjavili ste da je crna hronika jedini deo novina u kojem je opisana stvarnost. Molim vas za komentar.

Moj junak je otkrio da se praćenjem crne hronike dobija najbolji uvid u stanje, gotovo kliničko, u kom se savremeni svet nalazi. Došao je do zaključka da je svet strašan, pokvaren i naopak. Zbog toga što je sam deo takvog sveta i njegovi strahovi su razumljivi. Čitanje crne hronike ga drži u stalnoj strepnji, jer stvarni svet je postao užasno mesto za život ako ćemo verovati hroničarima nesreća, ubistava, kriminala i zločina. S druge strane, čitanje o tuđim životnim udesima najviše liči na voajerizam, na perverzno uživanje u kojem je nečija nesreća ogoljena do sirovosti pornografije.

U knjizi tvrdite da čovek, za razliku od životinje, ubija iz zabave, kao i da se ljudi prepuštaju nasilju kao svom prirodnom stanju. Zar smo zaista takvi?

Da smo drugačiji, zar bi čovečanstvo bez razloga imalo na savesti svetske ratove, fabrike i polja smrti, koncentracione logore, gulage, masovne egzekucije ili terorističke napade? Jedan od junaka iz romana kaže: "Čovek svoje egzistiranje u svetu potvrđuje tek vršeći nasilje koje stoji s one strane razuma." Čovekova potreba za nasiljem ne može se objasniti prirodnim zakonima. Zašto ga onda činimo? To pitanje muči filozofe, teologe i pesnike od kad je sveta i veka.

Aktuelni terorizam opisujete napadom vegan ratnika na ćevabdžinice. Time ste jednu bezazlenu razliku, razliku koja se ne smatra povodom i razlogom sukoba, zaoštrili do nesreće. Šta to znači? Da razlike ne mogu da budu bezazlene?

Istakao sam jednu od bezbroj mogućih prokletstava malih razlika. Zar nisu ratovi počinjali i zbog manjih nesuglasica nego što je ova između mesoždera i veganaca? Svako bi, u zavisnosti od okolnosti, mogao da posegne za nasiljem, čak i za terorizmom, pa čak i oni koji se samo zalažu za prava životinja na pristojan tretman. Granica između žrtve i krvnika se ponekad začuđujuće lako izbriše. Golootočki revidirci ili batinaši Jevreja iz Varšavskog geta, recimo, o tome najupečatljivije svedoče.

Zašto ste čekali deset godina na nov roman?

Između dva romana objavio sam dve knjige priča i priredio pet antologijskih izbora kratkih priča. Svoju tematski raznoliku kraću i dužu prozu, eseje o književnosti i antologičarski opus smatram nerazdvojivom celinom. Rečju, nikud ne žurim i nigde ne kasnim. Nalazim se baš tamo gde mi je i mesto. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Englez u trajnom bekstvu

Bokerova biografija Lorensa Darela, znalačko istraživanje i hronika njegovog dela, ali i uvek burnog privatnog života, čita se požudno kao triler

Kada su mu postavili neizbežno pitanje o seksu, rekao je: "Jedino što ima vrednost i duhovnu ispunjenost u svačijem životu, to je tragična epizoda zvana: ljubav. Voleti znači uzajamno se razumeti, a razumeti znači zamisliti sve... Seksualnost je krhka kao i sam život i dvostruko krhkija od toga koliko je privlačna." Odmah potom, pozvao je novinarku u bioskop.

Kada su se kasnije Žislen i on posvađali, ošamario ju je, a ona je smesta zapretila da će se vratiti u Pariz. Sledećeg dana došao joj je sav u suzama da se izvini, rekavši joj da je u Kanu veoma nervozan jer mora da se susreće sa svim tim veoma moćnim ljudima, a šta tek da kaže o tome što se puši čitave bogovetne noći. Da li bi htela da se uda za njega? Ovome nije mogla da odoli i tako je ostala sa njim.

Izmenjuju se literarne mode, zanosi i trežnjenja, duh vremena i kojekakve kulturološke konstelacije srećno se ponekad pogode pa podignu nekog pisca možda i na više vrhove nego što mu "objektivno" pripada, a potom ga, kad sve prođe, spuste mnogo niže od njegovog realnog mesta u suptilnoj, krhkoj, a opet ne baš tako sasvim relativnoj i neizmerivoj hijerarhiji vrednosti. Nešto od toga, ili sve to, desilo se i sa Lorensom Darelom i njegovom globalnom recepcijom; bivalo je vremena kada nije silazio sa usana obožavalaca i mrzitelja, a ima i vremena kada je pomalo skrajnut, barem u poređenju sa slavom iz sredine prošlog veka. Ali opet, teško da bilo koja trezvena prosudba može da ga ostavi izvan najužeg kruga najvećih romanopisaca engleskog jezika, a pogotovo Britanskog ostrvlja, u XX veku. Da je napisao samo *Aleksandrijski kvartet* već bi tome bilo tako, ali naravno da nije napisao "samo" Kvartet: pisanje je bilo Darelova nasušna strast, destruktivna, apsorbujuća, veličanstvena – naizmenično i(li) u isto vreme. Literatura je bila njegovo samoostvarenje, njoj je mogao štošta da žrtvuje, ali u njoj je bio i otvoreno, bezobrazno, oblaporno tašt, sa onom nehajnom neposrednošću iritantnog genija. Za one koji su mu bili (pre)blizu – neretko više iritantnog, a za ostale, nesumnjivo više genija.

Gordon Boker piše obimnu, studioznu, posvećenu i posvećeničku ali i razumno ikonoklastičku knjigu *Lorens Darel: Biografija* (prevela Sonja Vasiljević; Karpos, Loznica; izvorno objavljena 1996. kao *Through the Dark Labyrinth. A Biography of Lawrence Durrel*) kao opojnu, iz-ruku-neispustivu kombinaciju više nego upućene hronologije piščevog stvaranja, intelektualnih preokupacija, egzistencijalnih iskušenja, ahasverskih neizdrža, literarnih prijateljstva i uticaja na jednoj i privatnog "njuškanja" na gornjem rubu trača na drugoj (koja ipak ne zalazi neopravdano preduboko u tu zonu naprosto utoliko što Boker dobro zna i implicitno odlično brani spoznaju da čovek i pisac poput Darela ne može biti ni ovlašno dodirnut ako se ne zađe iza zavese, u klupko svakojakih strasti svakog mogućeg registra, kakvima sam Darel intenzivno "puni" svoje likove). Diskretno nam je naznačeno i da nije imao takoreći nikakvu pomoć i podršku od Darelovih naslednika, kao da su znali da Boker nije rad da piše hagiografiju. Uostalom, zar je Darel ikome ličio na sveca?

Lorens Džordž Darel rođen je 1912. u Džalandaru u Indiji, i dobar je deo detinjstva proveo u tom kolonijalnom svetu, bivajući istovremeno deo jedne "egzotike" (sa evrocentričnog stanovišta) i potpuni, otuđeni, pomalo odbojni stranac u njoj; kada je jednom napustio, za time više nije žalio. Kasnije, u zavičajnoj Engleskoj, koju je sa sebi svojstvenom pronicljivom drskošću prozvao "ostrvo pudinga", Darel će biti i neukloplјivo "divlje dete" neizlečivo zaraženo nečim *oh-tako-nebritanskim*, ali i deo jednog novog, prevratnog naraštaja koji će spolja napasti srce te kulturološke "engleštine" samo zato da je preoblikuje tako da mu unutar nje bude udobnije. Ta ambivalentnost odnosa prema Ostrvu (sa kojeg je ionako s veseljem odsustvovao veći deo odraslog života), taj doživotni *love-hate relationship*, taj prezir prema "engleskoj malograđanštini" i istovremeno dubinska lojalnost ne samo Državi (ne zaboravimo da je Darel proveo dobar deo života službujući u diplomatiji i drugim, čak i obaveštajnim službama Krune) nego i jednom shvatanju društva u koje je dubinski ukorenjen *skeptični liberalizam* jedne zrele civilizacije – kojoj se uticao kao spasenju kad god bi u spoljnom, nebritanskom svetu zagustilo – to je sve isto neodvojivo od darelovskog weltanschauunga, nemarno nedoslednog i fundamentalno nesmirljivog.

"Biografija" je, dakle, iscrpna, upućena, dokumentovana hronika jednog nestandardno impresivnog života, od "predistorije" indijskog detinjstva preko – mnogo zanimljivijih – piščevih mladalačkih lutanja, težnji, ambicija, glavinjanja u potrazi za sopstvenim izrazom, posledično i afirmacijom; prikaz mladenačke boemije u međuratnom Londonu, ogromne intelektualne (obaška i seksualne) gladi i istovremeno potpunog nehaja prema tzv. formalnom obrazovanju, koje neće ni steći, što će mu kasnije – kako to već biva – ponekad stvarati bezrazložne komplekse i potrebu da prenaglašava svoju ionako nesumnjivu erudiciju. Slede prvi literarni uspesi, ali i razočaranja, prve pristalice ali i žestoki osporavaoci – kojih mu neće nedostajati čak ni kad, mnogo kasnije, postane jedan od globalnih literarnih

selebritija – zatim Pariz, prijateljstvo s Henrijem Milerom i Anais Nin – koja će se, naročito ono prvo, pokazati doživotnim – prvi odlazak u Grčku, na Krf, koja će (Kipar *included*) postati njegova velika ljubav, kao i Italija i jug Francuske, dakle Mediteran uopšte, ili bar njegov "gornji", evropski deo: taj južni svet, ta kupajuća svetlost, ti *gorki limunovi*, biće zapravo Darelova "prava" domaja, frekvencija na skali sveta gde će se njegovo biće fizički i duhovno najbolje osećati, razumevajući ih dubinski i iznutra, a ne prestajući da bude elitni baštinik i nastavljač jedne drugačije, distancirane anglosaksonske kulture. Čudan spoj? Malo je reći čudan, možda i zazoran, ali Darel je i po mnogo čemu drugome bio unikat.

Potom sledi Drugi rat, koji je Darel velikim delom proveo u državnoj službi u Egiptu; bez toga ne bi bilo Kvarteta. S Aleksandrijom će pisac ostati u čudnom odnosu, jer one Aleksandrije iz Kvarteta ubrzo više neće biti, a s onom koja ju je nasledila neće znati šta da radi. Prema tom nekom novom, nadirućem arapskom svetu, naglašeno religioznom, Darel je držao najblaže rečeno distancu kakva bi mu u današnja vremena verovatno priskrbila idiotsku titulu "islamofoba", ali, zaboga, možete li zamisliti erotomana i hedonistu Lorensa D. koji iskazuje evnuško "divljenje" za sistem vrednosti koji žene drži pod ključem u kući i zamata ih u debele krpe da budu nevidljive?!

Nije ni posleratna Jugoslavija, naročito Beograd, uopšte dobro prošla kod mladog diplomate Larija Darela, a kako bi drukčije i bilo? Bio je ovde u najgora vremena staljinizma, pa potom staljinističkog obračuna sa neodustajnim staljinovcima; nije se imalo mnogo šta voleti u Jugi tog vremena a najmanje još u razrušenom, mračnom i hladnom a onda još i soldatima, policajcima i nomenklaturom napučenom Beogradu, nemojmo se lagati. Tu su negde pukle i mladenačke Darelove simpatije za levicu; u ostatku života biće bliži antikomunističkim pozicijama, mada će se čuvati hladnoratovske histerije.

Prostor ističe, pa ću zbrzati kao u reklamama za medicinske preparate: Boker na skoro šest stotina stranica besprekorno detaljno prati potonje Darelovo postepeno i mukotrpno literarno probijanje, koje će tek pojavom *Justine*, prve knjige Kvarteta, dobiti strelovito ubrzanje koje se više neće zaustaviti, njegov zreli literarni život, na daleko "višoj" nozi, zrele godine uglavnom u južnoj Francuskoj, ali opet nipošto bez svakovrsnih sukoba i briga – ponekad čak i novčanih, ipak. Na drugoj strani, tesno isprepleteno s hronikom nastanka njegovog dela, ovo je vrlo pomna studija Darelovih brakova i drugih, bezbrojnih odnosa sa ženama (njegovu seksualnu opsednutost ali i povremenu mračnu nasilnost, najčešće ispoljavanu u periodima intenzivnog pisanja), ali i sa familijom uopšte, pre svega s decom; iako je znao biti i vrlo brižan i posvećen otac, Darel ipak pre spada u kategoriju stvaralaca *nemogućih roditelja*, a tu je naročito traumatičan odnos s kćeri Sapfo, koja će se na koncu ubiti. Posle se za tim odnosom vukla i intriga o incestu, po svoj prilici bez osnova, ali znakovita.

Darelova biografija u izvedbi Gordona Bokera klasičan je *page-turner*, obilna porcija biografske literature koju ćete poželeti da pročitate nadušak; ako poznajete Darelovo delo, štošta će vam o njegovim knjigama i o tome zašto su morale biti takve biti jasnije, drugo ćete poželeti da iznova pročitate, drugim očima; a ako njegove knjige, ili većinu njih, ne poznajete, poželećete da ih upoznate odmah, sad, juče. A piščevom životu sigurno nećete suditi, bilo je dovoljno filistara koji su se bavili time; na kraju krajeva, sve ionako postane literatura, zar ne? Veća od života, ali nemoguća i nevažna bez života. Ništa kontradiktorno: ide jedno u drugo, preplići će se, stapa se u talionici vremena. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Opera Forward

Iz Amsterdama za "Vreme"

U Amsterdamu nedavno održan festival *Opera Forward* potvrđuje potrebu da se i ovo vreme, prepuno konflikata, bezumlja, jeftine medijske propagande, političkih i svakih drugih banalnosti, opeva i to operski. Organizator festivala, Holandska nacionalna opera u Amsterdamu, konkretno njen umetnički direktor Pjer Audi, sa kodirektorom Antonijem Hejdvejlerom, pokazao je da kreiranje novih operskih dela zauzima naročito mesto na horizontu savremene kulture poznog kapitalizma. Naročito kada je tema festivala "Moć i nemoć".

NOVE OPERSKE TEME: *Vocek*, *Novi princ*, *Tvrđava Evropa*, *Moraš patiti*

Foto: Marco Borggreve

Prikazano je šest operskih produkcija, šest "mini opera" mladih autora: *Vocek* Albana Berga u režiji Kšištofa Varlikovskog, odlomci iz ciklusa opera *Liht* Karlhajnca Štokhauzena u režiji Renea Jonkera, opera *Tvrđava Evropa* holandskogrčke kompozitorke Kaliope Cupaki u režiji Florisa Fisera, delo *Novi vladalac* Mohameda Fejrouza i opera *Kaliban* Morica Egerta, obe u režiji Lote de Ber, i *Pasija po Jovanu* Johana Sebastijana Baha čiju je koncertnu inscenaciju potpisao Audi. Tu su, dakle, klasici dvadesetog veka u novim izdanjima, poručena savremena dela, i "proizvođenje operskog" poput Bahove *Pasije* koja originalno nije namenjena operskoj sceni. Druga i treća kategorija dela naročito su zanimljive u smislu problematizovanja operskog danas i pokazivanja modusa mogućih daljih funkcionisanja opere u savremenoj kulturi.

Kšištof Varlikovski, reditelj *Voceka*, je u žiži interesovanja operskih kuća. Varlikovski radi u tandemu sa suprugom scenografkinjom i kostimografkinjom Malgoržatom Ščešnjak. Njegovu interpretaciju *Voceka* podstakla je manje poznata činjenica iz života kompozitora – avanture sa služavkom sa kojom je imao vanbračno dete. *Vocek* je priča o stešnjenosti, malograđanštini, borbi oko podizanja vanbračnog deteta. Realizam je alat korišćen pri dočaravanju trauma unižen ih. Vocek ubija svoju ljubavnicu sumnjivog morala pod pritiskom osude društva. Gorku dramu Varlikovski intenzivira prisustvom dece na sceni. Suprotstavljeno dečijoj neuprljanosti, blato socijalnih stega deluje još dublje i besmislenije. Opera počinje plesom male dece koja su odevena kao na nekom plesnom takmičenju. Njihovi pokreti su pozajmljeni od odraslih tako da koreografija deluje opsceno. Dečak, Vocekov sin, gotovo je neprestano na bini, makar posmatrajući iz prikrajka odrasle. Impresivni završetak dela pokazuje na sceni mnogo dece, šaroliko odevene. Igrajući se, oni saznaju da je telo žene pronađeno u jezeru, njen (i Vocekov) sin im se pridružuje. Varlikovski nas instruira da svet gledamo dečijim očima i zapitamo se da li je okrutnost zaista neizbežna. Šef dirigent Mark Albreht i naročito Kristofer Maltman kao Vocek i Eva Marija Vestbruk kao Mari superiorno su muzički izveli ovu otežalu dramu sa iznenađujućim primesama poznog romantizma u sebi.

Odlomci iz 29-časovnog ciklusa Štokhauzenovih opera *Liht* bili su najava njegovog izvođenja u Amsterdamu 2019. godine. Publika je bila na sceni. Odlomak *Kathinka's Gezang* koji su napamet izvodili flautistkinja Karin de Flejt i šest perkusionista, iako modernistički i dvadesetovekovni, ostao je jedan od najradikalnijih momenata čitavog festivala. Perkusionisti su zbog instaliranih instrumenata na sebi delovali kao ljudi-mašine, kiborzi, muzički komandosi koji savršeno uigrano izvode sve neuobičajene muzičke zahteve partiture. Postavka Renea Jonkera jednostavnošću je istakla u prvi plan radikalnost svih Štokhauzenovih kreacija i podstakla pitanje da li i bez obzira na to što u prezentovanim odlomcima nema pevanja oni ipak mogu da budu tumačeni kao opere. I da li je možda pev flaute, pomešan sa sviračevim glasom dovoljan da pevanje predstavi?

Nakon "mirisa" socrealizma u postavci *Voceka* i imaginarnog nadrealizma u

Šest prikazanih produkcija problematizovalo je današnju operu i pokazalo modus njenog daljeg funkcionisanja u savremenoj kulturi

Lihtu, dva naredna dela donela su na scenu visoko profilisani jezik kapitalističkog realizma. U *Novom vladaocu*, taj jezik uspešno funkcioniše postavljajući relevantna pitanja o društvu i operi danas. Međutim, u operi *Tvrđava Evropa* on je banalizovan postajući samo puko ogledalo televizijskih ekrana. Mohamed Fejrouz, kompozitor *Novog vladaoca* jedan je od izvođenijih kompozitora mlađe generacije u zapadnom svetu. *Novi vladalac* je nastao prema Makijavelijevom *Vladaocu* a na libreto novinara "Vašington posta" Dejvida Ignacijusa, političkog analitičara. Delo počinje i završava se u Makijavelijevom vremenu, dok je ostali deo u 2032. godini, u njujorškoj izdavačkoj kući u kojoj urednica Fortuna i Henri Kisindžer nagovaraju Makijavelija da napiše novu verziju svoje poznate knjige. U režiji Lote de Ber prisutna je estetizacija televizijske slike, a kroz partituru Fejrouza ponajviše je moguće čuti repetitivnu operska muziku Filipa Glasa i Džona Adamsa. Ali Fejrouz uspešno prevazilazi poetike ovih autora nudeći ipak novi hibridni muzički jezik koji je dvostrano ogledalo masovne produkcije poznog kapitalizma. Spretno i brzo smenjivanje prizora u kojima promiču razni vladaoci – Klintonovi, Gadafi, vladar izmišljene države Wu Virtu, Adolf Hitler, Mao Cedung, Bin Laden, Dik Čejni pokazuju banalnost vođa. Veoma efektna režija, koja je u sprezi sa takođe veoma spretnom i atraktivnom muzikom Fejrouza, ostvarila je gotovo savršen operski produkt. Druga režija Berove, opera *Kaliban* Morica Egerta, po raznim merilima bila je bezazleni promašaj, te joj nećemo posvetiti pažnju.

Opera *Tvrđava Evropa* Kaliope Cupaki bavi se pitanjem izbeglica. Raspodela likova čak isuviše doslovno ukazuje na mit o otmici Evrope: ostarela majka, ponosna i svojeglava gospođa, kontroliše svog sina biznismena koji nakon odlaska na grčko ostrvo da bi sprečio dalji ulazak izbeglica morskim putem neočekivano postaje blizak sa izbeglicom Amarom. Priču o izbeglicama vidimo onako kako nam je obično serviraju informativni programi televizijskih mreža. Čak i muzika previše često sklizne u televiziji svojstven *mikimausing* – doslovno imitiranje slike zvukom. Muzički su najupečatljiviji horovi izbeglica zbog kvazifolklornih materijala. U tim scenama poetsko nadglašava didaktiku kapitalističkog realizma koji boji ostale delove ove opere. Šteta je što takve situacije nisu prevladavale, te delo ostaje na nivou produkta koji kapitalizuje izbegličku situaciju i od nje pravi didaktički spektakl za višu klasu uljuljkanih zapadnjaka, koji svoju realnost ne bi želeli da dele sa nekim tamo izbeglicama, osim možda na operskoj sceni.

Konačno, Bahova *Pasija po Jovanu*, u režiji Audija i superiornoj izvedbi B'Rock Orkestra i hora Cappella Amsterdam pod vođstvom Andreasa Speringa, bila je svečana i sjajna završnica festivala. Spektakl je nazvan *Moraš patiti*. U *Pasiju* smo uvedeni istoimenom kompozicijom Anelis van Peris koja je i neka vrsta epiloga. Dva dela *Pasije* odvojena su kompozicijom *L'Apocalipse Arabe* Samira Odeha Tamimija. Uvođenje ovih dela, ligetijevske kompozicije Van Perisove i fascinantne aktivističke *Arapske apokalipse* zasnovane na snažnoj poeziji libanske pesnikinje Etel Adnan, pokazalo je *Pasiju* u svom njenom sjaju. Uz minimalne intervencije u smislu inscenacije – hor koji se na sceni pokreće oko svirača i ima neku vrstu koreografije, video inspirisan radom *Viae Crucis* u kome umetnik Vim Delvoj negira religioznu istinu gledajući na svet rendgenskim zracima – *Pasija* blista i govori o večitim temama, moći i nemoći. Baš kao i ovaj festival, koji diže svoj operski glas protiv netolerancije, nasilja, mržnje, okrutnosti, istovremeno unapređujući umetnost opere: redak poduhvat vredan pažnje. ¶

JELENA NOVAK

Foto: Hans van den Bogaard

Foto: Koen Broos

Tragikomična tranziciona odiseja

Film *Rekvijem za gospođu J.*; scenarista i reditelj Bojan Vuletić; igraju: Mirjana Karanović, Jovana Gavrilović, Danica Nedeljković, Vučić Perović, Mira Banjac, Boris Isaković, Srđan Žika Todorović

Kao po nekakvom nepisanom pravilu, upravo onda kada se učini da je srpska kinematografija bespovratno izgubljena između iznuđenih komercijalnih kompromisa, pobačenih žanrovskih eksperimenata, nedopečenih stilizacija i samodovoljnih autorskih utopija, odnosno baš onda kada postanemo ubeđeni kako je njen angažovani, društveno kritički kapacitet definitivno pokopan i prežaljen, pojavi se pravo niotkuda i sasvim neočekivano određeni naslov ili stvaralac koji uspeju da preko noći vrate gledalištu veru u bolje i rečitije bioskopsko sutra. Kada u prvom, vrlo dugačkom i naglašeno statičnom kadru filma *Rekvijem za gospođu J.* Mirjana Karanović, sedeći za trpezarijskim stolom, bezizražajnim licem okrenuta ka nama, brižljivo razgleda i sklapa dobro održavani pištolj, deo publike možda i pomisli kako će ono što će potom uslediti biti još jedan predvidljivi balkanski krimić, ali ta bojazan biva ekspresno raspršena čim postane nedvosmisleno i iščašeno jasno da dotična junakinja zapravo tupo i predano planira samoubistvo.

Poigravajući se svačijim iščekivanjima, reditelj i scenarista ovog dela Bojan Vuletić, na taj način još u ranoj eskpoziciji svog drugog celovečernjeg ostvarenja (zaboravljivo debitovao 2011. godine filmom *Praktični vodič kroz Beograd s pevanjem i plakanjem*) jasno formuliše idejne, narativne, pa i vremenske okvire ove melodrame, dajući svojoj naslovnoj heroini svega pet dana za tragikomičnu tranzicionu odiseju od jedne stravične zamisli do njene mučne egzekucije. Sve ono što definiše i okružuje Vuletićevu gospođu J. – u rasponu od udovištva, nezaposlenosti, besparice i totalne egzistencijalne neizvesnosti, preko oronulog stana, pokućstva, odeće i tmurnih novobeogradskih kulisa u kojima se kreće, sve do najbliže porodice s kojom se ne razume i koja je ne razume, pa i potpunog odsustva prijatelja i bilo kakve srodne duše – naravno podstiče visok stepen prepoznatljivosti i identifikacije makar u bliskom, lokalnom okruženju, što njen fatalni naum od prvog trenutka čini opipljivim i uverljivim, a čitavoj priči daje snagu i dinamičnost koje su žalosno utemeljene u našem kolektivnom iskustvu.

Rešen da na takvim zdravim i odvažnim osnovama pre gradi smešno-tužnu hromiku zajedničke nemoći i očaja nego politizovanu socijalnu polemiku, Vuletić između opisanog početka i pretpostavljenog kraja vodi *Rekvijem za gospođu J.* u dva pripovedno ravnopravna pravca, ulažući jednaku energiju i strpljenje i u nerazmrsive administrativno-birokratske avanture koje ometaju i zadržavaju njegovu junakinju, ali i u obrazlaganje konfuznih i krhkih odnosa koje ona ima (i nema) sa svojim ćerkama. Ponekad, u tih naizgled sporih, a faktički izuzetno napetih sat i po koliko traje njegov film, Vuletić nekontrolisano odluta u kafkijanski fatalizam, uopštavanjem gubeći na ubojitosti, dok mu se na drugoj strani takođe dešava da preteranom dijaloškom zapričanošću ne samo krnji inače uravnoteženu i disciplinovanu svedenost u igri celokupnog glumačkog ansambla, već i da skrene u eksplicitnost koja nema nikakve veze sa suptilnim humorom koji tinja u pozadini gotovo svake valjane deonice na krivudavom putu gospođe J. od ponedeljka do petka.

Iako nema naročite dileme oko mogućih uzora koji su inspirisali Vuletića da načini upravo ovakav film (savremena rumunska kinematografija, ali i domaća dramska literatura Dušana Kovačevića, Gordana Mihića i Aleksandra Popovića), *Rekvijem za gospođu J.* lako odbacuje etiketu ikakvog epigonstva, ne samo zahvaljujući uznemirujuće sugestivnoj kreaciji Mirjane Karanović koja kompletno ovo ostvarenje podiže na viši nivo, nego i zato što minuciozna usklađenost doprinosa svih kreativnih sektora (fotografija, zvuk, scenografija, kostimi) angažovanih na ovom projektu svesrdno doprinosi utisku o njegovoj tematskoj, poetskoj i žanrovskoj jedinstvenosti. Prava je šteta da ni objektivan kvalitet i relevantnost, ni solidno ispraćena svetska premijera na Berlinskom festivalu i potonji potpuni trijumf na minulom FEST-u, pa ni unisone pohvale ovdašnjih i stranih kritičara ipak nisu bile dovoljne da *Rekvijem za gospođu J.* ostvari zapaženiji bioskopski uspeh. Ovako, u modernoj kulturi instantnog zaboravljanja, Vuletićev smeli autorski iskorak će ostati upamćen kao marginalni, salonski favorit koji je malo ko zaista i video, jer u Srbiji okončava svoj distribucijski vek uz sraman, četvorocifren broj prodatih ulaznica. ¶

ALEKSANDAR D. KOSTIĆ

DRAGAN ILIĆ

Velika matura

Foto: M. Milenković

Ne znam gde je granica i margina greške, jer je suludo da ceo birački odbor ne ume tačno da prebroji, recimo, 700 glasova. Kao, normalno je kad brojiš do 700 da se zajebeš za 4. Kao kusur u samoposluzi, nema manje od 5 dinara, jel to logika?

Brojanje glasova u Srbiji je zaista postalo prvenstveno televizijski fenomen.

Protesti studenata su na početku zaista bili pod potpunom informativnom blokadom i po tome veoma nalik na šetnje tokom zime 1996/97. Međutim, upornost, masovnost, ali i kreativnost mladih ljudi ponovo su se pokazale kao najbolje sredstvo obesmišljavanja svakog oblika autoritarne vladavine.

Postalo je bizarno da se u informativnim emisijama komentarišu protesti o kojima nije bilo vesti. Ako govorite o plaćenicima i huliganima, pre ili kasnije ćete morati da ih prikažete. Naravno, i tu postoje stepeni cenzure. Prvo su to fotografije na osnovu kojih ne možete da odredite broj učesnika, ili se slika kraj kolone tokom šetnje. Par dana kasnije imate i mini anketu – a kada kažem mini anketa, to znači da se u Dnevniku pusti jedan sagovornik. Inače, taj fenomen – jednoosobne ankete – predstavlja invenciju novinarskog izveštavanja sa ovih protesta.

Blokadu su prekinule novine, ili tačnije sajtovi sa *web live* prenosima. Moram pomenuti N1 i Al Džaziru koje objektivno izveštavaju o protestima. Time su verovatno na sebe navukli stigmu neprijatelja aktuelne vlasti.

Na ostalim nacionalnim televizijama cenzura je sa produžetkom dubioze brojanja glasova polako počela da popušta i dogurali smo do izveštaja koji su trajali i po čitav minut.

Fokus kritike demonstranata bio je usmeren na RTS i RTV, jer su se rukovodili logikom da javni servis ima zakonsku obavezu da objektivno informiše građane. To je, naravno, tačno, ali je za mene jednako bolna činjenica da su demonstranti 1996/97. u hiljadama prolazili ispred Doma omladine odakle je emitovan Radio B92 i skandirali u znak podrške mediju koji je probijao informativnu blokadu. Na BK televiziji ili Pinku nije bilo ni pomena o demonstracijama, pa toliko o profesionalizmu ovih medija o kojem se danas govori. Danas je Bogoljub najglasniji tapšač, baš kao i pre dvadeset godina.

Tužno je što su danas svi privatni mediji (Pink, Prva, B92 ili Studio B) unisono gluvi i šturi u izveštavanju. Mene, naravno, najviše boli tišina na B92.

Društvene mreže su zato medij nove generacije, koji vlast neuspešno pokušava da kontroliše. One su veoma praktične za potrebe organizacije protesta, ali su mnogo manje pouzdan izvor relevantnih informacija.

Kada se pojavila priča o izbornoj krađi, veoma brzo su mreže bile pretrpane različitim, manje ili više verodostojnim dokazima. Poslednji primer je snimak ubacivanja već zaokruženih listića (broj 6) negde u Novom Pazaru. Policija je pozvala na razgovor vlasnika profila i otkrila aktere, ali više od toga o autentičnosti snimka u ovom trenutku ne znamo.

Zatim se pojavio rijaliti na televiziji N1.

Bilo je dovoljno da Vučić pomene brojanje glasova u RIK-u uživo pred kamerama N1 da se taj šou munjevito realizuje. Gledali smo, dakle, Nedeljno popodne u RIK-u, umesto kod Lee Kiš. Ljudi snimljeni s leđa, nagnuti, leteći prstići i glasački listići. Neopeglani i opeglani, sa elementom misterije – kako je moguće da birački listić ubacite u kutiju bez savijanja. Dostojno šou-programa Dejvida Koperfilda ili Dinama, mađioničara koji se poigravaju našim umom. Kažu da pravi mađioničar sve radi rukama – što je bila suština svih snimaka bilo brojanja bilo ubacivanja listića.

Nakon brojanja, račun se nije poklapao za 4 glasa, što su svi iz vlasti protumačili kao pobedu istine i tačnosti. Ne znam gde je granica i margina greške, jer je suludo da ceo birački odbor ne ume tačno da prebroji, recimo, 700 glasova. Kao, normalno je kad brojiš do 700 da se zajebeš za 4. Kao kusur u samoposluzi, nema manje od 5 dinara, jel to logika?

Drugi deo rijaliti brojanja na N1 bila je diskusija članova RIK-a, uglavnom pravnika, otpozadi, bez jasnog zaključka, samo sam skapirao da su levo ovi iz vladajuće koalicije, a desno iz opozicije. Od ovih iz vlasti bila je posebno živahna neka mlađa dama sa velikim lakiranim noktima, što je stalno namicala mikrofon. Ona se nešto iznervirala i demonstrativno otišla. Nadam se da će sledeći put da nam prikažu lica, i sad živ nisam do sledeće epizode.

Mediji su sa velikom pažnjom pratili pokušaj kontramitinga ili zvanično "Protest protiv protesta" u Novom Sadu gde je 30 TV ekipa snimalo 7 demonstranata i flašu piva – plastični dvolitraš. Ne sumnjam da bi vlast mogla da napravi ozbiljan kontramiting, ali nadam se da neće, jer bi to bila repriza Slobinog čuvenog kontramitinga, koji se završio sukobom.

Ova generacija klinaca nam je u politički i medijski život donela nekoliko važnih novina. Organizovan je protest bez lidera i političke manipulacije, dakle vaninstitucionalno spram postojećeg partijskog establišmenta. Nadalje, protesti su medijski pokriveni u najvećoj meri uz pomoć interneta i društvenih mreža, čime su u medijskom smislu takođe vaninstitucionalni. Televizija je kao medij pod kontrolom vlasti percipirana kao oruđe manipulacije i gubi bitku sa modernim medijima. Sve ovo uliva nadu da je još jedna generacija mladih ljudi u Srbiji politički veoma zrela, medijski veoma pismena i željna slobode. Hvala, deco. ¶

Direktan ulazak SAD u rat u Siriji

MALA PROBA SVETSKOG RATA

Donald Tramp je naredio da se bombarduje Sirija, poslao nosače aviona ka Severnoj Koreji, a zatim svog državnog sekretara Reksa Tilersona u Moskvu na pregovore. Rusija je za to vreme zamrzla Memorandum o izbegavanju konflikata. Dok međusobne optužbe pljušte na sve strane, sve je spremno za eskalaciju američkih i ruskih vojnih igara, i to ne samo u Siriji

AKCIJA I POSLEDICE: Ispaljivanje raketa na Siriju i efekti njihovog dejstva
Foto: AP

Iz američkih razarača USS Porter i USS Ross iz Istočnog Sredozemnog mora 7. aprila ujutru ispaljeno je 59 krstarećih raketa tomahavk na vojnu bazu Šajrat, blizu Homsa u Siriji.

Sudeći po pisanju "Njujork tajmsa" predsednik SAD Donald Tramp je konačnu odluku o tome prelomio u četvrtak, 6. aprila, po podne, diskutujući sa svojim savetnicima u predsedničkom avionu Air Force One na turbulentnom letu za Floridu, gde se u Mar-a-Lagou sreo s kineskim predsednikom Si Đinpingom. Tokom zajedničkog slikanja izbegao je da odgovori na novinarsko pitanje: "Da li su vam predložene opcije za Siriju?"

Kineski predsednik i njegova supruga su na licima zaledili onaj "pogodi šta mislim" osmeh. Neposredno pošto su razarači USS Porter i USS Ross ispalili rakete, nosač aviona USS Carl Vinson je upućen ka Severnoj Koreji, koja je zapretila da će na eventualni napad da odgovori.

Američki udar na Siriju je opravdavan kao odmazda za hemijski napad na Han Šenhun u provinciji Idlib 4. aprila, kada je poginulo 86 ljudi, uključujući 26 dece.

Navodno su na Trampovu odluku uticali i tvitovi njegove ćerke Ivanke da su slike mrtve dece nepodnošljive. Kada je Tramp krenuo u rat protiv predsednika Sirije Bašara el Asada, čiju glavu Vašington odavno traži, navodno je poručila "Ponosim se tobom, tata".

Američka ambasadorka u UN Niki Hejli je tokom sednice Saveta bezbednosti pokazivala sliku mrtvog deteta stradalog u navodnom hemijskom napadu Asadovih snaga. Moskva je odmah poručila da ne veruje suzama u Vašingtonu, koji lako zapada u ratnu histeriju pod humanitarnim izgovorom.

Portparol ruske vojske general Igor Konešenkov je preneo ruski zaključak da je uprkos Trampovim predizbornim govorima ostala neizmenjena američka doktrina jednostranih intervencija koja je primenjena u Saveznoj Republici Jugoslaviji 1999, Iraku 2003. i u Libiji 2011. Rusi su zaključili da je Tramp, koji je povećao vojni budžet za 54 milijarde dolara, postao "opasno" zavisan od Pentagona i američke "duboke države".

OBAVEŠTENJE IZ KATARA

Dok se po forumima i medijima stvarala ratna atmosfera, izgleda da su Amerikanci u tišini ipak predupređivali direktnu konfrontaciju sa Rusima. "Njujork tajms" piše da su iz američke regionalne komande u vazduhoplovnoj bazi Al Udeid u Kataru američki oficiri o predstojećem bombardovanju Sirije telefonom počeli da obaveštavaju ruske kolege oko 90 minuta pre napada.

Rusi su američku spremnost na ratno dejstvo verovatno uočili pre toga. Američki razarači USS Porter i USS Ross, opremljeni kompleksima protivraketne odbrane Aegis i krstarećim raketama su 5. aprila još bili u regionu Sicilije, pa su se. 6. aprila brzo premestili na poziciju oko 40 milja jugozapadno od Tel Aviva, odakle će 7. aprila u 3.26 ujutru (po lokalnom vremenu) ispaliti 59 raketa tomahavk (kojih u američkom arsenalu ima 5000). Rakete su, navodno, proletele kroz vazdušni prostor Izraela, Golanske visoravni i Libana, daleko od ruske vazdušne odbrane smeštene u blizini ruskih baza u Hmejimu i Turtusu.

Rusko ministarstvo inostranih poslova i ruska vojska tvrdili su da će svaki stručnjak zaključiti da za samo 63 sata, koliko je prošlo od hemijskog napada u Idlibu 4. aprila, do američke intervencije 7. aprila nije bilo moguće sprovesti sve neophodne izviđačke, logističke i političke pripreme za vojnu intervenciju. Detalji napada su, dakle, bili planiran ranije i čekao se povod. Zašto bi im ga Asad dao u trenutku kada pobeđuje, pitaju Rusi.

Pentagon tvrdi da je 58 od 59 ispaljenih raketa pogodilo avione, avionska skloništa, skladišta nafte i logistička skladišta, magacine municije, bunkere, PVO sisteme i radare. Sekretar za odbranu general Džejms Matis, tvrdi da je napadom na bazu Šajrat uništeno oko 20 odsto sirijskih operativnih aviona. Vojni analitičari britanskog IHS Jane's procenjuju inače da je Sirija imala 262 aviona, ali da ne znaju koliko ih je izgubila tokom rata.

Portparol ruske vojske general major Igor Konešnekov je pak tvrdio da je prema podacima ruskog radiolokacionog nadgledanja od 59 lansiranih američkih krstarećih raketa samo je 23 pogodilo cilj i uništilo šest sirijskih aviona mig 23, koji su se nalazili u hangarima za reparaciju, tehničku opremu, zgrade za obuku...

Rusi su posle ponavljali da su Amerikanci samo na 59 ispaljenih tomahavk raketa potrošili 112 miliona dolara, a da su naneli štetu od devet miliona dolara. Naročito su naglašavali da je među objektima čije uništenje po rečima portparola Pentagona kapetana Džefa Dejvisa smanjuje sposobnost sirijske vlade da koristi hemijsko oružje i jedna uništena aerodromska kantina.

Dan nakon američkog napada sa aerodroma Šajrat, čije piste u napadu nisu bile oštećene, Asadovo ratno vazduhoplovstvo ponovo je bombardovalo pobunjenike u gradu Han Šenhun, u kome je od otrovnog gasa stradalo mnogo ljudi.

Sirijske vlasti takođe saopštavaju da su militanti Islamske države posle američkog napada pokrenuli ofanzivu protiv »

sirijske vojske u blizini aerodroma koji su gađali Amerikanci. Rusko ministarstvo odbrane saopštava da je ta ofanziva suzbijena, a neki tenkovi i pikapovi terorista uništeni.

HEMIJSKO ORUŽJE

Kad je kulminirala kriza, državni sekretar SAD Reks Tilerson optužio je Rusiju da nije mogla da obezbedi sporazum iz 2013. o uklanjanju arsenala hemijskog oružja Sirije. Rusko ministarstvo inostranih poslova je saopštilo da u obrazloženju svoje oružane akcije protiv Sirije Vašington potpuno iskrivljuje šta se 4. aprila zapravo desilo u Idlibu.

MIP Ruske Federacije tvrdi da sirijske vladine snage nisu koristile hemijsko oružje, jer ga Damask jednostavno nema, a da u Idlibu postoje teroristi koji se bave proizvodnjom toksičnih supstanci kojima pune bombe koje su upotrebljavane u Siriji i Iraku, te da je 4. aprila ta proizvodnja likvidirana operacijom sirijskog vazduhoplovstva.

Predstavnik UN je na sednici Saveta bezbednosti rekao da međunarodna posmatračka misija nije utvrdila kojim sredstvima je raspršen otrovni gas u Idlubu.

Rusko ministarstvo tvrdi i da se Vašington oglušio i o zvanične žalbe Bagdada da teroristi u Iraku upotrebljavaju hemijsko oružje, a da ignoriše i dokumente koji govore da je Al Nusra upotrebljavala hemijsko oružje u bici za Alepo.

Zamenik ruskog predstavnika u UN Vladimir Safronkov je istup američke ambasadorke Niki Heli, koja je pokazivala slike mrtvog deteta tokom sednice Saveta bezbednosti, poredio sa istupom Kolina Pauela, koji je 2003. godine u UN mahao bočicom sa antraksom, što je bio deo fabrikovanja dokaza o navodnim iračkim zalihama biološkog i hemijskog oružja da bi SAD pokazale da imaju razlog da napadnu Irak, a kad su ušle u Irak, to oružje nisu našle, a haos u Iraku ne jenjava do danas.

Rekao je takođe da udar na Siriju predstavlja pokušaj da se skrene pažnja sa mnogih žrtava u Iraku. Ruski mediji su inače nedeljama izveštavali o bici za Mosul, u kome je nedavno poginulo 200 ljudi posle američkog vazdušnog napada, na isti način na koji su zapadni mediji opisivali Asadovu bitku za Alepo – slikaju decu koja pate, izveštavaju o civilnim žrtvama američkog bombardovanja, o izbeglicama. Ruski mediji su čekirali takav američki ratni saldo širom Bliskog istoka: u Raki su prošlog meseca poginula 33 civila posle američkog bombardovanja, Amerikanci su u Jemenu u prva tri meseca 2017. izveli oko 30 vazdušnih napada (koliko su izveli tokom cele prethodne godine).

Pred posetu državnog sekretara Tilersona Moskvi kada je prošla prva ratna groznica, rusko ministarstvo spoljnih poslova je postavilo pitanje kada će Zapad konačno da se distancira od "Belih šlemova" (koje Moskva naziva zloglasnim, a Holivud nagrađuje oskarom za dokumentarac o Alepu) i od drugim pseudo-NVO koje se bave "distribucijom falsifikata" o stanju u Siriji.

SAVEZNIŠTVO: Asad i Putin
Foto: AP

Moskva je ponovila "čvrsto očekivanje" i da će Vašington pristati na objektivnu istragu hemijskog trovanja stanovnika Sirije u Kan Šajkunu 4. aprila, za šta su, po oceni Moskve, na Zapadu, neosnovano optužene sirijske vlasti, iako u tom području deluju ekstremisti Džabhat al-Nusra koji se bave proizvodnjom mina napunjenih otrovnim gasom.

Sirija je hemijsko oružje počela da proizvodi sedamdesetih godina uz aktivno učešće zapadnih firmi i, sudeći prema ruskim izvorima, u rejonu Damaska, Homsa, Hame i Alepa proizvodila godišnje nekoliko tona raznih otrovnih supstanci među kojima je i sarin, nervnoparalitički gas koji je smrtonosan i u malim koncentracijama.

Britanski "Gardijan" je u jeku najnovije krize pisao da su britanske firme osamdesetih godina isporučivale hemijske komponente i opremu za proizvodnju plastike, koje mogu biti upotrebljene i za proizvodnju nervnog gasa. Britanski komitet za kontrolu izvoza oružja je 2013. tražio od britanskog sekretara za privredu da objavi imena kompanija kojima je između 2004. i 2012. davana licenca za takav izvoz, ali je ovaj odbio da imena tih kompanija objavi. Međutim, tadašnji britanski sekretar za spoljne poslove Vilijam Hejg je 2014. potvrdio u parlamentu da je Britanija 1983. i 1986. preko trećih zemalja izvozila nekoliko stotina tona dimetil-fosfita i vodonikhlorida, koji imaju legitimne korisnike koji proizvode plastiku i farmaceutske proizvode, ali mogu da se koriste i za proizvodnju sarina. Posle 2008. tog izvoza navodno nije više bilo.

Prve incidente sa upotrebom bojnih otrova u Siriji mediji su zabeležili u decembru 2012. u al-Bajdi, predgrađu sirijskog grada Homsa, kada su snage sirijske vlasti i opozicije prebacivale odgovornost jedni na druge.

U martu 2013. sirijska agencija Sana je javljala da su pripadnici Džebhat al-Nusre upotrebili bojne otrove u Han-al-Asalu u provinciji Alepo, kada je poginulo 25 osoba, među kojima 16 vojnika, a povređeno više od 100.

Do kraja jula 2013. funkcioneri Ujedinjenih nacija su dobili 13 obaveštenja o upotrebi bojnih otrova, a potom potvrdi-

Vrhovni komandant Donald Tramp

Bombardovanjem Sirije novi predsednik SAD je konačno dobio aplauze velikih američkih medija i većine Amerikanaca

Foto: AP

Rakete "tomahavk", njih 59, ispaljene su krajem prošle nedelje sa američkih ratnih brodova na sirijski vojni aerodrom, odakle Amerikanci veruju da su poleteli avioni koji su na sirijski grad Kan Šeikun izvršili napad hemijskim oružjem. To je naišlo na odobravanje velikih medija i aplauze armije analitičara, koji su sa Donaldom Trampom na ratnoj nozi, pogotovo otkako se u januaru uselio u Belu kuću. Intonacija je bila da je predsednik konačno postao "normalan".

Biti "normalan" u ovom slučaju znači Trampovo odustajanje od "promene kursa" u spoljnoj politici što je promovisao tokom izborne kampanje, pa i u govorima na početku mandata. Čovek koji je preko Tvitera još pre četiri godine Baraku Obami poručivao da "Sirija nije naš problem", a potom se u trci za Belu kuću zalagao za izolacionizam stavljajući "Ameriku na prvo mesto", učinio je u četvrtak uveče (po lokalnom vremenu) upravo ono što je nekoliko sati ranije njegova ljuta rivalka iz predsedničke kampanje Hilari Klinton rekla da bi učinila kao predsednica – kaznila bi Asadov režim za napad hemijskim oružjem bombardovanjem vojnog aerodroma.

Naravno, podignuti palac Trampu je stigao i od republikanskih "jastrebova" iz Kongresa, senatorâ Mekejna i Grejma, dok su opozicione demokrate najviše kritikovale što Tramp nije zatražio odobrenje zakonodavaca za samu akciju. Na drugoj strani ostali su konzervativni mediji i političari, oni koji su zaista verovali da će Tramp uspeti da odoli pritiscima iz političkog i spoljnopolitičkog mejnstrima.

One koji su mu ipak daleko najvažniji, birače, Tramp izgleda da nije razočarao: uz natpolovičnu podršku za akciju svih Amerikanaca, predsednika SAD podržalo je, prema anketi "Hafington posta", čak 83 posto njegovih glasača.

ODLUČNOST

Tramp je ovom akcijom pokazao odlučnost koja je, u slučaju Sirije, toliko bolno nedostajala njegovom prethodniku. Međutim, akciju treba posmatrati i kao više od odmazde za 80 mrtvih i brojne ranjene u napadu hemijskim oružjem – da Amerika nema problem da se konfrontira sa režimima koje direktno podržava Moskva. Pohvale Trampu stigle su, naime, upravo od medija i političara koji nikako da se okanu priče o šurovanju Trampa i Rusa tokom prošlogodišnje kampanje. Obaška što su o napadu Rusi informisani 90 minuta ranije i što je njihova tehnika ostala netaknuta u raketiranju.

Vesti na kablovskim kanalima veoma često umeju da isprovociraju Trampovu reakciju. I sam Tramp je priznao da su ga pokrenuli jezivi prizori mrtvih i povređenih stanovnika grada pod kontrolom sirijskih pobunjenika. Ipak, umesto da kao i do sada u reakcijama bude tek *Commander-in-Tweet*, Trump je ovaj put odlučio da reaguje kao *Commander-in-Chief*.

Ovakav zaokret (uz bombardovanje Sirije, Tramp je naredio i slanje ratnih brodova u blizinu Severne Koreje), prema pisanju američkih medija, pokazuje pre svega slabljenje uticaja glavnog stratega Bele kuće Stiva Benona i ljudi koji su kreirali Trampove izolacionističke poruke u kampanji. Mediji su prošle nedelje izvestili o (privremenom?) mirenju između Benona i struje koju predvodi Trampov zet i njegov savetnik od velikog poverenja Džared Kušner, sa svojim "globalistima". A Benonov uticaj počeo je da kopni onim ponižavajućim odlaskom Majkla Flina sa mesta savetnika predsednika za nacionalnu bezbednost i dolaskom na to mesta H.R. Mekmastera, koji očito ne deli svetonazore svog prethodnika.

Još je rano govoriti o tome da li se Tramp sprema za ozbiljniji angažman SAD u Siriji, iako stižu takvi signali iz njegovog okruženja. Javnost je za sada više za to da predsednik normalizuje svoj mandat, ne i da mu bude normalno da sledi ratne avanture gotovo svih svojih prethodnika u Beloj kući.¶

DENIS KOLUNDŽIJA

li pet slučajeva, među kojima je i tragični slučaj u Istočnoj Guti, u avgustu 2013, kada je od sarina poginulo između 280 i 1700 ljudi, za šta su opozicionari optuživali vladine snage, a ove negirale optužbe.

U to vreme američki predsednik Barak Obama je bio pod pritiskom da vojno interveniše u Siriji, pa su Rusi posredovali i u septembru 2013. ubedili Asada da potpiše Konvenciju o zabrani hemijskog oružja i da pristane da se uništi hemijsko oružje, a dalju proizvodnju zabrani.

Oko 600 metričkih tona hemijskih sredstava je 2014. danskim teretnim brodovima otpremljeno iz Sirije i uništavano u Teksasu i u Finskoj. U januaru 2016. sirijski funkcioner za hemijsko biološku zaštitu Ahmed Uzumoždu je izjavio da je prerađeno poslednjih 75 kanistera sa opasnim supstancama. Prema informaciji ruske vojske 10 postrojenja za proizvodnju hemijskih sredstava je razmontirano, a dva nisu zato što su bila nedostupna sirijskim snagama, pošto su se nalazila pod kontrolom pobunjenika, te da o tome govore zaključci stručnjaka Organizacije za zabranu hemijskog oružja, koji su poslednjih nekoliko godina pregledali skoro sve objekte koji su bili ili bi mogli biti u vezi sa vojno-hemijskim programom u Siriji.

PUTINOVA REAKCIJA

Sirijska opozicija, Saudijska Arabija, Velika Britanija, Australija i Izrael pohvalili su Trampov napad na Siriju. Ameri- »

kanci i Britanci su tvrdili da ne sumnjaju da je za tragediju kriv Asad, čije hemijsko oružje Rusi nisu u stanju da kontrolišu, kako su obećali 2013.

Britanski ministar spoljnih poslova Boris Džonson je otkazao ranije zakazanu posetu Moskvi i među liderima G7 koji su se sastali u mestu Luka u Italiji, izgleda ne baš uspešno, lobirao da zapadni lideri uvođenjem novih sankcija izvrše novi pritisak na Rusiju da otpiše Asada i da se povuče iz Sirije.

Na otvorenoj sednici Saveta bezbednosti, u petak, 7. aprila, po podne zamenik ruskog predstavnika u UN Vladimir Safronkov je pozvao SAD da prestanu sa uništavanjem državnih institucija na Bliskom istoku, kako bi se izbeglo ponavljanje ratnog scenarija u Iraku i Libiji, a čini se da je posebno grubo odbrusio predstavniku Velike Britanije.

"U Vašingtonu, Londonu i Parizu opsednuti su paranoidnom idejom zbacivanja legitimne vlade Sirije sa vlasti, o čemu jasno svedoči zlobno, nediplomatsko ponašanje engleskog ambasadora Metjua Rajkrofta", rekao je Safronkov, pozivajući britanskog kolegu da ne pokušava da Ruse posvađa sa Arapima, jer svi pamte britansko kolonijalno ponašanje. SAD je pozvao da prestanu da zabijaju klin između Iraka i Rusije insinuacijama o tome da Moskva podržava talibane.

Ruski, ali i britanski mediji su podsećali na nedavnu posetu Tereze Mej Saudijskoj Arabiji tokom koje je ugovorena prodaja znatne količine britanskog oružja, a posle koje je Tereza Mej poručila da Asad mora da ode.

Rusi su podizali ton. Ruski premijer Dmitrij Medvedev je izjavio da je američka intervencija dovela do ivice sukob SAD i Rusije.

Predsednik Rusije Vladimir Putin je u petak, 7. aprila, održao savetovanje sa stalnim članovima ruskog saveta bezbednosti, na kome je razgovarano o nastavku delovanja ruskih vazdušno-kosmičkih snaga u Siriji radi podrške antiterorističkoj operaciji sirijskih oružanih snaga. Rusija je u Mediteran poslala fregatu "Admiral Grigorovič", koja je opremljena krstarećim raketama.

Rusko ministarstvo je i zvanično obavestilo američkog vojnog atašea da je ruska strana suspendovala Memorandum o sprečavanju incidenata i osiguranja bezbednosti vazduhoplovstva tokom operacija u Siriji, koji je potpisan sa SAD.

U telefonskom razgovoru Putina sa predsednikom Islamske Republike Irana Hasanom Ruhanijem izražen je zajednički stav o neprihvatljivosti agresivnih akcija SAD protiv jedne suverene države.

Zajednički komandni centar Rusije, Irana i oružanih snaga Sirije saopštio je da američki raketni napad neće dovesti do obustavljanja akcija za oslobađanje Sirije od svih terorista. U tom kontekstu je, kako 9. aprila piše britanski

U MOSKVI: Reks Tilerson
Foto: AP

"Indipendent" i javlja iranska agencija Farsnjuz, pomenut i jedan za Amerikance veoma osetljiv detalj: rečeno je da ilegalnu vojnu okupaciju predstavlja američko vojno prisustvo (oko 400 američkih vojnika poslatih bez odobrenja vlade u Damasku u severni deo Sirije koji drže Kurdi, da bi postavili artiljerijske baze za napad na Raku na severu Sirije). To znači da bi u slučaju nastavka konfrontacije koju Vašington pominje oni mogli da se nađu pod vatrom. Inače, dodatnih 400 američkih vojnika je poslato u Irak, 8000 treba da ide u Avganistan, a oko 1000 treba da bude poslato u Kuvajt u rezervu.

Pola sata pre nego što je Tilerson sleteo na moskovski aerodrom Vukovo 11. aprila, predsednik RF Putin je pooštrio ton tvrdeći da ima informacije iz više izvora da se slična provokacija sa ispuštanjem otrovnih supstanci priprema i u drugim delovima Sirije pa i u južnom delu Damaska.

Pre dolaska u Moskvu, a posle američkog napada na Siriju, Tilerson je na sopstvenu inicijativu razgovarao telefonom s ruskim ministrom spoljnih poslova Sergejem Lavrovom, koji je pre toga rekao da Amerikanci hoće pošto-poto da sačuvaju Al Nustru, da su stali na stranu terorista u Siriji, da će američki jednostrani akt negativno uticati na rusko-američke odnose, ali da se nada da oni neće biti dovedeni do tačke posle koje više nema povratka.

Pred posetu Moskvi Tilerson je pokušavao da pažnju fokusira na pitanje da li je Rusija uz Ameriku i njene saveznike ili sa Iranom i Asadom, za koga kaže da o njegovoj sudbini treba da odluči sirijski narod i da Amerikanci ne vide mogućnost da on ostane na vlasti.

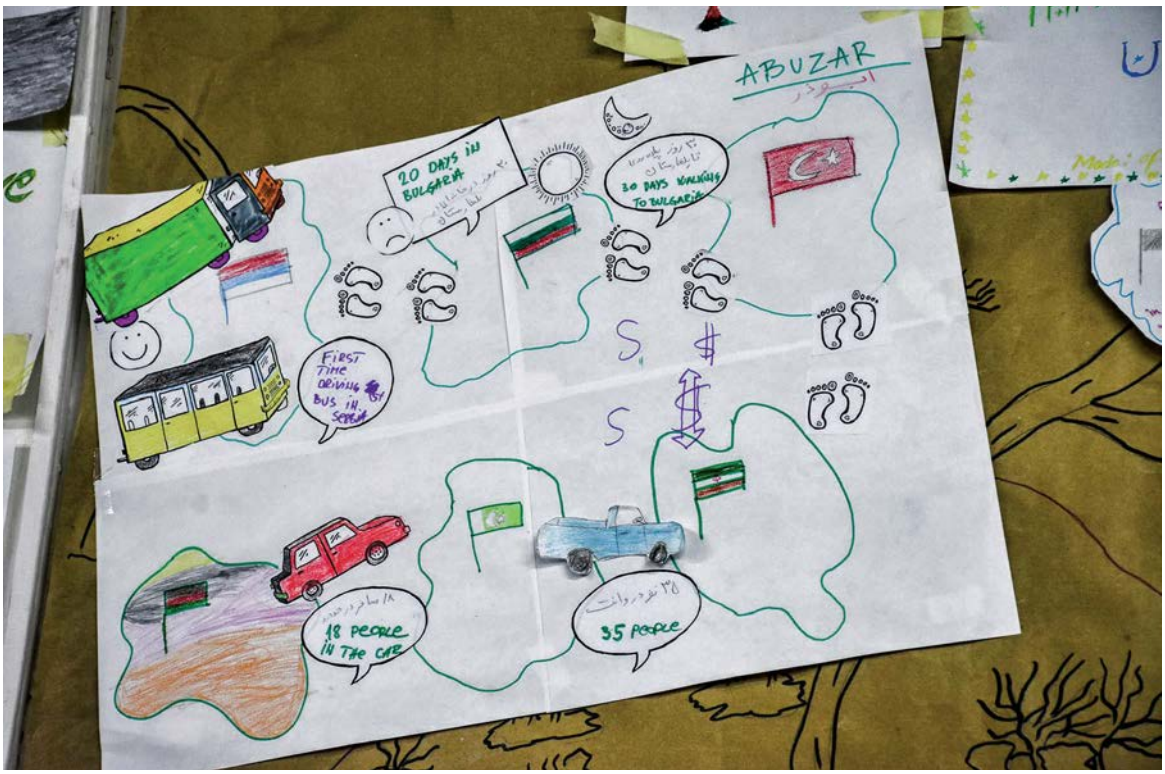
Odeljenje za medije ruskog ministarstva spoljnih poslova je pred Tilersonovu posetu u nekoj vrsti neformalnog memoranduma nabrojalo mnogo više pitanja za koje Moskva traži razjašnjenje – o tome da li Vašington planira realnu saradnji sa Rusijom u borbi protiv terorizma, svuda, pa i u Siriji, gde je napad na vladine snage na aerodromu Šajrat po ruskoj oceni ojačao teroriste; o tome šta SAD planiraju da rade u Libiji, čije je razbijanje, prema oceni Moskve, rezultat vojne intervencije NATO; šta će raditi u Iraku; kakva je američka strategija za ratnim razaranjima zahvaćen Jemen; kakva je u odnosu na Korejsku Narodnu Demokratsku Republiku; da li će SAD biti u mogućnosti da koriste svoj uticaj na Kijev radi neutralisanja revanšističke "partije rata"?

Rusi nemaju iluzija o američkoj želji za svetskom hegemonijom koja se opravdava argumentima o ekskluzivnosti Amerike, ali nagoveštavaju da će i o tome nešto pitati američkog državnog sekretara, kao i o optužbama američkog političkog establišmenta na adresu Rusije, koje Moskva smatra licemernim, pa poručuje da odsustvo koraka da se uklone nagomilani problemi zahteva odgovore zasnovane na principu reciprociteta. Taj uzgred upotrebljeni diplomatski izraz u nastaloj situaciji nekako čudno podseća na Putinovu rečenicu da se Rusi neće trkati sa moćnijim zapadom u naoružanju, već da će odgovoriti onako kako mogu – asimetrično. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Deca van vidokruga

Mnogobrojna deca migranti i izbeglice putuju sama sa krijumčarima duž formalno zatvorene Balkanske rute izložena nasilju i iskorišćavanju. Socijalni sistemi zemalja kroz koje prolaze nisu adekvatno pripremljeni za ovakvu situaciju

OČIMA DETETA: Kutak za decu u Centru za pomoć izbeglicama "Miksalište"
Foto: Tatjana Ristić, Save the Children

"Nikada ne kažem da živim na ovakvom mestu, to bi ih rastužilo. Kažem im da sam na dobrom mestu i da nam je ugodno", opisao je šesnaestogodišnji Eršad iz Avganistana kako razgovara sa roditeljima dok hiljadama kilometara daleko od kuće boravi u napuštenim skladištima pored beogradske Železničke stanice, čekajući priliku da nastavi svoje putovanje prema zapadnoj Evropi. Trenutno, na istom tom mestu, istu priliku čeka preko 1400 izbeglica i migranata, među kojima je nekoliko stotina dece bez pratnje roditelja ili staratelja, a nevladine organizacije koje rade na terenu svakog dana identifikuju tek pristiglu decu.

Deca izbeglice i migranti nisu prestala da i bez pratnje odraslih neregularno putuju ka Evropi i nakon što su pre nešto više od godinu dana granice zatvorene. Zatvaranje takozvane Balkanske rute za posledicu je imalo da se deca okrenu isključivo krijumčarima. U izveštaju koji su objavile međunarodne organizacije *International Rescue Committee* i *Save the Children* u saradnji sa još deset nacionalnih i međunarodnih organizacija koje rade na pružanju pomoći izbeglicama i migrantima, procenjuje se da je oko 1300 dece izbeglica i migranata bez pratnje, koja putuju još uvek aktivnom Balkanskom rutom, izloženo svakodnevnom riziku od eksploatacije, nasilja i trgovine ljudima zbog sve restriktivnije politike kontrole granica. Mnoga deca prijavljuju da su, putujući sa krijumčarima, bila izložena nasilju i iskorišćavanju.

Rad na izveštaju

U kreiranju izveštaja učestvovale su i nevladine organizacije "Atina", Beogradski centar za ljudska prava, Centar za integraciju mladih, Ideas, Info park, Novosadski humanitarni centar, Otvorena porta, PIN, Praxis i Terre des hommes.

Saželak izveštaja na srpskom može se naći na adresi *azil.rs*, a ceo izveštaj "Out of sight, exploited and alone" na adresi *reliefweb.int* u sekciji za Srbiju.

NEODGOVARAJUĆA ZAŠTITA

Jednu od najranjivijih grupa u ionako ranjivoj izbegličkoj populaciji dodatno ugrožava i često neadekvatan odgovor sistema socijalne zaštite u državama duž rute. Povećani pritisak na te države traje od početka krize 2015. godine. Kako pokazuje izveštaj "Van vidokruga, eksploatisani i sami", sistemi socijalne zaštite u Bugarskoj, Makedoniji, Srbiji i Hrvatskoj često ne uspevaju da identifikuju i na pravi način podrže decu, ponekad i jedva devet godina staru. Često se dešava da, čak i kada su identifikovani kao deca, maloletnici bez pratnje bivaju smešteni u centre s odraslim izbeglicama koje ne poznaju.

U Srbiji je na nove zahteve odgovoreno povećanjem smeštajnih kapaciteta za »

decu bez pratnje, a zaposleni su i dodatni socijalni radnici koji im pružaju podršku. Ipak, trenutni kapacitet za smeštaj maloletnika bez pratnje je 65 mesta, dok se procenjuje da je u zemlji prisutno preko 900 dece koja putuju sama.

NEVIDLJIVI I NEPOVERLJIVI

Deca se često trude da ostanu "nevidljiva" za sistem jer se boje da će biti sprečena da nastave putovanje ili da će biti deportovana. U nekim zemljama, kao što su Bugarska i Mađarska, decu stavljaju u pritvor, a nakon takvog iskustva ona postaju nepoverljiva čak i prema onima koji im pružaju pomoć. "Ne verujemo nikome. Niko nam ne daje prave informacije", kaže jedan osamnaestogodišnjak iz beogradskih skladišta. Neka deca se takođe žale da nisu dovoljno upoznata sa svojim pravima, niti sa pravnim opcijama koje im stoje na raspolaganju. Mnogo ih je koji odluče da ostanu van zvaničnog sistema, pa stoga ne dobijaju ni pomoć humanitarnih organizacija, a onda se često nađu na meti krijumčara koji njima manipulišu pretnjama.

Sistemima podrške u zemljama na Balkanskoj ruti posao je otežan i zbog toga što se pristup međunarodnoj zaštiti ostvaruje veoma sporo i neefikasno. Mnoga od dece putuju kako bi se u nekoj od zemalja Evropske unije pridružila porodici, a Dablinski proces spajanja porodica je komplikovan i traje u proseku dve godine, s tim da, kada se jednom započne u nekoj državi EU, na primer Grčkoj, taj proces više ne može da se nastavi u drugoj državi. Deca koja putuju sama, u takvoj se situaciji ponovo okreću krijumčarima.

Iako se to na njima ponekad ne vidi na prvi pogled, jer se trude da budu hrabra, deca bez pratnje često se osećaju loše, posustalo, iscrpljeno, depresivno – zdravlje i život ozbiljno su im ugroženi. Ono što ne izgovaraju, često se vidi na njihovim crtežima. Izveštaj naglašava kako je važno da se pojača psihosocijalna podrška u svim zemljama na ruti, kao i da se deci obezbedi pristup formalnom, ali i neformalnom obrazovanju, na čemu se trenutno radi u Srbiji. Jedino uz sveobuhvatnu podršku moguće je da se ublaži štetni uticaj ovakve situacije na razvoj dece. ¶

TATJANA RISTIĆ, *Save the Children*

Završni radovi

Napadom na Srednjoevropski univerzitet u Budimpešti (CEU) i nepodobne nevladine organizacije premijer Viktor Orban zaokružuje svoju neliberalnu državu

Za "Vreme" iz Budimpešte

U nedelju 9. aprila u Budimpešti su održane do sada najmasovniji protesti za odbranu Srednjoevropskog univerziteta (*Central European University* CEU) i protiv režima Viktora Orbana koji sa svakim danom sve više liči na neku istočnu despotiju.

"Ne zatvarati CEU nego Orbana", poručili su demonstranti na transparentima. Antivladino raspoloženje mase od više od pedeset hiljada uglavnom mladih ljudi organizatori nisu uspeli da iskoriste i pretvore u veći pritisak na vlast. Mlakim, akademskim govorima samo su razočarali prisutne, od kojih su mnogi posle zvaničnog dela protesta krenuli ulicama mađarskog glavnog grada i do pola noći skandirali: "Diktator!" i "Prljavi Fides!" Ozbiljnijih incidenata nije bilo.

Komunikacijska mašinerija vladajuće stranke Fides odmah je krenula u protivnapad nazivajući demonstrante "agentima Soroša", a najgledanija televizija pod kontrolom vlade TV2 u svom dnevniku tvrdila je da je na plato ispred parlamenta izašlo manje ljudi nego što su organizatori očekivali. Državna televizija prikazivala je samo mesta oko trga koja nisu bila krcata ljudima.

UVOĐENJE SAMOVOLJE

Na preporuku poznatog pisca Đerđa Konrada, američki milioner mađarsko-jevrejskog porekla Džordž Soroš (emigrirao je iz Mađarske četrdesetih) svojevremeno je dao stipendiju tada mladom političaru liberalne provenijencije Viktoru Orbanu. Budući mađarski premijer je tada boravio nekoliko meseci u Oksfordu. Nije on jedini u sadašnjoj vladi koji je koristio novčane usluge Soroša. Tu je recimo i njegov portparol Zoltan Kovač, koji je uspeo da pokupi nekoliko stipendija.

Međutim, vremena se menjaju, a naročito političari: Orban je od liberala postao prvo konzervativac, da bi se u poslednje vreme našao na krajnjoj desnici. Već prilikom drugog mandata Orbanove vlade (2010–2014, prvi je bio 1998–2002) pojavili su se simptomi samovolje premijera, koji je bio ohrabren dvotrećinskom pobedom na izborima. Najviše međunarodnih reakcija izazvao je tadašnji Orbanov zakon o medijima, koji je, pored ostalog,

PROTIVNIK I POBORNICI DEMOKRATIJE: Viktor Orban, Džordž Soroš i demonstranti u centru Budimpešte
Fotografije: AP

javni servis Mađarske stavio pod direktnu kontrolu vlade.

Tada je napisan i novi ustav koji u preambuli negira svaku krivicu mađarske države za vreme Drugog svetskog rata (više od 450 hiljada mađarskih Jevreja uz dobrovoljnu asistenciju mađarskih vlasti deportovano je u Aušvic). Ustavni sud je popunjen sudijama vernim vladajućoj stranci. Za predsednika Republike (bira ga parlament) postavljen je Orbanov bliski saradnik Janoš Ader. Parlament je sveden na Fidesovu mašineriju za izglasavanje zakona bez polemike. Slabašna opozicija, sem druge stranke ultradesnice Jobika, predstavlja ikebanu.

ANTIBRISELSKA REVOLUCIJA

Kada je Orban 2014. godine ponovo dobio dvotrećinsku većinu, izgleda da nije više bilo nikakvih prepreka za ostvarivanje ambicija premijera. Počinje da preuređuje palatu na Budimu odmah pored rezidencije predsednika Republike. Ubrzano se grade fudbalski stadioni, mada je bilo sve manje gledalaca na utakmicama slabog mađarskog prvenstva. Najbizarniji je stadion u Orbanovom rodnom mestu Felčutu koji ima duplo više mesta za gledaoce nego selo stanovnika. Iz sela kreće i mali voz, obično prazan. Ali premijerov san se mora ostvariti.

U međuvremenu dolazi do migrantske krize u kojoj Orbanovi spin doktori prepoznaju šansu za pokretanje nečuvene kampanje mržnje, koja je proizvela trostruku žičanu ogradu na mađarsko-srpskoj granici, kontejnere opasane žicom za izbeglice i drakonske zakone usmerene protiv njih. Sve u ime odbrane suvereniteta zemlje, koji ničim nije ugrožen, ako se ne računa onih jedva 300 izbeglica koje se nalaze u Mađarskoj.

I naravno, otadžbina mora da se brani i od Brisela, da ne bi postala kolonija, jer je već bila kolonija Beča, Moskve (ne ove, nego one sovjetske), pa neće sada da bude kolonija birokrata iz glavnog grada Evropske unije. Ova svojevrsna antibirokratska revolucija Orbanove vlade, međutim, nije dovoljno zvučan argument za izbore 2018. Samim tim što ogromna većina Mađara i danas preferira Uniju. Trebalo je nešto sočnije, što se može lakše mrzeti. Izbor je pao: Džordž Soroš i njegovi agenti.

ZAKON PROTIV CEU

Džordž Soroš, njegov CEU i neke nevladine organizacije izvan kontrole svemoćne vlade već su odavno na meti Viktora Orbana. Pre nekoliko godina je vlada pokušala da "prevaspita" neposlušne civile. Najpoznatiji slučaj je bio sa Norveškim fondom (nema veze sa Sorošem, ali đavo nikad ne spava), koji se odvažio da deli novac norveških poreskih obveznika na nekakve projekte u Mađarskoj. I pritom se nije pitala Orbanova vlada. Bilo je privođenja, napisa o bahatosti predstavnika tog fonda u Mađarskoj, pretnji zatvorom. Ni ostale nezavisne nevladine organizacije nisu prošle bolje.

Ali je Viktor Orban stao na pola puta. Razlog: oštre reakcije iz Vašingtona. U decembru 2015. nekoliko američkih diplomata je stiglo u Budimpeštu da spreči Fidesovu vladu da postavi statuu nekadašnjeg Hortijevog ministra prosvete, izvesnog Balinta Homana, poznatog po »

svom antisemitizmu. Kažu da je ovo američko "ubeđivanje" mađarskog premijera bilo njegovo najveće poniženje u političkoj karijeri. Nije više imao hrabrosti da nakon toga napadne jedan američki univerzitet kao što je CEU.

Sve dok Donald Tramp nije pobedio na predsedničkim izborima u SAD. Orban je ponovo izvukao keca na desetku. Mesecima pre američkih izbora mađarski premijer je javno saopštio da podržava Trampa. Evropa je već bila zahvaćena populizmom, u Mađarskoj, Poljskoj, Holandiji, Nemačkoj, Austriji, Francuskoj. Sve se poklapalo, svet je počeo da se pretvara u neliberalnu viziju Viktora Orbana.

Orban je imao veoma loše odnose sa administracijom Baraka Obame.

Tramp je sada nešto sasvim drugo, uostalom Soroš je aktivno pomagao kampanju Hilari Klinton. Znači, Soroš je zajednički neprijatelj, pretpostavio je Orban, ne bez osnova.

Poziv iz Bele kuće, međutim, bolno kasni. Orban je primoran na brzopotezne akcije. U roku od nekoliko dana stvoren je predlog zakona smušeno nazvanog "Zakon o visokom školstvu", ali se zna (a nadležni ministar je to i otvoreno rekao) da je usmeren protiv Soroševog CEU. To se vidi i po uslovima pod kojima je Srednjoevropski univerzitet (300 zaposlenih iz 30 zemalja) mogao da nastavi sa radom u Mađarskoj i posle 1. januara 2018. godine. Prvi uslov je da se do tada osnuje kampus i u matičnoj državi (Americi), što je pre svega smešno. Ali ni drugi nije za bacanje: da se potpiše bilateralni ugovor između SAD i Mađarske. Znači: Tramp i Orban. Najzad.

DISCIPLINOVANJE NEVLADINOG SEKTORA

Za mađarsku vladu neočekivano ipak stižu kritike iz Trampove Amerike. Zato Orban smenjuje jednu od svojih najbližih saradnica, ambasadorku u Vašingtonu Reku Semerkenji, koja je od 2015. godine u SAD kao lavica branila neodbranjivu politiku svoga šefa. Ali: poziv od Trampa za Orbana nije uspela da sredi.

Brzopotezni meč se nastavlja: posle CEU na redu su nevladine organizacije. Prema predlogu novog zakona, sve nevladine organizacije koje primaju više od 25 hiljada dolara godišnje iz inostranstva moraju zvanično da se označavaju kao organizacije koje primaju pomoć iz inostranstva, moraju svaku svoju transakciju da prijave nadležnim organima i da sve podatke postave na novi javni sajt. Kazna za propuste: zabrana delovanja od pet godina. Obrazloženje: da bi se sprečilo pranje novca, pomaganje terorizma i ekstremnih organizacija. Jedan predstavnik jedne civilne organizacije je rekao: dobro je, u prethodnom predlogu zakona bili smo označeni kao strani agenti, slično kao u Rusiji

Udaljavajući se od Unije, Orban je Mađarsku približio Rusiji: sklopio je nuklearni dil sa Moskvom vredan više od 10 milijardi evra, a proređimska štampa se već godinama hrani ruskom propagandom (Sputnjik, Raša tudej).

Na početku teksta spomenuti pisac Đerđ Konrad povodom napada na CEU napisao je otvoreno pismo Orbanu: "Najčasnije patriotsko delo bilo bi, gospodine, da date ostavku. U svojim penzionerskim danima zabavljajte se sa svojom igračkom voza i svojim stadiončićem i šutirajte loptu sami u prazan gol." ¶

GABOR BODIŠ

ZORAN STANOJEVIĆ

Drug Član

Ako ste u poslu izdavanja štampe i razmišljate o svojoj budućnosti, digitalnoj budućnosti da budem precizan, onda obavezno morate da pratite šta radi londonski "Gardijan". Ta medijska kuća je po mnogo čemu posebna. Najpre, finansira se iz trusta uspostavljenog kako bi se zaštitila nezavisnost novinara. A takvi novinari uvek pretežu levo, tako da je "Gardijan" simbol liberalnog novinarstva u Evropi, sa ambicijama prema SAD.

Ipak, pre nekoliko godina shvatili su da štampa "lagano" odumire, da su svake godine kraći za 15 odsto od oglasa i da je njihova liberalna publika prigrlila internet i uglavnom ih tamo čita. Besplatno. Razmišljali su o pretplati koja se na internetu inače zove *paywall* ili zid plaćanja, što na srpskom budi razne asocijacije. Za takvim zidom posegli su slični mediji, pre svega "Njujork tajms". Ideja je da jedan deo sadržaja ponude svima besplatno, ali da se za ono ekskluzivnije ima platiti, jer i novinari, urednici pa i vlasnici medija imaju životne potrebe.

Digitalni urođenici, odnosno mediji koji ne postoje drugde osim na internetu, uglavnom su imali ideju da steknu dovoljan broj čitalaca pa da postanu interesantni nekoj uspešnoj digitalnoj kompaniji koja bi ih onda kupila. "Hafington post" je dobar primer. Kupio ih je AOL (America Online), veliki internet provajder, za 315 miliona dolara, što nije loše za medij koji je šest godina ranije krenuo praktično kao malo širi blog. No, pitanje je kako se ova kupovina odražava na uređivačku politiku.

U "Gardijanu" su mislili drugačije. Poput braće Bluz, oni veruju da, osim što se bave novinarstvom, imaju i misiju, da šire slobodnu reč. Ako postaviš zid i slobodu prodaješ za pare, nisi mnogo uradio za svoju stvar. Kao i kada se prodaš nekom uspešnom biznisu. Ali ako apeluješ na slobodoumne čitaoce da se "učlane u Gardijan", onda možda možeš da skupiš dovoljno novca za svoju misiju, da tvoje viđenje slobodnog sveta stigne do što više ljudi.

Uspostavili su tri nivoa članstva, Supporter, Partner i Patron, sa mesečnom pretplatom od pet, petnaest i šezdeset funti. Na kraju svakog teksta pozivaju čitaoce da za cenu dve espreso kafe mesečno podrže slobodno novinarstvo (čitalac zna gde pije taj espreso i za koje pare). Rezultati su relativno dobri. Kompanija i dalje gubi na štampi, ali i na digitalnim oglasima (Gugl i Fejsbuk uzimaju lavovski deo), ali je članstvo počelo da daje rezultate. Već broje 200.000 članova koji imaju razne privilegije, pre svega kod događaja koje "Gardijan" organizuje. Ali, iskreno govoreći, teško da bi sve to išlo da nema gorepomenutog trusta.

Ovaj "Gardijanov" model mogle bi da prouče i srpske medijske organizacije, posebno one koje se obraćaju sličnoj, liberalnoj ciljnoj grupi koju mrzi da ide do trafike. Prva preporuka je da u to uđu udruženo, lakše bi podneli inicijalne troškove, a možda bi za njih dobili i pomoć EU ili međunarodnih organizacija, koje se sekiraju za medijske slobode. Druga preporuka bila bi da se članstvo plaća SMS porukama gde bi svakog meseca "pecnuli" člana da je vreme da pomogne.

A ako je baš zadovoljan, ništa ga ne sprečava da pošalje i neku poruku više, ukazujući na novinarski uradak koji mu se posebno dopao. Može da košta i manje nego jedan espreso, a mnogo je korisnije od tapšanja po ramenu. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo). Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Nona i njena madam

Vazduh je vlažan i gust a koža postaje lepljiva kao da smo se mazali marmeladom. Po ulici se smenjuju automobili, tuktukovi, autobusi, motocikli, pešaci, i čini se da tu nema nikakvog reda i da će se svakog trena, tu pred nama, svi saplesti jedni o drugi, sudariti, povrediti... ali oni i dalje idu, voze, dovikuju se, smeju, trube.

Čekamo autobus za Kendi. "Koji je red vožnje?", pitam čoveka što stoji pored nas. "Doći će", odgovara mi. "Kad?", ponavljam. "Doći će", ponavlja i on. Ljubazno se smeškamo jedno drugom i razgovor se završava. I da, autobus dolazi brzo. Potrpavamo se (nemam druge reči), zalepljeni jedni uz druge; sva mesta za sedenje su već popunjena. Autobus je iznutra obojen jarkozelenom bojom sa crvenim džinovskim ružama; na televizoru ide neki pop-koncert; njihali bismo se, jer vozač prestiže po putu kao da je sit života, ali smo suviše priljubljeni jedni uz druge. Posle nekoliko minuta, mladić, više dečak, ustupa mi svoje mesto.

Foto: J. Jorgačević

I tada kreće moj razgovor sa Nonom, saputnicom koja sedi na susednom sedištu. Starija Šrilanćanka mi prvo nudi neko nepoznato voće koje žvaćem sa korom, dok mi ona uz smeh objašnjava da se kora ni slučajno ne jede. Govori engleski dobro, lice joj je vedro i ima nešto u njenim umornim očima i dalje mlado, živo, neugaslo. Razgovaramo ta tri, četiri sata o životu, njenoj i mojoj zemlji, o prošlosti...

Nona je rođena u jako siromašnoj budističkoj porodici. Niti jedan dan nije išla u školu. Čim je odrasla dovoljno da izgleda kao devojka, roditelji su joj ugovorili brak ("Kako si se ti udala?", pita me. "Jesu li ti mama i tata našli muža ili si ga sama odabrala?"). Dobila je troje dece. Međutim, muž je bio nasilan prema njoj. Nekako je uspela da sve to prekine i da ostane sama sa svojom decom.

"Ružno je to", kaže pomireno, "ali završilo se. I kada nešto završiš, a bilo je loše, samo je važno da si uspeo, da toga više nema." Siromašna, sama, sa troje dece, Nona odlazi u Liban da radi kao služavka u bogatoj libanskoj porodici. Decu ostavlja majci i sledećih dvadeset godina im šalje novac, dolazi da ih poseti kada može. Svi su završili srednje škole i našli posao. Došli su i unučići.

"Obrazovanje je najvažnije. Možeš i da nemaš ništa i sa školom, ali bez škole, sigurno nemaš ništa", uverena je Nona.

U jednom trenutku Nona počinje da govori o gazdarici kuće u Libanu gde je radila godinama. Lice joj se ozari neskrivenom nežnošću i zahvalnošću. Prihvatili su je kao člana porodice, ćerke, mlade gazdarice, poveravale su joj svoje tajne i ljubavne jade. Tamo, u Libanu, bez dana škole, Nona je odlično naučila arapski i engleski. "Pitaju me kako sam naučila arapski; pa, slušaš, slušaš, slušaš." A Nona očigledno zna da sluša.

Libanska porodica se preselila u Vašington, želeli su da pođe s njima, ali je njen sin, željan majke, bio protiv. Vratila se u Šri Lanku. Gaji povrće u selu, jedva spaja kraj s krajem, ali svaki dan telefon pozvoni – zovu je madam iz Amerike i njene ćerke. "Pitaju me, pitam ja njih – šta rade, jesu ručale, da li su srećne."

Pričamo zatim o Šri Lanci – kako je lepa, o krvavom ratu i o veri ("Moliću se za tebe", kaže mi Nona, "i za tvog muža", dodaje potom), o novinarstvu i politici, o tome kako je lakše raditi, bilo šta raditi, nego čekati ("Čovek koji sedi je stalno umoran", govori).

Rastajemo se na stanici u Kendiju. Ona nastavlja svoj put još četiri sata i kaže mi da moram da se čuvam.

Razmišljam o Noni i o drugim ženama, koje se bore da izađu iz siromaštva i grubosti, pomirenim sa životom ali iz kojih život vrca, tučenih ali dovoljno jakih da ih to ne slomi. Preživele. Kao dar drugima i svetu. Kao primer da se mora i može protiv zla, pa bilo to zlo oličeno u nasilju u kući ili teroru u državi.

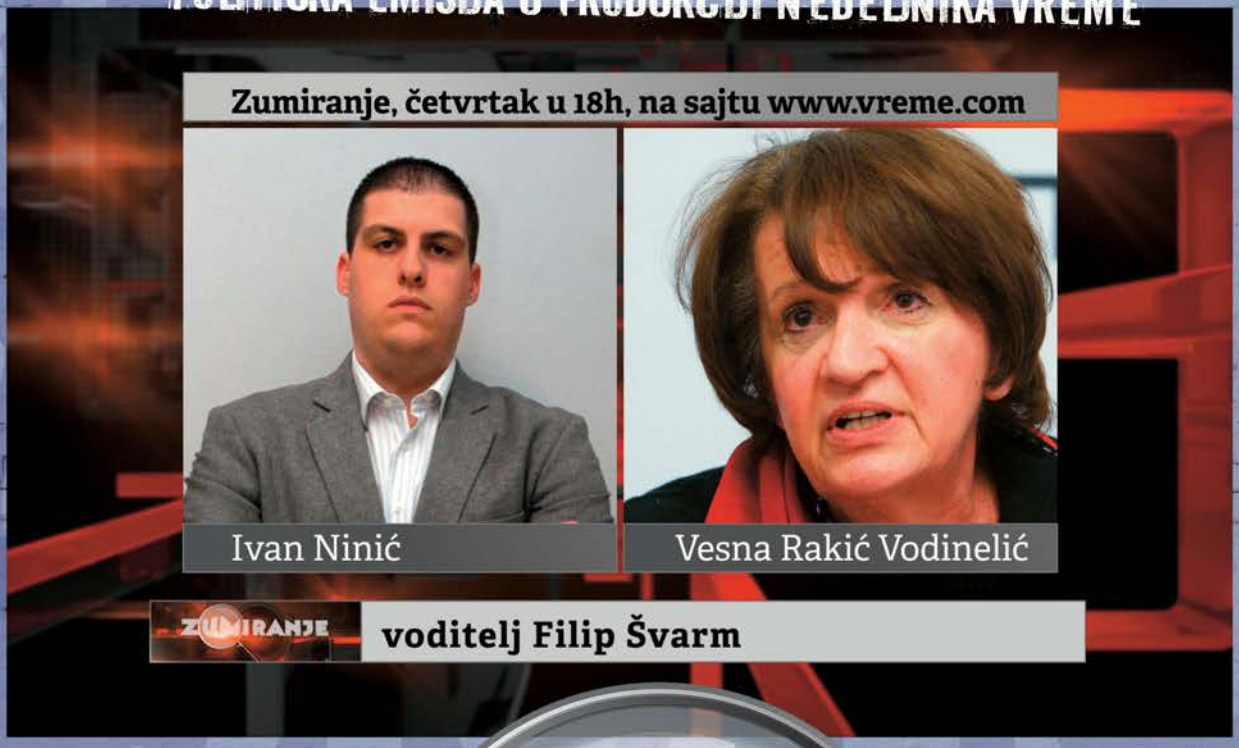
I kao podsetnik na zahvalnost i važnost sitnih gestova nežnosti.

Pored nas smenjuju se najzeleniji prizori koje planeta ima da ponudi. (Zapravo, to sam verovala dok kasnije nisam otišla na vožnju vozom, od Kendija do Ele, gde su se prikazale takve nijanse zelenog da sam tih pet sati, kao omađijana, buljila kroz prozor, ošamućena vazduhom i plantažama čaja, pomahnitalo škljocajući foto-aparatom, dok su na stanicama boje dodavale žene u sarijima i bele uniforme đaka, njihovi kišobrani što ih štite od sunca i poluotvoreni džakovi povrća.) Nona progovara: "Znaš koliko je moja madam bila dobra. Kada bih se ja umorila od poslova u kući i kazala joj to, ona bi mi rekla da idem da se odmorim. A onda bi isključila televizor da mi ne smeta dok spavam. Toliko je dobra." ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

NOVA SEZONA "ZUMIRANJA"

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA VREME

EMITUJE SE NA:

- VREME.COM
- TV ŠABAC
- TV SANDŽAK
- TV KULA
- TELEMARK ČAČAK
- TELEVIZIJA VALJEVO PLUS
- KRALJEVAČKA TELEVIZIJA KATV
- FORUM TELEVIZIJA
- NA PORTALU JUŽNE VESTI

100% DURUM

Najbolje od pšenice!

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec